

**ÂŞIK MUSTAFA RUHANİ'NİN ŞİİRLERİNDE YER
ALAN EĞİTSEL TEMALAR**

Ömer Faruk KIZILKAYA

Yüksek Lisans Tezi

**Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU**

2011

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ÂŞIK MUSTAFA RUHANI'NİN ŞİİRLERİNDE YER ALAN
EĞİTSEL TEMALAR

(Educational Themes in Poems of Minstrel Mustafa Ruhani)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Faruk KIZILKAYA

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU

ERZURUM
Şubat, 2011

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yrd. Doç.Dr. Nesrin FEYZİOĞLU danışmanlığında, Ömer Faruk KIZILKAYA tarafından hazırlanan “Âşık Mustafa Ruhani'nin Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Temalar” başlıklı çalışma 18 / 02 / 2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından. Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Yrd. Doç.Dr. Nesrin FEYZİOĞLU

İmza: .....

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Turhan KAYA

İmza: .....

Jüri Üyesi : Yrd. Doç.Dr. Abdullah ŞAHİN

İmza: .....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.. / .. / .....

Prof. Dr. H.Ahmet KIRKKILIÇ
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans/Doktora Tezi olarak sunduğum “Âşık Mustafa Ruhani'nin Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Temalar” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.... / .... / ....

İmza

Ömer Faruk KIZILKAYA

ÖZET

Bu çalışma, Erzurum âşıklık geleneğinde önemli bir yere sahip olan Âşık Mustafa Ruhani'nin şiirlerinde yer alan eğitici temaları tespit ederek bir kültür kurumu olan âşıklık geleneğinin toplumun eğitilmesindeki rolünü ve işlevlerini görmek amacıyla yapılmıştır.

Çalışma yapılırken aşığın şiirleri incelenmiş ve şiirlerindeki eğitici temalar tespit edilmiş, tespit edilen temalar tasnif edilerek konu başlıkları oluşturulmuştur. Oluşturulan konu başlıkları da ihtiyaç doğrultusunda kapsadıkları konular bakımından alt başlıklara ayrılmıştır. Belirlenen konuların âşıktaki karşılıkları ve aşığın şiirlerinde kullandığı eğitici temaların şair tarafından nasıl algılandığı da şairle yapılan görüşmelerde tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada görüşme ve metin incelemesine dayalı nitel bir çalışma yapılmıştır. Verilerin analizinde halk edebiyatında sıkça kullanılan derleme yöntemine ve metin çözümleme yöntemine başvurulmuştur.

Araştırmada verilerin analizi sonucunda eğitim başlığı formal eğitim, informal eğitim ve çıraklık eğitimi alt başlıkları üzerinde durulmuştur. Formal eğitim ile ilgili öğretmen, öğrenci, ilim- fen ve teknoloji temaları tespit edilmiştir. İnfomal eğitim ile ilgili ise iki alt başlık tespit edilmiştir: eğitim biçimi ve eğitilen konular.

Eğitim biçiminde “nasihatlerle eğitime, atasözü- özdeyiş- deyim ile eğitime, gelenek-görene- ortam eğitimi, hiciv yoluyla eğitime” alt başlıklarına rastlanmıştır. Eğitilen konularda ise “inanç eğitimi, tarih eğitimi ve temel insani değerler eğitimi” konularına yönelik bulgular elde edilmiştir.

Kendisi de gelenekten yetişmiş olan Âşık Mustafa Ruhani, Erzurum'da yaşayan tek üstat âşıktır. Doğrudan ve dolaylı olarak yetiştirdiği çıraklarının yetişmesinde nelere dikkat ettiği ve bunları şiirlerinde nasıl ifade ettiği de “çırak yetiştirme” başlığı altında incelenmiştir.

Çalışmada âşıklık geleneğinin eğitim işlevini Âşık Mustafa Ruhani'nin de şiirleri yolu ile gerçekleştirdiği, halkın bilinçlenmesine ve kültürlenmesine katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Âşıklık, Âşık Mustafa Ruhani, Eğitsel temalar

ABSTRACT

This study was conducted to identify the instructive themes in the poems of Aşık Mustafa Ruhani who has an important role in the tradition of performing lyric poetry and to explore the role and functions of this tradition as a unit of culture in the education of the society.

During the study, poems of the poet studied were analyzed and the instructive themes in them were determined and some topics were constructed by the classification of these themes. The titles were divided into subtitles according to the subjects they cover in line with the needs. Correspondences of the titles of subjects in the poet and how the poet perceives the instructive themes he used in his poems were tried to be determined through the interviews with him.

In the study, a qualitative research based on interviews and text analysis was conducted. In the analysis of the data, compilation method and text analysis frequently used in folk literature research were applied.

At the end of the data analysis procedure, the sub-titles of formal instruction, informal education, and apprenticeship education were focused on. For formal education, themes of teacher, student, science, and technology were determined. For informal education, two sub-subtitles were identified: teaching methods and subjects being taught.

Among teaching methods, “education through advices, education through proverbs, sayings, and idioms, contextual education on traditions and customs, and education through satire” were evidenced. On the other hand, for the subjects being taught, the findings related to “religious education, education of history, and education of basic human values” were obtained.

Aşık Mustafa Ruhani, also trained in the traditional manner himself, is the single alive master folk poet in Erzurum. To what aspects he paid attention in his direct and indirect apprentice training and how he expressed these aspects in his poems were analyzed under the heading of “apprentice training”.

In the study, it was found that Aşık Mustafa Ruhani fulfilled the educational function of tradition of folk poetry through his poems and contributed the awareness and acculturation of the society.

Key Words: Minstrelsy, Minstrel Mustafa Ruhani, Educational Themes

ÖN SÖZ

Türklerin bilinen tarihleri boyunca hep var olmuş olan ozanlar; tarihsel süreç içerisinde Türklerin İslamiyet'in kabulü ve yerleşik hayata geçişi ile sonra yeni bir kültür ortamı oluşmuş, bunun neticesinde âşıklar açılan medrese ve tekkelere dâhil olmaya başlamışlardır. Bu durum onların ilahiler okumaya başlamaları ve dervişlik sıfatı kazanmalarını beraberinde getirmiştir. XIII. yüzyıldan itibaren de ozanlar önemli bir değişim yaşamışlar ve artık âşık olarak anılmaya başlamışlardır.

Halk kültürünün oluşumu, gelişimi ve sonraki kuşaklara taşınması konularında âşıklar büyük öneme sahip olmuşlardır. Geçmişle gelecek arasında kültür taşıyıcılığı yapan âşıklarımız; şiirlerinde halkın estetiğini, inancını, kültürünü, milli değerlerini vb. birçok konuyu işlemiş, bu sayede bugünkü anlamda eğitim kurumlarının olmadığı dönemlerde halkın dolaylı olarak eğitilmesine ve kültürlenmesine büyük katkıda bulunmuşlardır.

Çalışmamızın hazırlanmasında saha ile ilgili genel kaynaklar, âşıkla ilgili mevcut kaynaklar ve araştırmalar gözden geçirildi.

Çalışmamızda her ne kadar sahaya çıkılmadı ise de Âşıkla birebir görüşüldüğü için derleme metodu kullanıldı. Seçilen şiirlerin çözümlenmesi sürecinde de çözümleme metoduna başvuruldu.

Çalışmamızın ilişkili olduğu eğitim kavramı, ayrı bir başlık altında formal ve informal eğitim şeklinde ele alındı.

Aşık Mustafa Ruhanî üzerine yaptığımız bu çalışma dört bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır.

İlk iki bölümde Eğitim Bilimleri başlıklarına yer verilerek çalışmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları belirtildi.

Üçüncü bölümde gelenekle ilgili başlıklar ve Ruhani'nin gelenekle bağına yer verildi. Üçüncü bölüm içinde folklorun ve bağlı olarak geleneğin işlevlerine yer verildi. Yine aynı bölümden çözümlemelerde esas alınan eğitsel başlıklar yer aldı. Elde edilen veriler formal eğitim, informal eğitim ve çıraklık eğitimi başlıkları şeklinde sınıflandırıldı. İnfomal eğitim incelenirken de eğitim biçimi ve eğitilen konular ayrı

ayrı incelendi.

Bu konuyu belirlerken geleneğin doğuşunda önemli bir coğrafya olan Erzurum yöresini ve yörede bugün hâlâ icrasını sürdürmekte olan yaşayan bir aşığı seçmemiz bize nispeten kolaylıklar sağladı. Aşığın şiirlerine kolaylıkla ulaşabildik. Hatta kendisiyle bire bir görüşme imkânı bulduk. Sorduğumuz soruların cevaplarını bizzat aşığın kendisinden aldık.

Çalışmamıza yön veren, yöneten danışmanım, değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Nesrin Feyzioğlu'na, Doç. Dr. Metin Özarlan'a, Âşık Mustafa Ruhanî'ye, oğlu Haluk Yaşar Temel'e, çalışmamızın hazırlanmasında manevi desteklerini esirgemeyen sevgili eşim Serpil Kızılkaya'ya ve aileme teşekkür ederim.

Erzurum – 2011

Ömer Faruk KIZILKAYA

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR ve SİMGELER DİZİNİ	x

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Önemi.....	2
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	2

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Türk Edebiyatında Âşık Tarzı ve Gelişimi.....	4
2.1.1. Âşık ve Âşıklık Kavramı	4
2.1.2. Âşıklık Geleneğinin Tarihsel Gelişimi	8
2.1.2.1. XX. Yüzyılda Erzurum’da Âşıklık Geleneği	13
2.2. Âşık Mustafa Ruhani’nin Hayatı, Sanatı.....	14
2.2.1. Mustafa Ruhani’nin Hayatı.....	14
2.2.2. Mustafa Ruhani’nin Sanatı	16
2.2.2.1. Âşıklığını Hazırlayan Faktörler.....	16
2.2.2.2. Şiirleri.....	18
2.3. Folklorun İşlevleri	20
2.3.1. Âşıklık Geleneğinin işlevleri	20
2.3.1.1. Hoşça vakit geçirme, eğlendirme ve haber alma ihtiyacına yönelik	

işlevler	21
2.3.1.2. Gelenek ve töreleri ve muhafaza etme ihtiyacına yönelik işlevler	21
2.3.1.3. Kültürün gelecek kuşaklara aktarılması ve eğitim ihtiyacına yönelik işlevler	22
2.3.1.4. Toplumsal ve kişisel baskı ve haksızlıklardan kurtulma ihtiyacını karşılamaya ve kamuoyu oluşturmaya yönelik işlevler	22
2.4. Eğitim	23
2.4.1. Formal Eğitim	23
2.4.1.1. Örgün Eğitim	24
2.4.1.2. Yaygın Eğitim	24
2.4.2. İnfomal Eğitim	25
2.4.3. Çıraklık Eğitimi	25
2.4.4. Kültür ve Eğitim	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	29
3.1. Araştırma Modeli	29
3.1.1. Derleme Metodu	29
3.1.2. Yapısal Metin Analizinde Analiz Düzlemleri	30
3.2. Evren ve Örneklem	30
3.3. Veri Toplama Teknikleri	31
3.4. Verilerin Analizi	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR	33
4.1. Âşık Mustafa Ruhanı'nın Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Temalar	33
4.1.1. Formal Eğitim Temaları	33
4.1.1.1. Alim-Öğretmen-Arif	33
4.1.1.2. Öğrenci	39
4.1.1.3. İlim- Fen- Teknoloji	39
4.1.2. Ruhani'nin Şiirlerinde Yer Alan İnfomal Eğitim Temaları	46

4.1.2.1. Eğitim Biçimi	46
4.1.2.1.1. Nasihatler.....	47
4.1.2.1.2. Gelenek- Görenek (Ortam Eğitimi)	83
4.1.2.1.3. Atasözü, Özdeyiş, Deyim.....	87
4.1.2.1.4. Hiciv	89
4.1.2.2. Eğitilen Konular	99
4.1.2.2.1. İnanç Eğitimi	99
4.1.2.2.1.1. Dini Olaylar- Kıssalar.....	100
4.1.2.2.1.2. Dini Şahsiyetler.....	101
4.1.2.2.1.3. Ayet- Hadis	103
4.1.2.2.1.4. Ana- Baba Hakkı.....	104
4.1.2.2.1.5. Dini Vecibeler ve Öğretiler.....	106
4.1.2.2.1.6. Helal- Haram.....	110
4.1.2.2.2. Tarih	111
4.1.2.2.3. Temel İnsanî Değerler Eğitimi	117
4.1.2.2.3.1. Sevgi - Saygı.....	118
4.1.2.2.3.2. Hoşgörü	123
4.1.2.2.3.3. Ahlâk	125
4.1.2.2.3.4. Adil Olma	126
4.1.3. Çırak Yetiştirme	128
4.1.3.1. Âşıklıkta Çırak Yetiştirme	128
4.1.3.2. Ruhani'de Çırak Yetiştirme	129

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER	132
5.1. Sonuç	132
5.2. Öneriler	136
KAYNAKÇA.....	138
ÖZ GEÇMİŞ	138

KISALTMALAR ve SİMGELER DİZİNİ

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.t.	:	Adı geçen tez
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
Yay.	:	Yayınları
Mat.	:	Matbaası
s.	:	Sayfa

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan âşıklık geleneği, yüzlerce yıldır âşıklar tarafından yaşatılmıştır. Âşıklar, toplum içerisinde çeşitli vesilelerle söyledikleri şiirlerle insanların acılarına, sevinçlerine ortak olmuşlar, yerine göre bilgilenmelerini sağlamış, yerine göre de insanları eğlendirmişlerdir.

Folklorun işlevleriyle ilgili olarak V. Bascom (1963) tarafından teklif edilen işlev tasnifi genel kabul görmüştür. Bascom'a göre folklorun: 1. Hoş vakit geçirme eğlenme ve eğlendirme; 2. Değerlere törelere destek verme; 3. Eğitim, kültürün gelecek kuşaklara aktarılması; 4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma için bir kaçıp kurtulma mekanizması gibi işlevleri vardır.

Bu çalışmanın çıkış noktası folklorumuzun en önemli öğelerinden olan âşıklık geleneği ve âşıkların kültürümüze kattıkları ürünlerin halk üzerinde eğitim açısından nasıl bir etkisinin olduğunu bulmaya çalışmaktır.

Benzer konuda çalışma yapıp yapılmadığı araştırılmış; fakat bulunamamıştır. Âşıkların halk üzerindeki etkileri bilindiği için ve söyledikleri şiirlerdeki konular itibariyle halka çeşitli konularda telkinlerde buldukları için Bascom'un tasnifindeki eğitim konusunu âşıkların şiirleri açısından incelemenin önemli olabileceğini düşünülmüştür.

Bu çalışmanın benzeri daha önce yapılmamış olduğu için ve görüşülen bilim adamları, araştırılan kaynaklar yetersiz olduğu için özgün bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma bundan sonra yapılabilecek çalışmalara örnek olacaktır. Halk edebiyatı alanında yapılmış bu çalışma benzer edebiyat alanlarında yapılacak olan çalışmalara da öncülük edebilir. Ayrıca folklor ürünlerinin eğitimle ilişkilendirilmesi, ilişkilerinin olup olmadığının araştırılması konusunda da önemli bir yere sahip olabilecektir.

Daha önce benzer bir çalışma yapılmamış olması çalışmanın yapılması noktasında yaşanan en büyük zorluklardan biri olmuştur.

Çalışmanın çift branş üzerine yapılmış olması da çalışmanın yapılmasında karşılaşılan sorunlardan bir başkası olmuştur.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, “Erzurum âşıklık geleneği içinde önemli bir yere sahip olan Aşık Mustafa RUHANI’nin şiirlerinde yer alan eğitsel unsurları” tespit ederek bir kültür kurumu olan âşıklık geleneğinin toplum eğitimindeki rolünü ve işlevlerini görmek.

1.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma âşıkların toplum eğitiminde bir rollerinin olup olmadığını araştırmak, eğer toplum eğitiminde rolleri varsa bunları hangi yollarla yerine getirdiklerini tespit etmeye çalışmak için yapılmıştır.

Âşıkların toplum eğitiminde üstlendikleri vazifenin tespit edilmesi, âşıklık geleneğinin devam ettirilmesi için ve onların bu pozisyonlarının toplum eğitiminde daha işlevsel kullanılabilmesi için bir temel oluşturacaktır.

Daha önce âşıkların şiirlerinde değindikleri konular üzerine defalarca inceleme yapılmış olmasına karşın onların toplum eğitiminde aldıkları sorumluluklar üzerine henüz bir çalışma yapılmamıştır.

Benzer çalışmanın daha önce yapılmamış olması bu çalışmayı değerli kılan bir sebeptir. Bu çalışmanın yapılması diğer âşıkların şiirlerinin de eğitim açısından değerlendirilmesi konusunda fikir verecektir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Âşıkların şiirlerinin eğitim açısından daha önce hiç incelenmemiş olması kavramsal ve yöntemsel açıdan zorlukları da beraberinde getirmiştir. Hangi yöntemlerin

kullanılacağı ve hangi kavramlar üzerinde çalışılacağı konusunda ciddi sıkıntılar çekilmiş ve çeşitli üniversitelerdeki eğitim bilimleri alanında çalışma yapmakta olan bilim adamlarına başvurulmuş, başvuru alan bilim adamlarından da yöntem ve kavram tayin etmeye yönelik herhangi bir bilgi alınamamıştır. Bu bakımdan kavram tespiti ve araştırılmanın şekillenmesi konusunda özgün bir çalışmaya gidilmiştir.

Özgün bir çalışmaya gidilmiş olması kaynak temininde de ciddi sorunları beraberinde getirmiştir. Çalışmada hangi branş üzerinde yoğunlaşılacağı (edebiyat ve eğitim olmak üzere çift branş) ilgilendirmektedir), hangi yöntemlerin takip edileceği ve hangi kavramlar üzerinde çalışılacağı konularında kararsız kalınması çalışmanın yapılmasını güçleştirmiştir.

Çalışmada eğitim açısından standart bir sınıflama yapılamadığı için ve verilecek cevapların doğruyu yansıtmayı değil, yanlışlığı ispatlanamayacağı için şiirlerin muhatapları üzerinde (halk) anket ve mülakat gibi çalışmalar yapılamamıştır. Bunun en temel sebeplerinden birisi âşıkların şiirlerini irticalen söylüyor olmalarıdır. Bu ortam da günümüzde âşık programlarında ve televizyon ekranlarında gerçekleştirildiği için şiirin halk üzerindeki etkisini anında ölçme şansına sahip olunamamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Türk Edebiyatında Âşık Tarzı ve Gelişimi

2.1.1. Âşık ve Âşıklık Kavramı

Âşık sözcüğünün bizce bilinen anlamı dışında özel anlamları da vardır. Bu anlam farklı kaynaklarda farklı tarzda açıklanmıştır. Türkçe Sözlük'te "*Halk içinde yetişen, deyişlerini sazla söyleyen, sözlü şiir geleneğine bağlı halk şairi.*" (1988:96), İslam Ansiklopedisi'nde "*Kendisinin ya da başkalarının şiirlerini saz eşliğinde çalıp söyleyen ve halk hikâyeleri anlatan saz şairi.*" olarak tanımlanmıştır (1991:547). Bunun dışında: Ana Britannica'da: "*Genellikle saz eşliğinde din dışı konularda doğaçtan şiirler söyleyen ya da halk öyküsü anlatan kişi.*" (1986: 464).

Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi'nde: "*Halk edebiyatımızda saz çalarak doğaçtan (irticalen) şiir söyleyen, halk hikâyeleri anlatan yaratıcı sanatçı.*" (1984:897).

Türk Ansiklopedisi'nde: "*Türk halk edebiyatı geleneğinde, aşağı yukarı 15.yüzyıldan sonra şiirin ve nazım-nesir katışığı bir hikâye çeşidinin temsilcisi olan sanatçı.*" (1964:51)

Meydan Larousse'da: "*Saz ve tambur çalarak şiirler okuyan gezgin halk şairi.*" (1960:777)

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde: "*Bir hazırlığı olmaksızın (irticalen) şiir söyleyen, ekseri saz eşliğinde şiirlerini okuyan veya halk hikâyeleri anlatan şahıslar.*"

Türk Edebiyatı Ansiklopedisi'de: "*Saz eşliğinde irticai ile hazırlıksız şiir söyleyen saz şairi, halk şair ya da halk ozanı da denilen şairlerin ortak adı*" şeklinde açıklanmıştır. (Özkırımlı 1982: 135).

Âşıklar hazırlık yapmadan yani irticalen şiirlerini okurlar. Kendi bölgelerinde anlatılan birçok hikâye ve atasözlerini bilirler. Kendi toplumlarının şivelerini güzel biçimde kullanırlar. Bu konuda bir araştırmacı: “*Aşıklar, kalemsiz arzuhal yazan, gönül kitabından dilleriyle aracısız şiir üreten sanatkârlardır. Darbimesellerin, hikâyeli türkülerin ustası onlardır. Buldukları toplumun şivelerinin ve nazım şekillerinin de en güzel temsilcileridir.*” ifadesini kullanır (Tanrıkulu 1997:6).

Feyzi Halıcı bu konuda: “Bir uyku ya da düş anında, pir elinden dolu yani aşk badesi içen, maddi dünyasından sıyrılıp mana âlemine ve gönül zenginliğine kavuşan bir kimsenin dili çözülür, durup duraksız, kendiliğinden şiir söylemeğe, saz çalmağa başlar.” (Halıcı 1992: 1)

Boratav: “*Bu sanatçılar, yaratmak sanatlarını yürütmek için en iyi ortamı köylük yerlerde, klasik edebiyatın az etkilediği küçük kentlerde, göçebe ya da yarı göçebe topluluklarda bulmuşlardır. Aşık hem yaratıcı bir sanatçı, hem de icracıdır.*” demektedir (Boratav 1968:341).

Onlar düz koşma ile şiir söylemeyi dilden söylemek, saz ile şiir söylemeyi telden söylemek şeklinde tanımlamışlardır. O toplumun bir üyesi olduğundan insanların acılarına da tercüman olur, aynı zamanda toplumunu eğitir. “*Âşık sadece saz çalıp türkü okuyan ya da nükteli şiirlerle halkı eğlendiren kişi olmayıp toplumu bir anlamda eğiten ve içinden geldiği halkın tercümanı olan kimsedir.*” (Yardımcı: 127)

Vasfi Mahir Kocatürk: “*Ozan ve kopuz şiiri (saz şiiri) geleneğinin İsa ‘dan sonra da bütün Türk toplulukları arasında devam ettiği birçok farklı kaynaklarda görülür. Atilla’nın ölümünü anlatan Bizans tarihçileri bu hadise üzerine bir yas töreni yapılarak, Hun ordusunda bulunan ozanların ağıtlar söylediklerini belirtmektedir.*” der (1970:6).

İhsan Hınçer ise konuyla ilgili şu ifadeleri kullanır: “*Âşıklar, halkın his ve düşüncelerinin temsilcisidir. Sazları kâğıt, tezeneleri kalemdir. Bizim düşünüp da bir yığın sözle ifade edemediğimizi, en veciz, en güzel şekilde bir kıt ‘a halinde veya mısra ile dile getirirler.*” (1968:6)

XI. yüzyıldan önce yaşayan Türk şairlerinden sadece şu isimler tespit edilebilmiştir: “*Aprınçur Tigin, Kül Tarkan, Singku Seli Tutung, Ki-ki, Pratyaya- Şiri, Asıg Tutung, Çısuva Tutung, Kalım Keyşi, Çucu.*” (Arat 1986:XX-XXII)

“İslamiyetin kabulünden XVI. yüzyıla kadar olan devre, geniş halk kitleleri açısından bir geçiş devresi olmuştur. Bu devrede, eski kültürün devamcısı olan ‘ozan’, gerek Azerbaycan’da gerekse de Anadolu’da aynı çizgiyi takip ederek yavaş yavaş yerini ‘âşık’a bırakmıştır. Bu geçiş döneminde bu halk şairleri için, ‘Ozan’, ‘Dede’, ‘Ağsakal’, ‘Varsağ’, ‘Yanşağ’, ‘Varsağı-gu’ gibi çeşitli adlar kullanılmış, ayrıca VIII. yüzyıldan itibaren dini ve tasavvuf şiiirler yazan aydın şairler arasında tamamen farklı bir anlamda ‘âşık’ kelimesi de kullanılmaya başlanmıştır. Dini ve tasavvuf şiiirler söyleyen bu şairlerin ve günden güne bu sahada kökleşen İslami kültürün tesirinde kalan halk şairleri, ‘âşık’ terimini kendilerine de yakıştırmış olmuşturlar.” (Oğuz 1995:424)

XVI. yüzyıldan önce yaşayan âşıkların adlarına ulaşılamamasının nedenlerini araştıran Özkul Çobanoğlu da bunu söz konusu dönemlere ait belge eksikliğinden çok, geleneğin henüz o dönemlerde mevcut olmayışına bağlar. Ona göre, âşık tarzı, kesinlikle XVI. asırda teşekkül etmeye başlayıp XVII. yüzyılda oluşumunu tamamlayan bir gelenektir. *“XVI. asırdan önceki dönemde yaratılmış verimler her ne ölçüde âşık tarzına benzerse benzesin ya Tekke ya da tıpkı Dede Korkut Hikâyeleri örneğinde görüldüğü gibi İslamileşmiş bir surette devam eden ve belki bir ölçüde âşık tarzının sadece öncüsü kabul edilebilecek ozan-baksı geleneğine ait olacaktır.” (Çobanoğlu 2000:129-130)*

Bilindiği gibi eski Türk ozanlarına da çeşitli Türk boylarınca değişik adlar ve değişik görev ve hüviyetler verilmiştir. Ozanlar, Oğuzların en eski naib-sahir-şairleridir. Tonguzlar aynı vazifeyi yapan adamlarına “şaman”; Altay Türkleri “kam”; Kırgızlar “baksı/bahşı”; Yakutlar “oyun”; Hazar ötesi Türkmenleri de “bağşı/bahşı” adını vermektedirler. Sihirbazlık, rakkaslık, musikişinaslık, hekimlik, şairlik gibi birçok vasıfları kendilerinde toplayan bu adamların halk üzerinde büyük ehemmiyetleri vardır. Fakat muhtelif zaman ve yerlerde bunlara verilen ehemmiyet derecesi, kıyafetleri, müzik aletleri, yaptıkları işlerin şekli değişmektedir. Ancak semadaki ma’budlara kurban takdim etmek, ölünün ruhunu yerin dibine göndermek, fena cinler tarafından gelen fenalıkları menetmek, ölülerin hatıralarını yaşatmak gibi çeşitli vazifeler hep onlara aittir ve bunlar için ayrı ayrı ayinler vardır. Ozan, bu ayinlerde coşkulu bir hale gelerek bir takım şiiirler inşad eder ve onları kopuzu ile çalardı. Beste ile sihirli bir tesiri haiz olan bu güfteler, Türk şiiirinin eski şeklidir(Gökâl 1924: 385-456). Eski Türklerin

söyledikleri gerek anonim gerekse ferdi damga taşıyan şiir/bestelere ır/yır, sazlara çalınan melodiye de küğ/küğ dedikleri bilinmektedir (Köprülü 1916: 61-68).

Tarihi Türk kültür hayatı içinde ozanlara atfedilen muhtelif işler için çeşitli ayinler vardır. Bunların bir kısmı unutulmakla yahut şeklini değiştirmekle beraber bir kısmı hala Kırgızlar arasında Altaylarda yaşamaktadır (Köprülü 1981: 67). Sözgelimi Kazak Kırgız efsanelerinde Korkut Ata'nın, ozanların babası, onların ustası olduğu işlenmektedir. Dede Korkut'a Korkut Bahşı denmesi de yine onun kopuzlu ve sazlı âşıkların piri, en büyüğü olarak kabul edilmesi anlayışına bağlıdır. Bu anlayışla Kazak-

Kırgız bahşılan kopuzlarıyla ruhları çağırırken “Su ayağı Er Korkut” diyerek Dede Korkut'tan yardım isterler (Gökyay 1975).

Yine Dede Korkut kitabında, ozanın Oğuz aşiretleri arasındaki yeri ve şahsiyeti hakkında geniş bilgiler bulmak mümkündür (Köprülü 1932). Kitapta yer alan Oğuz destanlarını anlatan ozanların piri “Dedem Korkut”, “Dede Korkut” ve “Korkut Ata” isimleriyle anılan bilge kişidir ve her destanda hikmetli sözleri o söyler (Gökyay 1975: 3, 58).

Dede Korkut kitabında, ozanların Oğuz aşiretleri içinde hususi yerleri olduğu ve toplumda da hususi bir itibar gördükleri söz konusudur. Halk her zaman ozanla birliktedir. Her türlü duada ozanlara yer verilir:

“... gafil başın ağrısın beyni bilir! Koçla kopuz götürüp ilden ile bigden bige ozan gezer. Er cömerdi, er nakesin ozan bilir. İleyünüzde çalıp, aydan ozan olsun! Azıp gelen kazayı Tamı savsın, hanım hey!” (Ergin 1989: 75)

Âşık Edebiyatı'nın kökü Orta Asya'ya kadar dayanır. Bu akımı temsil eden âşıklar, Orta Asya Türk şiir geleneğine bağlı kalıp, ellerinde sazlari ile diyar diyar dolaşarak sanatlarını icra ederler. Âşıklar halk arasında yetişir, duygu ve düşüncelerini saz çalarak dile getirirler. Böylece kendi türkülerini âşık edebiyatına uygun olarak söylerler. Âşık edebiyatı nazım biçimleri; koşma destan semai varsağı ve türküdür. Hece ölçüsünün 7, 8, 1 l'li kalıpları çok kullanılmıştır. Daha çok yarım uyak kullanılmış, cinaslara da yer verilmiştir.

Bilindiği gibi aşk, insanlardaki sevgi ve bağlılık duygusudur. Gerek bu yönüyle, gerekse sevgiliye bağlanma duyguları ile saz çalarak şiir söyleyenlere âşık denilmiştir.

Âşıklar, irticalen (hazırlıksız, içinden geldiği şekilde) şiir söyledikleri gibi, çağdaşları veya daha önceden yaşamış olan âşıklardan ezberledikleri şiirleri gelecek kuşaklara aktarma görevini de üstlenmişlerdir. Bu sözlü gelenek sayesinde önceki asırlarda söylenmiş olan şiirler günümüze kadar gelebilmiştir.

Halk arasında âşıklık gücünün rüyada bir Pir' in sunduğu aşk badesini içmekle kazanıldığı inancı yaygındır. Böyle olağanüstü bir olayla âşıklık yeteneğini kazananlar, badeli âşık veya Hak âşığı olarak isimlendirilirler.(Sezen 2004)

2.1.2. Âşıklık Geleneğinin Tarihsel Gelişimi

Âşıklık geleneğinin kökeni Orta Asya'ya dayanmaktadır. İlk başlarda ozanlıkla başlayan âşıklık geleneği Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra da bir süre devam eder.

Köprülü, XV. Yy. ilk yıllarında Anadolu'da ellerinde sazlarla ilahiler okuyarak dolaşan derviş şairlerin ruh ve eda bakımından eski saz şiiri geleneğini devam ettirdiklerini; fert ve cemiyet hayatının bütün konularını işlemeye başladıklarını (1981:163) ve tarikatlar çoğalıp tasavvuf cereyanı halk arasında iyice yayıldıktan sonra, ozanların hemen hepsinin bir pire intisab ederek eserlerine biraz tasavvuf çeşnisi vermeye çalışmış olduklarını; o zaman kadar daha İslamiyetten önceki hatıralarını, yani Korkut Ata'nın hatırasını ve Oğuzname ananelerini saklayan bu ismin yerini âşık lakabı aldığını (1976:3549) ifade eder.

XVI. yy.'da "geveze, söz ebesi, herze söyleyen" manalarında kullanılan (Gökyay, 1975: CCXXXVII; Köprülü 1976: 354) ozan kelimesi, ozanların ortadan kalkmasıyla anlam kaymasına uğrayarak geveze, saçma sapan söz söyleyen hatta çingene ve çalgılı çingene gibi küçültücü ve horlayıcı bir anlama bürünmüştür (Dizdaroğlu 1969: 193).

XIII. yüzyılda bildiğimiz en eski şairlerimiz; şiirlerinin tamamına yakını Mevlana Celaleddin-i Rumi, oğlu Sultan Veled, Şeyyad Hamza, Hoca Dehhani ve Ahmet Fakih'tir. Hepsi aruz vezni kullanıyordu. Bu şairlerin halkası yüzyıllar ilerledikçe sayıca artacak ve belli kesimlerce de ilgi görecektir.

Bu yüzyılda, Tasavvufi Türk halk edebiyatı alanını temsil edenlerin başında Yunus Emre gelmektedir. Duru dili ile açık söyleyişle geniş kitleleri etkileyen Emre, günümüzde de aynı sevgiyle yaşamaktadır. O, Asya Türk coğrafyasının açık izlerini taşıyan söyleyişleriyle adeta âşıkların aynı dönemde Anadolu'da da var olduğunun göstergesi gibidir.

Bu yüzyılın âşıkları hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz, ancak 1201-1300 yılları arasında Anadolu toprakları, Türklerin de üzerinde yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Bu yüzden, Asya Türk coğrafyasından gelen ozan ve baskıların eserler ortaya koyduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. (Alptekin ve Sakaoğlu 2006:17)

XIV. yüzyıla gelinceye kadar Anadolu sahasında varlığını bildiğimiz halde haklarında belgelere sahip olamadığımız âşıklar vardır, ancak biz onların edebiyatı için bir şey söyleyemiyoruz. 1386 yılında Kars'ı işgali ve yakıp yıkması üzerine söylediği Dasitan-ı Sukut-ı Kars adlı şiiri elimizdeki en eski ve tam şiirdir (Çelik [Kırgızoğlu] 1937: 25-27; Y. Sakaoğlu 1984: 93-94). Ancak dönemi kesin olarak bilinmeyen bazı beyitlerle dörtlüklerin varlığını da hatırlatmak isteriz.

Âşık edebiyatı alanını Baykan'ın tek başına temsil ettiği bu yüzyılda, klasik şiir alanında, büyük gelişmeler görülür ve alanın ilk ünlü adları bu yüzyılda ortaya çıkar. Bunlar arasında; Âşık Paşa'yı, Ahmed Dai'yi, Kadı Burhaneddin'i, Nesimi'yi, Gülşehri'yi sayabiliriz. Tasavvufi Türk halk edebiyatı alanında ise Sait Emre, Kaygusuz Abdal gibi adlar yetişmiştir. (Alptekin ve Sakaoğlu 2006: 18)

XV. yüzyıldan günümüze kadar hiçbir âşık adı ulaşamadığı gibi, aşığı belli olmayan herhangi bir şiir de gelememiştir. Oysa 1401-1500 yılları arasını içine alan bu yüzyılda klasik Türk şiiri diye de adlandırdığımız divan şiiri alanında, gelecek yüzyıllara damgasını vuracak, pek çok şairi etkileyecek ünlü sanatkarlar yetişmiştir. Bunlar arasında; Harname şairi Şeyhi'yi, devlet katında görev almış Ahmed Paşa'yı, Necati'yi, Atai'yi, Mesihi'yi, Hamdullah Hamdi'yi, Süleyman Çelebi'yi, Hümami'yi sayabiliriz.

Bu yüzyılda Tasavvufi Türk halk edebiyatı alanında ise Hacı Bayramı Veli ve Eşrefoğlu Rumi gibi adlar öne çıkmıştır. (Alptekin ve Sakaoğlu 2006: 20)

XVI. yüzyılda, âşık edebiyatı alanında verilen ürünlerden önemli bir bölümü günümüze kadar gelebilmiştir. Artık adlarını bildiğimiz sanatkarların şiirleri

elimizdedir. Yüzyılı değerlendirirken biraz daha rahatlayabilmekteyiz. Bu küçük gelişmelerin yaşandığı yüzyılda divan şiiri tepe noktasını yakalamıştır. Fuzuli, Baki, Nev’i, Hayali, Ruhi, Zati, Figani vb. şairlere dikkatimizi çeken başlıca adlar ise Üftade, Ahmedi Sarban, Ümmi Sinan, Pir Sultan Abdal’dır.

Âşık edebiyatının önde gelen adlarını şöyle sıralayabiliriz: Armutlu, Bahsi, Çırpanlı, Geda Musli, Hayali, Köroğlu, Kul Çulha, Kul Memed. Kul Piri, Oğuz Ali, Ozan, Öksüz Dede. Bunların bir bölümünün elimizde birer şiiri vardır ve bu şiirlerdeki olaylara bakarak âşıkların yüzyıllarını belirleyebilmekteyiz. Bu olaylar da, daha çok âşıkların deniz seferlerine katılmaları veya komutanlarının ölümleriyle ilgili olarak görülmektedir. (Alptekin ve Sakaoğlu 2006: 21)

XVII. yüzyılda, saz şiiri tarihimizin en canlı dönemidir. Pek çok güçlü aşığımız bu yüzyılın ürünüdür. Bunlar arasında özellikle biri vardır ki tek başına Türk âşık edebiyatını temsil edebilir: Karaca Oğlan. Bunun yanına, aruzla da şiirler yazıp söyleyen Âşık Ömer’i, Gevheri’yi de ekleyebiliriz.

Yüzyıl, klasik Türk şiiri alanında da, bir önceki yüzyılı aratmayacak oranda başarılı şairleri yetiştirmiştir: Nef i, Nabi, Şeyhülislam Yahya, Şeyhülislam Bahaî, Neşati, Rasih, Nev’izade Atai, Haleti vb. Bu arada yüzyılı, tasavvufi Türk halk edebiyatı alanında temsil edenlerin başında Aziz Mahmud Hüdai ile Niyazi Mısri gelmektedir.

Önceki paragrafta adlarını andığımız üç aşığımızın dışında pek çok ad da yüzyıla damgasını vurmuştur: Âşık, Âşık Halil, Âşık İbrahim, Âşık Nev’i, Benli Ali, Bursalı Halil, Ercişli Emrah, Kâmili, Kayıkçı Kul Mustafa, Keşfi, Köroğlu, Kul Mehmet, Kuloğlu, Öksüz Âşık, Sun’i, Şahinoğlu, Üsküdari, Yazıcı, vb.

Bunlar arasında aruz veznini başarı ile kullanıp yüzlerce şiir yazarlar (Âşık Ömer, Gevheri), siyasi olaylara ve kavgalara katılanlar (Kuloğlu, Kayıkçı Kul Mustafa), yaşadığı maceraları halk hikayesi olarak düzenlenen (Ercişli Emrah), yeniçeri ocağından yetişenler (Kul Deveci, Kul Mehmet, Kul Süleyman), vb. vardır.

Bu yüzyılın âşıklarıyla ilgili bazı kesin bilgileri Âşık Ömer’in Şairname diye adlandırdığımız destanındaki mısralardan çıkarabiliyoruz. Mesela, Bursalı Halil’in dilinin sade olduğunu, Yazıcı’nın Bahr-i Sefid’de (Akdeniz) boğularak öldüğünü, Kuloğlu’nun pek şöhretli olduğunu, Öksüz Âşık’ın şiirlerinin bal gibi tatlı olduğunu hep

bu destandan öğreniyoruz. Yine aynı yüzyılın âşıklarından Sun'ı'nın Tekerleme adlı, âşıkların anlatıldığı destanında da bazı bilgileri bulabiliyoruz. Mesela, Benli Ali'nin balıkçı olduğunu, Abdi'nin Bağdat'a şan verdiğini buradan öğrenebiliyoruz. (Alptekin ve Sakaoğlu 2006: 40)

XVIII. yüzyılda bir önceki yüzyılın güçlü âşıklarını göremiyoruz. Genelde destan türü şiirleriyle tanınan âşıklar yüzyıla damgasını vurmuştur.

Yüzyılın klasik şairleri, önceki yüzyılları aratmayacak başarılı örnekler vermişlerdir. Özellikle Nedim ve Şeyh Galib'i yüzyılın temsilcisi olarak görüyoruz. Koca Ragıp Paşa'yı, Nahifî'yi, Esrar Dede'yi, Veysi'yi, Seyid Vehbi'yi, Haşmet'i ve Fıtnat Hanım'ı da diğer şairler olarak söyleyebiliriz. Tasavvufî Türk halk şiiri alanında ise Sezai hatırlanmalıdır.

Bu yüzyılda az da olsa asker şairleri görmekteyiz. Âşıklarımızın haklarında Şairname'de pek az bilgi bulabiliyoruz. Adlar daha çok bir liste şeklinde verilmiştir. Mesela, Hızır'ın şairnamesi olan Tekerleme'de Hükmi'nin bilginliği, diğer adlarla birlikte aşağıdaki şekilde verilmektedir:

Necdi Mermi Vehbi Hükmi arifan

Diğer adların nasıl verildiğinin de aşağıdaki örneklerde görebiliyoruz:

Vasfi Resmi Emri Mukimi, Levni

***

Hacıoğlu Hacıoğlu Güloğlu

Cevabı Kışveri Şerhi Efendi (Elçin 1976: 55-75)

Haklarındaki bilgileri yazdıkları şiirlerde bulabilmekteyiz. Âşık Ahmed 1737 yılındaki bir savaş için şiir söylemiştir. Âşık Ali'nin şiiri, 1714'te öldürülen Nasuh Paşa'yla ilgilidir. Nigari'yi 1867'deki bir isyanı anlattığı şiiriyle tanıyoruz. (Alptekin ve Sakaoğlu 2006: 75)

XIX. yüzyılda da 17. yüzyıl gibi Türk saz şiirinin zirve heyecanını yaşadığı dönemlerden biridir. Kaynakların artması, bazı âşıkların şiirlerinin basılma şansını yakalaması elbette yüzyılın gelişmesinde etkili olmuştur. Bu yüzyılın klasik şairleri, özellikle ilk yarıda dikkati çeken adlar olmuştur: İzzet Molla, Enderuni Vasif,

Lefkoççalı Galib, Halet, Leyla Hanım, Şeref Hanım, vb. Yüzyılın devamında Batı ile tanışmanın sonucu olarak farklı yapıda şairler ortaya çıkmıştır. Akif Paşa, Namık Kemal, Ziya Paşa, İbrahim Şinasi, Abdülhak Hamid, Recaizade Mahmud Ekrem önde gelen adlardır. Yüzyılın tasavvufi Türk halk edebiyatı alanındaki temsilcileri ise Zekai Mustafa, Selami Mustafa, Kuddusi Ahmed, Türcü gibi adlardır.

Âşık edebiyatı alanında pek çok güçlü adı görebiliyoruz. Bunlardan bazıları alanın önde gelen temsilcileri arasında yer almıştır. Âşık Şem'i, Âşık Şenlik, Âşık Tahiri, Bayburtlu Celali, Tokatlı Ceyhuni, Dadaloğlu, Deli Boran, Dertli, Seyrani,

Silleli Sururi, Sümmani, Tokatlı Nuri. Klasik şiir alanında da başarılı eserler ortaya koyan Bayburtlu Zihni'yi de bu arada anacağız.

Bu yüzyılın saz şairleri hakkında yeterince araştırma yapılmıştır diyebiliriz. Özellikle bazıları ile ilgili olarak yüksek lisans, doktora ve benzeri çalışmaların yapılması dikkati çekmektedir. Ayrıca bazıları için il, ilçe ve köylerinde toplantıların düzenlenmesi unutulmamalıdır. Seyrani için Develi'de (Kayseri), Sümmani için Samikale'de (Narman-Erzurum), Erzurumlu Emrah için türbesinin bulunduğu Niksar'da (Tokat), Âşık Şenlik için Çıldır (Ardahan), ve Ankara'da, Dadaloğlu için Kaman (Kırşehir) ve Kayseri'de, Âşık Tahiri için Ortaköy'de (Niğde) toplantılar düzenlenmiştir. (Alptekin ve Sakaoğlu 2006: 96)

XX. yüzyılda, hayattaki bütün âşıkların doğup büyüdüğü, âşık olup şiir söylediği bu yüzyılda yüzlerce sanatkar yetişmiştir. İçlerinde 19. yüzyılın sonlarında doğup mührünü 20. Yüzyıla vuranların yanında (Âşık Mehmet Yakıcı, Âşık Huzuri, Âşık Veysel Şatıroğlu, Karamanlı Gufrani, Posoflu Zülali, Kağızmanlı Hıfzi) 20. Yüzyılda doğup aynı yüzyılda ölenler de vardır (Ali İzzet Özkan, Âşık Ferrahi, Bayburtlu Hicrani, Davut Sulari, Habib Karaaslan, İlhami Demir, Posoflu Müdami, Talibi Coşkun, Murat Çobanoğlu, Beyani, Abdülvahap Kocaman, Ali Çatak, Gamgüder, Hasreti, Sefil Selimi, vb.)

Hayatta olanlar arasında Halil Karabulut (1926), Muzaffer Çağlayan (1926), Kemali Bülbül (1928), Âşık İhsani (Erzurum 1928), Mustafa Ruhani (1931) yaşları 75'in üzerinde olanlardır.

Bu âşıkların bazıları hakkında makaleler yayımlanmış, bildiriler sunulmuştur. Haklarında kitap yayımlananlar da vardır.

1931 ve 1964'te Sivas'ta, 1938'de Bayburt'ta ve 1966'dan beri de Konya'da düzenlenen âşıklar bayramları/şölenleri de geleneğin yaşatılması, âşıkların tanınması konusunda etkili olmuştur. Ayrıca; Kars, Ağrı, Van, Bayburt, Erzincan, Elazığ, Tarsus, Mut, Erciş vb. il ve ilçelerimizde de değişik tarihlerde benzer toplantılar düzenlenmiştir. (Alptekin ve Sakaoğlu 2006:169)

2.1.2.1. XX. Yüzyılda Erzurum'da Âşıklık Geleneği

Osmanlı Devleti'nden, Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş süreci içerisinde bütün yurt sathında yaşanan olumsuzluklardan Erzurum da nasibini almıştır. Bu dönemde Ermeni zulümleri ile karşı karşıya kalan Doğu Anadolu bölgesi Erzurum şehri çok büyük ölçüde maddi ve manevi tahribata maruz kalmıştır. İktisadi yapısı çökmüş, nüfusu çekilmiş, muhacir akına uğramıştır (Beygu 1936). Bu sosyal hadiselerin çok canlı olarak âşıklık geleneğinde yankısını bulduğu görülür. İstiklal Savaşı yıllarında memleketin işgali ve kurtuluşu ile ilgili olarak söylediği destanlarla o dönemde toplumun ruhuna ümit aşılayan ve 1915 yılında vefat eden Sümmani'nin yaşlılık dönemlerinde âşıklık yapmaya başlayan çırağı Bardızlı Nihani (1885-1967), Sümmani'den sonra gelenek içinde sivrilen güçlü bir âşık olarak kendini gösterir.

Cumhuriyet kurulduktan sonra, aydınlar tarafından da ilgiye mazhar olan âşıklık geleneği temsilcileri, çeşitli kutlama törenleri vesilesiyle sık sık Ankara'ya davet edilmiş, Bu davetlerin birçoğuna Bardızlı Nihani de iştirak etmiştir. (Gökalp 1988)

Cumhuriyet döneminde ülke genelinde 1952'den soma başlayan köyden şehre doğru göçlerin yaşandığı yıllarda, âşıklarda da geçici ve daimi olarak şehre yönelme yoğunluk kazanmıştır. Erzurum'da öteden beri devam etmekte olan halk hikâyesi anlatma geleneğinin ismi tespit edilebilen ilk temsilcisi "Kemal" mahlasıyla şiirler de söylediği bilinen (Bulut 1995: 123) Hafız Mikdat (1866-1941), 1940 yıllarına kadar hikâye geleneğini şehirde canlı tutmuştur. Hafız Mikdat'tan sonra Erzurum'da bu geleneği devam ettiren Âşık Nalbant İshak Kemali (1916-1970) 1969 yılındaki Konya Âşıklar bayramına katılmış ve "atışma" dalında birincilik almıştır (Türkmen 1971: 262). Aynı dönemlerde Hafız Mikdat'ın çırağı Behçet Mahir (1919- 1986) tarafından 1986 yılına kadar devam ettirilmiştir (Özarslan 2001: 70).

1938 yılından başlayarak 1966 yılına kadar mahalli seviyede düzenli düzensiz bir halde âşıklar haftası, âşıklar bayramı, âşık yarışmaları 1966 yılından sonra da sistemli olarak Konya’da yapılmaya başlanan “Konya Âşıklar Bayramı” gibi faaliyetler, Âşıkların kendi şehirlerine ve diğer büyük şehirlere gitmelerine vesile olmuş. Âşıklar yavaş yavaş şehirlerde icra zemini elde etmiş ve geleneği şehre taşımış daha çok şehirde icra etmeye başlamışlardır. Bu dönemde Erzurum merkezinde genç âşıklar olan ve halk hikayecileri Nalbant İshak Kemali ve Behçet Mahir ile beraber icra-i sanat yapan

Mevlüt İhsani, Yaşar Reyhani ve Mustafa Ruhani günümüzün yaşayan usta âşıklarıdır. Bu âşıklara Tercanlı merhum Davut Sulari’yi de eklemek yerinde olacaktır.

Dr. Turgut Günay yöre âşıklarının, bilim alemine ve geniş halk kitlelerine tanıtılması yönünde faaliyetlerin de sahibi bir bilim adamıdır. Erzurum’da görev yaptığı yıllar içerisinde Erzurum radyosunda âşıklarla ilgili programlar yapmış, çeşitli fasıllar düzenlemiş, bu fasıllarda yaptığı atışma deyişmeler çeşitli dergilerde yayınlanmıştır. Bu faaliyetlerin içinde yöre âşıklarına yaptığı en büyük katkının güçlü şiir yeteneği sayesinde karşılaşmalar esnasında söyleyiş ve üslup açısından âşıkları zorlaması bir başka deyişle söz ve ifade çitasını yükseltmiş olduğu kanaatindeyiz. Bu hususta kendileriyle görüşülen âşıkların Firkati’nin kendilerine çok büyük katkıları olduğunu söyledikleri, ondan sitayişle bahsederek ve kendisini rahmetle yad ettikleri tespit edilmiştir.

Günümüz Erzurum’unda yaşayan âşıklardan Mevlüt İhsani, Yaşar Reyhani ve Mustafa Ruhani, sayıları 55-60 civarında bulunan âşıkların tamamına doğrudan ve dolaylı olarak ustalık eder (Özarlan 2001:70). Bu üçlüye, âşıklığı dedeleri Sümmani’den babaları Şevki Çavuş ve Fahri Çavuş yokluya tevarüs eden Nusret Toruni ile Hüseyin Sümmanioğlu (Kardeş 37-38), 1993 yılında şehit edilen Ali Rahmani (Oğuz 1995), Nuri Çırağı ve Mehmet Gülhani’yi (Aslan 1980) de eklemek yerinde olacaktır.

2.2. Âşık Mustafa Ruhani’nin Hayatı, Sanatı

2.2.1. Mustafa Ruhani’nin Hayatı

Âşık Mustafa Ruhani, 1931 yılında Erzurum’un Tortum ilçesine bağlı Aşağı Sivri köyünde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mustafa Temel’dir. Babası, aynı köyde

çiftçilikle uğraşan, nalbantlık, duvar ustalığı, hızarlılık gibi işlerle de uğraşan Ahmet, annesi ise Ayşe Hanım'dır. İki kız, dördü erkek olan altı çocuklu ailenin ikinci çocuğudur.

Çocukluk yıllarında köy imamından Kuran dersleri almaya başlayan Mustafa, bir süre sonra Kuran'ı ezberlemek için çaba harcamasına rağmen tamamlayamaz. Köyünde okul olmadığı için ilkokul öğrenimini yapamaz, ancak daha sonra arkadaşlarının yardımıyla yeni harfleri öğrenir.

Henüz 10 yaşını idrak etmiş olan küçük Mustafa, 1941 yılının Mayıs ayında eline geçirdiği bir dinamit kapsülü ile oynarken kapsülün patlaması sonucunda sol gözü ile sağ elinin üç parmağının uç kısımlarını kaybeder. Ulaşım imkânlarının yetersiz olduğu o günlerde kağıt ile Erzurum'a getirilir ve Numune Hastanesi'nde bir süre tedavi gördükten sonra köyüne götürülür. 1943 yılında sağ gözünde de rahatsızlık hissedilen Mustafa, tedavilerden sonuç alamaz ve sağ gözünün görme yeteneğini de büyük ölçüde kaybeder.

Bu olaydan sonra Mustafa'da belirgin bir biçimde içe kapanma görülür. Organlarından birini kaybetmenin üzüntüsüne hastane kapılarında acılarıyla geçirilen günlerin sıkıntısı eklenir. Yoksulluk içinde kıvranan bir ailenin çocuğu olarak bunlara katlanmak zorunda kalır.

Mustafa'ya bir tahta parçasından basit bir saz yapılır, Halil Polat adlı komşunun askerlik dönüşünde getirdiği ince telefon telgraf telleri bağlanır. Böylece onun oyalanabileceği bir çeşit oyuncak ortaya çıkar.

Saza benzeyen bu alet eşliğinde çeşitli türkülerini mırıldanan ve kendiliğinden de bazı şiirler söyleyen Mustafa, çevresinde âşık olarak tanınmaya başlar. Zamanla çeşitli düğünlere, eğlencelere çağrılır, ancak henüz ileri düzeyde saz çalamamaktadır.

1955 yılının bir Haziran gününün sabah saatlerinde sazının bakımıyla uğraşırken kısmen görebilen sağ gözünün aniden karardığını hisseder. Odanın pencerelerine bir perde çekildiğini zannederek dışarıya çıkar, yine bir şey göremediğini anlar.

Mustafa Ruhani iki kez evlenmiştir. 1958 yılında gerçekleştirdiği ilk evliliğin altıncı ayında iken eşini kaybetmiş, 1961 de ikinci kez evlenmiştir. Ruhani'nin 3 kız, 1 erkek çocuğu vardır.

Saz çalma ve hazırlıksız şiir söyleme yeteneği çok güçlü olan Ruhani, aynı zamanda iyi bir hikâye musannifi ve anlatıcısıdır. Kendi tasnifi olan Nergis Hanım, Yetim Esmâ, Yusuf Çavuş ve Zülbiye Hatun hikâyelerinin yanı sıra klasik halk hikâyelerinden birkaçını ve son dönemlerde anlatılan hikâyelerden bazılarını da bilmektedir.

Konya’da düzenlenen “Konya Âşıklar Bayramı” başta olmak üzere Türkiye’nin birçok ilinde düzenlenen âşık toplantılarına ve yarışmalarına katılan Ruhani, birçok ödül almıştır.

Yurtdışında da çeşitli programlara katılmış; Almanya, Fransa, Belçika ve Hollanda’da programlar yapmıştır.

Ruhani, tecrübelerini genç âşıklara anlatmaktan zevk duyar. Zakir TEKGÜL, Ertuğrul ATAÇ ve Eyüp DEMİRER Ruhani’nin yetiştirdiği âşıklardır.

Halen Erzurum’da ikamet etmekte olan Ruhani, çeşitli âşık toplantılarına katılarak sanatını icra etmektedir. (Ruhani 2007)

2.2.2. Mustafa Ruhani’nin Sanatı

2.2.2.1. Âşıklığını Hazırlayan Faktörler

Küçük yaşta amcası Mehmet’ten sıkça duyduğu Yunus Emre’ye ait olan

“Şol cennetin ırmakları

Akar Allah deyu deyu”

mısralarıyla başlayan ilahi ile Narmanlı Sümmani’ye ait olan:

“Arzu maksuduma, firkat ahıma

Nöbet geldi varmadan mı gideyim.

Yüzüm sürüp bu dem adil şahıma

Derde şifa sormadan mı gideyim.”

şiir, Mustafa’nın ruhunda şiire karşı bir merak oluşmasını sağlamıştır.

Şair, kendisinin şiirle olan ilk temaslarının böyle başladığını, “Ben de bu tür şeyleri söyleyebilir hale gelsem” diye çok niyazda bulunduğunu, tenhalarda ağlayarak dolaştığını ifade etmektedir.

10 yaşındayken karşılaştığı dinamit kazası sonunda bir gözünün görme yeteneğini tamamen, diğerini de kısmen kaybetmesi ile birlikte Mustafa’da belirgin bir biçimde içe kapanma görülür. Organlarından birini kaybetmenin üzüntüsüne hastane kapılarında acılarla geçirilen günlerin sıkıntısı eklenir. Şair, daha ileri yaşlarda söyleyeceği şiirlerde de kendisini bu yönüyle tanıttacaktır:

Sorarsanız kimliğimi

Ben bir gariban aşığım

Boş verin güldüğüm demi

Ağladığım an aşığım

Yarayım kalbi yarayım

Dermana kime varayım

Gece görünmüyor ayım

Gündüzü zindan aşığım

Komşularından âşık tarzı şiir geleneğini bilen ve âşıklara ait çok sayıda şiiri ezberinde bulunduran Haydar Çavuş’un Mustafa’daki şiire karşı olan meyyali fark etmesi, belki de Mustafa’nın dualarının gerçekleşmeye başlaması demektir.

O günlerde kendini oyalaması için tahta parçasından bir saz yapılır ve Halil Polat isimli komşusunun askerlik dönüşünde getirdiği telefon- telgraf telleri bağlanarak kendinin “oyuncak” olarak nitelendirdiği basit bir saz çıkar.

Bölgede yetişmiş olan âşıkların etkisi Ruhani’nin âşıklığını hızlandıran vesilelerden olmuştur.

Tortum’un Bağbaşı köyünde oturan ve Ayazi mahlasıyla şiirler söyleyen Muharrem Usta’nın Aşağı Sivri köyüne yaptığı bir ziyaret, Ruhani için ele geçmeyecek bir fırsat olur. Muharrem Usta Ruhani’ye saz çalma ile ilgili genel kuralları öğretir.

Ruhani'nin âşıklığını hazırlayan faktörlerden biri de küçük yaşlarda başlayan ve uzun yıllar devam eden rüya silsilesidir. Rüyasında gördüğü nurani adam ve bir kız, âşık tarzı şiir geleneğinde mevcut olan “pir, sevgili” motiflerini hatırlatmakla birlikte herhangi bir kap içinde sunulan ve adına bade denilen bir içecek söz konusu değildir. Ruhani'nin rüyalarında onun yerini katı bir meyve almış, bir çeşit meslek elbisesi manası kazanan uzun giysi, yani nurani adam tarafından verilen bir tür âşıklık icazeti mofifiyle beslenmiştir.

Ruhani, “Olmaz” isimli şiirinde:

“Her âşık içmemiş bade

Pirden almamış müsaade

Vay naçar, ozan olsa da

Manidar dizesi olmaz” sözleriyle âşıklık için badeli olmayı ve pirden el almayı, irticalen şiir söylemeyi gerekli görmekte, aksi halde gerçek âşık olunamayacağını savunmaktadır.

2.2.2.2. Şiirleri

Ruhani'nin şiirlerinde birkaç istisna dışında hece vezniyle şiir yazdığını görmekteyiz. İlk zamanlar bazı yarışmalara gönderdikleri hariç olmak üzere şiirlerine başlık koymayan (Düzgün 1997: 19) Ruhani, oğlu Haluk Yaşar Temel tarafından hazırlanan “Bir Ses Var” isimli kitabında şiirlerine başlık koymaya başlamıştır. Başlık olarak da çoğunlukla redifler seçilmiştir. Şiirlerinde tapşırıma dikkat eden Ruhani, bütün şiirlerinin son bendinde mahlasını kullanmıştır.

Şiirlerinde dili oldukça sade kullanan Ruhani, bazen yöresel ağızda kullanılan kelimeleri şiirlerinde kullanmış; Arapça, Farsça ve diğer dillerden dilimize geçmiş, dilimizde de çok sık kullanıldığı için okuyucunun rahatlıkla anlayabileceği bazı kelimelere de şiirlerinde yer vermiştir.

Ruhani şiirlerinde bütün kafiye çeşitlerini kullanmış, çoğunlukla yarım, tam ve zengin kafiyeyle bağlı kalmıştır. Bazı şiirlerinde ise cinası başarıyla denemiş, bütünüyle cinaslarla örülmüş olan tecnis örneklerini de ortaya koymuştur. (Düzgün 1997: 19)

Hazırlıksız şiir söyleme yeteneği kuvvetli olan Ruhani, bu yönüyle atışmaların aranan adamı olmuştur. Soru- cevap şeklindeki atışmalarda da başarılı olan Ruhani taşlama türünde de son derece başarılıdır.

Şiirlerinin büyük bölümünü 11’li hece ölçüsüyle yazan Ruhani; 7’li, 8’li, 11’li, 13’lü ve 15’li hece ölçülerini kullanmaktadır.

Gözlerinin görmüyor olması onu engellemez. Dış dünyadan kendini soyutlamayan Ruhani geniş bir bilgi birikimine sahiptir. Ülke meselelerinden, dış siyasete, kültürel değişikliklerden geleneklere, dini konulardan milli konulara kadar birçok konuyu şiirlerinde işleyen Ruhani bilgi birikimini kahvehanelerdeki konuşmalara bağlamakta ve âlimden cahile çok kişiyle konuştuğunu, dinlemeyi bilen en aptal insandan bile bir şeyler öğrenebileceğini savunmaktadır (Ruhani 2010).

Şiirlerinde sembolik kavramlar üzerinden nasihatlerde bulunan Ruhani “gönül” kelimesini çok kullanmakta ve birçok düşüncesini gönüle seslenerek vermektedir. Burada Ruhani’nin seslendiği gönül kendisidir. Çevresindekilere düşüncelerini iletmeye çalışırken kendisine söyler fakat aslında mesajı dinleyicilerine verir.

“Gönül her renge boyanma, seç içinden bir renk al

Aşk narına yan usanma, ateşinden benek al

Bakışta gümrah görünen yaramaz filden ise

Çiçekten madde taşıyıp bal yoğuran çiçek al”

Dini konular üzerinde birçok şiiri bulunan Ruhani, özellikle Allah ve peygamber sevgisi, dünyanın faniliği, kadere rıza, insan sevgisi, vefa, ölüm gibi duygu ve düşüncelerin işlendiği bu şiirlerde yoğun tecrübe ve birikimini ortaya koyar.

Ruhani’nin şiirlerinde aşk ve tabiat konuları ağırlıklı bir biçimde yer alır. Sevgili, onun şiirlerinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. (Düzgün 1997: 23)

Ruhani’nin milli konular karşısındaki hassasiyeti, kişiliğinin bir parçası haline gelmiştir. Hürriyet, bayrak, vatan, millet gibi kavramlar karşısında son derece duyarlıdır. Vatan, millet, bayrak sevgisi üzerine şiir yazan Ruhani diğer milli motifleri de şiirlerinde kullanmaktadır.

Sosyal yerginin de Ruhani’de ağırlıklı bir biçimde yer aldığını söylemek

mümkündür. O, gözleri görmeyen bir âşık olmasına rağmen kendini toplumdan bütünüyle soyutlamamış ve toplumsal olaylara kayıtsız kalmamıştır. Yakın çevresinden başlamak üzere toplumdaki aksaklıkları gündeme getirmek, onun şiir anlayışının önemli bir unsurudur. Her dönemde toplumları meşgul eden yolsuzluk, rüşvet, adaletsizlik gibi sorunları söz konusu eden şair zaman zaman pop müziği, futbol, tüp bebek gibi son dönemlere ait gelişmeleri de hicvetmekten geri kalmaz. (Düzgün 1997: 26)

2.3. Folklorun İşlevleri

2.3.1. Âşıklık Geleneğinin İşlevleri

İşlevci görüşe göre folklor unsurlarının hayat içinde ya bir görevi vardır, ya da bu unsurlar mutlaka bir ihtiyacı karşılar. Nadel (1958), bir sosyal yapıdaki muhtelif unsurların o yapının işleyişinde yer alış ve katkı sağlayışını işlev olarak adlandırmaktadır. Halkbilimi çalışmalarında işlev ağırlıklı yaklaşımların başlaması, Branislav Malinowski'nin çalışmalarıyla başlamıştır. Onun özellikle mitlere dayalı olarak başlayan işlev çalışmaları (Malinowski 1926, 1948, 1954), ile folkloru bu açıdan da bakılmış ve bu yaklaşım birçok bilim adamı tarafından bilmece masal, geleneksel tiyatro, halk müziği, halk dansları vb. halkbilimi unsurlarına müstakil olarak uygulanmıştır (Başgöz 1996). Bu çalışmalar dâhilinde folklorun işlevleri çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Folklorun işlevleriyle ilgili olarak V. Bascom (1963) tarafından teklif edilen işlev tasnifi genel kabul görmüştür. Bascom'a göre folklorun:

1. Hoş vakit geçirme eğlenme ve eğlendirme;
2. Değerlere törelere destek verme;
3. Eğitim, kültürün gelecek kuşaklara aktarılması;

4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma için bir kaçıp kurtulma mekanizması gibi işlevleri vardır. İlhan Başgöz, Türk folklorunda Köroğlu hikâyesi, Ömer Seyfettin'in bazı hikâyelerindeki temler, Pir Sultan Abdal'ın şiirleri ve günümüz âşıklarının mahkemelere düşmeleri gibi hususlarla dayanarak ileri sürdüğü görüşler neticesinde bu dört işlevi, beşe yükseltmekte ve folklorun beşinci işlevinin “protesto” olduğunu ileri sürmektedir (Başgöz 1996).

Aşık tarzı destanlar açısından âşık tarzı şiir geleneğinin işlevleri: a) askeri ve

sivil amaçlara yönelik kamuoyu oluşturma b) reklâmcılık c) eğitim d) habercilik e) eğlendirmek genel başlıkları altında şematize edilmiştir (Çobanoğlu 1996). Bu işlev tasnifi, âşıklık geleneğinin sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamları içinde âşıklık geleneğinin destan türü dışındaki verimleri için de geçerlidir. Âşıklık geleneği; genel olarak Türk coğrafyasında, özel olarak Erzurum'da yukarıdaki işlevleri bünyesinde taşımaktadır. Yukarıda verilen işlev şablonları doğrultusunda Erzurum âşıklık geleneğine bakıldığında, zaman zaman birbirleriyle örtüşmelerine rağmen şu işlevleri bulmak mümkündür:

1. Hoşça vakit geçirme, eğlendirme ve haber alma ihtiyacına yönelik işlevler,
2. Gelenek ve töreleri ve muhafaza etme ihtiyacına yönelik işlevler,
3. Kültürün gelecek kuşaklara aktarılması ve eğitim ihtiyacına yönelik işlevler,
4. Toplumsal ve kişisel baskı ve haksızlıklardan kurtulma ihtiyacını karşılamaya ve kamuoyu oluşturmaya yönelik işlevler,

Erzurum âşıklık geleneği içinde çoğunlukla birbiriyle örtüşen veya bir arada bulunan bu işlevleri aşağıdaki şekilde örneklemek mümkündür.

2.3.1.1. Hoşça vakit geçirme, eğlendirme ve haber alma ihtiyacına yönelik işlevler

Âşıklar gerek düğünlerde, gerek bahar aylarında yapılan güreşlerde ve gerekse kış aylarında ve Ramazan ayı içinde düzenli olarak yapılan fasıllarda halkın eğlence ihtiyacını gidermektedirler. Bu fasıllarda âşıklar komik ve güldürücü kıssalar, hikâyeler anlatır, hayatın her safhasına yönelik mizahi destanlar okuyup, manzum şakalar yapmaktadırlar. Ayrıca âşık fasıllarının en çok rağbet edilen tekellüm kısmında yapılan atışma ve değişmelerde âşıkların birbirlerini zor duruma düşürmeleriyle veya taşlamalardaki güldürücü mahiyetteki hicivlerle, dinleyici kitlesinin bir yandan kıssadan hisse alması diğer yandan da hoşça vakit geçirip ve eğlenmesi sağlanmaktadır.

2.3.1.2. Gelenek ve töreleri ve muhafaza etme ihtiyacına yönelik işlevler

Âşıklar yaptıkları gerek öğütlemeye şiirlerle, gerekse anlattıkları kıssalarla dinleyicilere iyiyi, doğruyu, güzeli, faydalıyı övücü; kötüyü, yanlış, çirkini, faydasız ve zararlıyı zemmedici öğütler vermektedir. Bu anlatımlara bağıntılı olarak müspet bir davranış kalıbı telkin ve tavsiye etmektedirler. Söz konusu davranış kalıbını oluşturan özellikler, dini ve milli hasletlerle donatılmış bir şekilde verilmektedir. Türk ve Müslüman bir insanda bulunması gereken bu özelliklere ayrıca ahlaki ve mahalli yaptırımlar da eklenerek milli ve mahalli özellikler taşıyan bir davranışlar manzumesi öğretilmektedir. Başka bir ifade ile âşıklar bu yolla halka bir nevi yaygın eğitim yoluyla mahalli ve milli değerleri aşılama ve onları bu hususlarda eğitmektedirler.

2.3.1.3. Kültürün gelecek kuşaklara aktarılması ve eğitim ihtiyacına yönelik işlevler

Tarihi süreç içinde yazılı (resmi/örgün) ve sözlü (gayri resmi/yaygın) olarak iki şekilde gelişen eğitimde Âşık edebiyatı temsilcileri ve Divan edebiyatı temsilcileri aktif olarak görev almışlardır. Divan şairleri, bulunup, yetiştikleri ortamda ve bir bakıma yabancı edebiyatlara dayalı olarak tecelli eden ve giderek bize yaklaşan bir edebiyat tertip ederek yazılı (resmi/örgün) eğitimi üstlenmişlerdir. Yetişme tarzları itibariyle XIV. yüzyılda ilk temsilcilerini (Âşık Paşa, Üveys Mehmet) gördüğümüz âşıklar toplumun gönüllü ve görevli eğitimcileridir. Çoğu medrese tahsili almamış olsa da okur-yazar durumda olan âşıklar toplumun eğitim ihtiyacına sözlü (gayri resmi/yaygın) yolla cevap vermişlerdir (Günay 1992). Gerek Divan edebiyatı, gerekse Halk edebiyatı temsilcileri, tarihi süreç içinde, birbirine adeta karışarak ortak kültür değerleri etrafında şekil ve muhteva açısından ortak türlerde eser verdikleri bilinmektedir (Kurnaz 1990; İsen 1993; Özarslan 1996).

2.3.1.4. Toplumsal ve kişisel baskı ve haksızlıklardan kurtulma ihtiyacını karşılamaya ve kamuoyu oluşturmaya yönelik işlevler

Âşıklık geleneği temsilcileri özellikle milli konularda ortaya koydukları verimlerle halkın direncini güçlü bir halde tutarlar. Ülkede meydana gelebilecek iç dış

tehlikeler karşısında halkı her zaman sağduyuya davet ederler. Özellikle işgal tehlikesi baş gösterdiği zaman halkın maneviyatını üst seviyelerde tutan koşmalar ve destanlar söylemişlerdir. Geçmişte Sümmanî, Nihanî, Yetimoğlu gibi âşıkların bu konuda söylediği destanlar bulunmaktadır.

Günümüzde âşıklar, buldukları toplumun sözcüsü durumundadırlar. Başta Âşık Bardızlı Mevlüt İhsanî, Âşık Yaşar Reyhani ve Âşık Mustafa Ruhani'ye ait olmak üzere birçok aşığın bu konuda hasredilmiş destan ve koşmaları bulunmaktadır. Halk, âşıklarla dâhili ve harici birçok sosyal konudaki düşüncelerinin dile getirilmesini ister. Âşıklar da toplumun gerek dâhili gerekse harici meselelerini dile getirirler. Mesela 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın akisleri gelenk içinde fazlaca seslendirilmiştir. Bu cümleden olarak Erzurumlu âşıkların da Kıbrıs konusuna hasredilmiş verimleri bulunmaktadır (Halıcı 1981).

Bu çalışmamızda Âşık Mustafa Ruhani'nin şiirlerini yukarıda verdiğimiz işlevlerden “eğitim” işlevi yönünden inceleyeceğiz. Şiirleri incelemeye başlamadan önce eğitimle ilgili bazı başlıkları açıklamak doğru olacaktır

2.4. Eğitim

2.4.1. Formal Eğitim

Formal eğitim, önceden hazırlanmış bir program çerçevesinde planlı olarak yapılan ve öğretim yoluyla gerçekleştirilen eğitimidir. Eğitim süreci öğretmen tarafından planlanır, uygulanır ve izlenir. Eğitim başlangıcından bitene kadar özel bir çevre içinde kontrollü olarak yürütülür. Sürecin belli aşamalarında ve sonunda değerlendirme işlemi yer alır. Okullardaki eğitim formaldır. (Fidan ve Erden 2001: 3)

Okul dışında endüstri, tarım ve hizmet alanlarında kişileri bir mesleğe hazırlamak, meslekte ilerlemelerini sağlamak ve yenilikleri öğretmek amacıyla yapılan öğretim etkinlikleri, halk eğitim merkezlerinde açılan kurslar, orduda asker yetiştirme birer formal eğitim örneğidir.

Okul dışı formal eğitim sürecinin okullardakilerden farkı, kısa süreli olması,

öğrencilerin yaşlara göre gruplandırılmaması, ihtiyaç duyuldukça yapılması ve belli konularla sınırlandırılmasındandır. Her ikisi de süreç olarak aynı özellikleri taşır. Okul dışı formal eğitim, okul eğitimini tamamlamak ve insanları yaşam boyu eğitmek gibi işlevleri yerine getirir. Bugün ülkemizde formal eğitim örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki biçimde sistemleştirilmiştir. (Fidan ve Erden 2001: 3)

2.4.1.1. Örgün Eğitim

Örgün eğitim, belirli bir yaş grubundaki bireylere, Milli Eğitimin amaçlarına göre hazırlanmış eğitim programlarıyla okul çatısı altında düzenli olarak verilen eğitime denir. (Kıncal 2006: 5)

Okul eğitimi formal esaslar çerçevesinde yürütülmektedir. Eğitim, belirli amaçlara uygun olarak önceden hazırlanmış programlara göre yürütülür. Okul eğitimi planlıdır. Okul eğitimi süreci içerisinde yönetici, öğretmen ve öğrencilerin yapacakları teorik ve uygulamalı faaliyetlerin planı mevcut süre dikkate alınarak düzenlenmiştir. Eğitim süreci öğretmen tarafından hazırlanır, uygulanır, sürekli izlenir ve belli aşamalarda değerlendirilir. Okul eğitiminin formal boyutunun yanında informal boyutu da söz konusudur. Genel olarak değerlendirildiğinde ise, okul eğitimi, örgün eğitim kapsamına girmektedir.

2.4.1.2. Yaygın Eğitim

Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden geçmemiş olan bireylere gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak için örgün eğitimin yanında veya dışında olanların ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte, farklı süre ve düzeylerde hayat boyu yapılan eğitim, öğretim, rehberlik ve uygulama faaliyetlerinin tamamına yaygın eğitim denir. (Kıncal 2006: 6)

Bilim ve teknolojiye hızlı gelişmeler her türlü bilgi ve becerinin okul eğitimi içerisinde kazandırılmasını imkânsız hale getirmiştir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak, giderek örgün eğitim ve yaygın eğitim etkinlikleri iç içe girmektedir. Örneğin, internet üzerinden eğitim veren uluslararası üniversiteler bulunmaktadır. Bunlar, belirli yönleri ile örgün eğitim özelliği gösterirken, belirli yönleri ile de yaygın eğitim özelliği göstermektedirler. Ülkemizdeki açık öğretim uygulamalarını da, aynı yaklaşım içerisinde değerlendirebiliriz.

2.4.2. İnfomal Eğitim

İnfomal eğitim, yaşam içinde kendiliğinden oluşan bir süreçtir. Amaçlı ve planlı değil, gelişigüze'dir. Kişi, karşılaştığı durum ve içinde bulunduğu grubun üyeleri ile etkileşimde buldukça farında olmadan yeni şeyler öğrenir. Bu tür öğrenmeler ailede, sokakta, iş yerinde, televizyon önünde, okulda, kısacası yaşam içinde kendiliğinden meydana gelir. (Fidan ve Erden 2001: 3)

Formal olmayan eğitim sürecinin iki önemli öğrenme yolu, gözlem ve taklittir. Çok küçük ve ilkel toplumlarda eğitim tamamen “infomal” yollarla gerçekleştirilir. (Fidan ve Erden 2001: 4)

İnfomal eğitim sürecinde insanlar istenmeyen ve zararlı olan alışkanlıkları da edinirler. Toplumlar büyüdükçe ve geliştikçe infomal eğitim süreci insanların yetişmesinde yeterli olmamış ve planlı bir eğitim yeri olan okullar kurulmuştur.

2.4.3. Çıraklık Eğitimi

Mesleki ve teknik öğretimi, gerçek iş ortamı içinde geliştirmek, eğitim personelinin işyerinde bilgi ve tecrübelerini arttırmak, eğitim için işyerinde usta öğreticilerden yararlanmak, bir meslek edinmek, mesleğinde gelişmek veya meslek değiştirmek isteyenlere imkân sağlamak üzere “Çıraklık ve Meslek Eğitimi” yasası 19 Haziran 1986 tarih ve 19139 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. (Kıncal 2006: 7)

Ülkemizde ilkokul eğitimini tamamlayan çocukların önemli bir bölümü, küçük iş yerlerinde çalışmaya başlamaktaydı. 8 Yıllık temel eğitim uygulaması ile birlikte, bu

süreç değişmiştir. Çocukların, küçük yaşlarda iş yerlerinde çalışmaya başlamalarının amacı, ilk planda bir meslek sahibi olmak olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak, ailelerin çocuklarını işyerlerine çırak olarak göndermelerinde önemli bir etkenin de aile bütçesine katkı olduğu unutulmamalıdır. Çırakların oto tamirciliğinde kuaförlüğe kadar çok farklı alanlarda çalıştıkları dikkati çekmektedir. Çırakların mesleki eğitimi usta gözetiminde yapılmakta, öğretim yöntemi itibariyle taklit ya da model alma yöntemi kullanılmakta ve genel özellikleri itibariyle de informal eğitim kapsamında yer almaktadır, iş yerinde alınan informal eğitimi tamamlamak üzere, çıraklık eğitim merkezlerinde çıraklara, mesleki ve kültürel gelişimini tamamlamak üzere formal eğitim verilmektedir.

Çıraklık eğitimiyle ilgili olarak, hem eğitim süreci içerisinde hem de eğitim süreci somasında karşılaşılan bazı problemler söz konusudur. Çıraklık eğitimi daha çok informal niteliklere sahip olduğu için eğitim süresi ve bu sürede karşılaşılan problemler, çalışılan iş yerinin ve oradaki ustanın özelliklerine göre farklılıklar gösterebilmektedir. Diğer taraftan, çırakların mesleki eğitim soması istihdamı kendi işyerlerini kurabilmeleriyle ilgili imkânların sınırlı olması, eğitim sürecinin sonunda karşılaşılan problemlerin başında gelmektedir. (Kıncal 2006: 8)

2.4.4. Kültür ve Eğitim

Kültür, “herhangi bir toplumda, doğanın yarattığı şeylere insanın eklediği maddi ve manevi değerlerin tümü” olarak ifade edilir. Maddi değerler arasına, kullanılan araç ve gereçler, manevi değerler arasına da bilgi, sanat, gelenek ve göreneklerle beceri, tutum ve davranışlar da girer. Kültür, belli bir çevrede, yüzlerce yılda oluşan belli bir birikimin ürünüdür. Bu nedenle, her ulusun, böyle bir birleşimle(sentezle)oluşmuş, belli bir kültürü vardır. Kültürler, iki toplumu birbirinden ayıran en önemli karakteristiklerden biridir. Bu anlamda her ulusun, belli bir kültürü vardır. Uluslar, kendi kültürlerinin korunmasını ve kuşaklarca devam ettirilmesini isterler. (Binbaşıoğlu 1988:3)

Kültürün maddi yönü, genellikle “uygarlık”, manevi yönü de genellikle “eğitim” ve “ ahlaki değerler” olarak adlandırılır. Kuşkusuz, kültür içine din gibi, manevi

nitelikte başka değerler de girer. Bir kültüre ait özelliklerin kişilerce veya başka toplumlarca benimsenmesine “kültürleşme” denir.

Anlaşılmış olacağı üzere, eğitim, herhangi bir ülkede o ülkeye egemen olan kültürün bir parçasıdır. Kültür, eğitimi etkilediği gibi, eğitim de kültürü etkiler. Eğitimin zaman içinde kültürü etkilemesi, kültürün de değişmesine yol açar. Bu suretle, kültürde de “değişme” ve “ilerlemeler” olur.

Birey olarak insan, hem eğiticinin, hem de kültür değerlerinin etkisi altındadır. Her iki kaynaktan alınacak olan etkiler ve kişinin kendi aklının ya da görüş ve düşüncelerinin yapacağı yeni bireşimlerle(sentezlerle), kişide, yeni davranış biçimleri oluşur ki, bu, eğitimin ürünüdür. O halde, eğitimi oluşturan başlıca iki öğe vardır: (1) Kişinin içinde bulunduğu kültürel evre, (2) Kişinin kendisi. Bir de bu süreci kolaylaştıran ya da çabuklaştıran bir üçüncü öğeden daha söz edebiliriz ki, bu da “eğitici”dir. İlk iki öğe, eğitimin olduğu her yerde vardır. nc ğe ise, eğitimin planlı, programlı ya da düzenli verildiği “okul” gibi çevrelerde bulunur. Birinci tür eğitime “informal” eğitim, ikinci tür eğitime de “formal” eğitim denir. Aile eğitimi daha çok informal bir nitelik taşıdığı halde, okul eğitimi, “formal” bir eğitimidir. Birinci tür eğitimde alınan etkiler olumlu ve olumsuz olabildiği halde, ikinci te eğitimde yalnız olumsuz etkiler söz konusu olur ya da olması gerekir. Çünkü formal eğitim, “resmi” nitelik taşıyan bir eğitimin bütün özelliklerini kapsar.

Resmi nitelik taşıyan eğitimin nasıl olacağı ve amaçları yasalarla tespit edilmiştir. Bu genel amaç, her ğretim kademesinde, her dersle ilgili olarak da programlarda ayrıca ayrıntılı bir biçimde ifade edilmektedir. Eğitici, amaçlı olarak, yapacağı her eğitim etkinliğinde, bu amaçları daima göz önünde bulunduracaktır. (Binbaşıoğlu 1988: 3)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Çalışma yapılırken derleme metodu ve metin çözümleme metodu kullanılmıştır. Edebiyat alanında meydana getirilmiş ürünlerin incelenmesi söz konusu olduğu için metin çözümleme metodundan ağırlıklı olarak faydalanılmıştır. Aşığın şiirleri çözümlendikten sonra âşıkla ve çevresindekilerle görüşülerek aşığın çeşitli konulardaki fikirleri alınmış, eserlerinde savunduğu konularla fikirlerinin uyuşup uyuşmadığı kontrol edilmiştir. Bu sebeple araştırma yapılırken derleme metodundan da faydalanılmak zorunda kalmıştır.

3.1.1. Derleme Metodu

Sosyal bilimlerin çoğunda olduğu gibi, halk biliminde de birtakım konuların kesin sınırlarını çizmek, bunların öteki bilimlerle olan sınır anlaşmazlıklarını çözmek oldukça güçtür.

Derleme, sözlü edebiyat mahsullerinin ister yazdı olsun ister bantlı veya plaklı olsun tespiti yani keşfedilmesidir.

Maddi ve manevi kültür değerleri olarak bilinen folklor ürünlerinin sistematik olarak araştırılıp derlenmesi değişik metotlarla yapılmaktadır. Günümüzde folklor araştırma ve derlemeleri alan araştırması metodu, örnek olay metodu, yazılı kaynakları tarama metodu olmak üzere üç metotla yapılmaktadır.

Alan araştırması metodunu âşıkla, çocuklarıyla ve yetiştirdiği çıraklarıyla görüşüp şiirlerinde savunduğu fikirleri hayatında kullanıp kullanmadığını teyit etmek amacıyla kullandık.

Yazılı kaynakları tarama metodunu da benzer çalışmaların bulunması, şiirlerinin tespiti konusunda yararlanılmıştır.

Çalışmanın hazırlanmasında sahaya inip derleme yapılmamışsa da âşıkla ve çocuklarıyla görüşülmüş, çalışmamızın şekillenmesini sağlayacak ipuçları kaynağından alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca aşığın şiirlerini içeren kitapta olmayıp da başka eserlerde ve aşığın çıkardığı kasetlerde geçen şiirler de bulunarak çalışmamızda kullanılmıştır.

3.1.2. Yapısal Metin Analizinde Analiz Düzlemleri

Yapısal metin analizinde, bir metnin çeşitli düzlemlerden oluştuğu varsayılır. Metin analiz edilirken bu düzlemler ayrı ayrı incelenir, daha sonra aralarındaki ilişki çözümlenerek derin yapıya ulaşılır.

Yapısal metin analizinde bir metin önce çeşitli düzlemlere ayrılır, sonra düzlemler arasındaki ilişkiler kavranarak metnin derin yapısı tespit edilir.

Çalışmamızın temelinde bir aşığın şiirlerini eğitim açısından incelemek olduğu için çalışmamızı tamamen eğitim başlığı altında yoğunlaştırdık. Eğitimi formal ve informal olmak üzere iki alt başlığa ayırdık. Şiirleri incelerken formal eğitim unsurlarını belirledik ve onları formal eğitim unsurları başlığının alt başlıkları olacak şekilde inceledik. Daha sonra informal eğitim unsurlarını, onların verilmiş biçimlerini ve eğitilen konuları inceledik.

Metinlerin çözümlenmesinde şiirlerin geneli incelendikten sonra genel başlıklar çıkarılmış, daha sonra alt başlıkların da tespit edilmesi ile şiirlerin çözümlenmesine başlanmıştır. Bu çalışma esnasında şiirlerde tespit edilen bütün imgeler işaretlendikten sonra başlıklar ve alt başlıklar da kendi içerisinde ortak olan konulara göre sınıflandırılarak incelenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmada Âşık Mustafa Ruhani'nin şiirleri ve çalışmaları üzerinde

durulmuştur. 192 adet şiirine, bir adet kasetine ve 3 adet şiirine ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın kapsamı bu eserlerle sınırlıdır.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın temelinde Bascom'un folklorun işlevleri üzerine yapmış olduğu tasnif vardır. Bascom'un bu konu üzerinde yazmış olduğu makale bulunarak incelenmiş, tasnifinde geçen "eğitim işlevi" âşıklar açısından ele alınmıştır. Âşıklık geleneği ile ilgili yapılmış olan çalışmalar, âşıkların eğitici yönleri üzerine yazılmış olan tezler, Âşık Mustafa Ruhani ile yapılmış olan çalışmalar, aşığın çıkarmış olduğu kasetler incelenmiştir.

Eğitim ile ilgili araştırmalar da ayrıca incelenerek eğitim iki genel başlık altında (formal, informal) ele alınmış, bu başlıklarla ilgili alt başlıklar incelenmiş, şiirlerin incelenmesi ile oluşturulan başlıklarla karşılaştırılıp uygunlukları kontrol edilerek alt başlıklar tespit edilmiştir.

Tespit edilen alt başlıklar ile âşıklık geleneğinin kökende uygunluğunun olup olmadığı araştırılmış, bulunan bilgiler eserin oluşturulmasında kullanılmıştır.

Bu çalışmalar yapılırken âşıkla ilgili derleme çalışmaları da yapılmış, kendisiyle ve çevresindekilerle görüşülerek eserlerinde kullandığı konularla yaşantısında savunduğu fikirlerin uyumu kontrol edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmamızda istatistikî bilgiler olmadığı için mekanik veya bilgisayar ortamında analiz çalışması yapmak mümkün olmamıştır. Çalışmamız literatüre dayalı olarak yürütüldüğü için metin çözümlemesi yapılmış, bulunan unsurlar kategorilere ayrılmış, her unsur kendi kategorisi içerisinde değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda âşıklık geleneğinin tarihsel gelişimi ele alınmış, tezimizin

konusunu teşkil eden aşığın yaşadığı bölgedeki âşıklık geleneği incelenmiştir. Burada amaç aşığın yetiştiği kültürel doku hakkında bilgi vermeye çalışmaktır. Aşığın hayatı, sanatı ve edebi yönü verilmiş, eğitimle ilgili temel bilgiler verilmiştir. Eğitimle ilgili verilen bilgilerde aşığın hitap ettiği zümreye verebileceği eğitim başlıkları ile yetiştirdiği çıraklarına verdiği eğitim ayrı tutulmuştur. Bu anlamda formal eğitim ve informal eğitim başlıkları incelenmiş, onlarla ilgili unsurlar tespit edilmiştir. İnformal eğitim içerisinde ele aldığımız çırak yetiştirme ve mesleki eğitim konuları da kısaca tanıtılmıştır. Belirlenen konuların şiirlerde nasıl işlendiği de çözümleme yöntemi ile tespit edilip bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. Âşık Mustafa Ruhanı'nın Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Temalar

4.1.1. Formal Eğitim Temaları

Tez çalışmamızda formal eğitim unsurları konusunda Remzi Y. Kıncal, “Okul eğitimi oluşturur çok farklı unsurlardan söz edilebilir. Burada, eğitim unsurlarının tamamını ele almak mümkün değildir. Bu sebeple, sadece okul eğitiminin temel öğelerine yer verilecektir. Bu temel öğeler:

- Eğitim programı
- Öğrenci
- Öğretmen
- Yönetici
- Okul binası
- Araç ve gereçler
- Çevredir.”

demektedir (KINCAL 2006: 185) .

4.1.1.1. Âlim-Öğretmen-Arif

Öğretmen, bir bilim dalını, bir sanatı, bir tekniği veya belli bilgileri öğretmeyi kendisine meslek edinmiş kimse.” şeklinde tanımlanmaktadır. Öğretmen, toplumun eğitilmesini, şekillenmesini, uygar medeniyetler seviyesine ulaşılmasını sağlamak için

çeşitli mesleklere eleman yetiştirilmesini sağlar. Âlim, bir ilim dalında yetişmiş mütehassıs kimse (uzman) anlamına gelmektedir. Âlimin bir başka anlamı da öğretene, öğreticidir. Arif ise, “Mütehassıs olduğu ilmi, zorlanmadan tatbik eden, kullanabilen kimse.” anlamına gelmektedir. Arif ile âlim arasındaki fark uygulamayla alakalıdır. Âlim, bilgiye sahiptir; arif ise sahip olduğu bilgiyi zorlanmadan anında kullanabilir.

Ruhani, şiirlerinde “öğretmen” kelimesini çok fazla kullanmamıştır. Bunun yerine “âlim, arif, kâmil insan” kelimelerini kullanmıştır. Şiirlerinde sürekli âlimlere, ariflere iltifatlarda bulunan ve sürekli cahillerle arifleri kıyaslayan Ruhani, arifin nasıl olması gerektiği hakkında bilgiler verir.

Ruhani ile yapılan görüşmelerde öğretmen ile ilgili olarak:

“Bence öğretmen çok büyüktür. Ne demek, biz evde 2-3 çocukla baş edemiyoruz, biraz gürültü yapınca kafamız patlıyor. Onlar 30-40 kişilik sınıfta çocuklara bir şeyler öğretmek için çalışıyorlar.

Bana göre bir öğretmen bir ülkeye bedeldir. Bir mareşali, başbakanı, reis-i cumhuru düşün. Bunların hepsini öğretmen okutmuş.” (Ruhani 2010)

Ruhani, öğretmeni toplum önünde büyük bir lider olarak görmektedir. Bu sebeple öğretmene büyük bir sevgi ve saygı göstermektedir. Toplumun en iyi yerlere gelebilmesi için öğretmenlerin yolundan gidilmesini, öğretmenlerin bilgisinden istifade edilmesini ister.

Ruhani, “Birinde” (Ruhani 2007: 45) isimli şiirinde:

“Kulak lazım doğru sözü işite

Talip lazım saygı duya mürşide”

mısralarıyla “Doğru yolu gösteren kimse, kılavuz.” anlamına gelen mürşit kelimesini, öğretmen anlamında kullanmış ve “talip” kelimesi ile de “talep eden” anlamındaki talebe yani öğrenciyi kastetmiştir. Burada öğretmene saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ruhani, “Dar Gelir Bana” (Ruhani 2007: 65) isimli şiirinde de yine saygı üzerinde durmaktadır:

Cahilin her sözü tasadır tasa

Âlime saygıdır bendeki yasa”

diyerek cahillerin her sözünden duyduğu rahatsızlığı dile getiren Ruhani, kendi fikrini açıklarken, âlimlere saygının hayatına şekil veren prensiplerden biri olduğunu belirtmektedir.

Ruhani, “Biri Var” (Ruhani 2007: 48) isimli şiirinde:

“Dünya dönmüyor mu, âlimle anlaş

Bu sırra mazhar ol, cahille savaş”

mısralarında âlimlerin bilgi sahibi olduklarını, bilinmeyen konuların veya anlaşılmayan durumların âlimlere başvurulması halinde açıklığa kavuşturulacağını belirtmekte ve âlimlerle hareket edilmesi gerektiğini, cahillerle ve cahillikle mücadele edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Ruhani, “Çare Yok” (Ruhani 2007: 59) isimli şiirinde:

“Cehalet dediğin karanlık gece

Sarmış yeryüzünü uçtan uca

Bana mı sorarsın be canım hoca

Bir nurlu şafaktan başka çare yok”

kıtasında cehaletin her tarafı kapladığı bir anda çaresizliğe düşüp çare arayan öğretmene seslenen Ruhani, aydınlık bir sabahı işaret etmektedir. Ruhani, burada cehalete karşı öğretmeni yüreklendirmek ister ve cehalete çare olarak öğretmenin kararlı olması gerektiğini, çok çalışıp çok mücadele etmesi gerektiğini belirtmektedir.

Aynı şiirin dördüncü kıtasında:

“Gel bak bilim adamlarındaki dehaya

Güneşten parlaktır onlardaki ziya”

derken bilim adamlarındaki zekânın ışığının güneşten daha parlak olduğunu söyleyerek mübalağalı bir övgüde bulunmaktadır.

Ruhani, “Şoktur” (Ruhani 2007: 232) isimli şiirinde yine cehalet ve cahiller üzerinde durmaktadır:

“Arifi daneler gaflete batmaz

Cahil cühelanın hayatı şoktur”

mısralarıyla arif insanların bilerek hata yapmayacaklarını, gafil davranmayacaklarını söyleyen Ruhani; cahillerin sürekli hata yaptıklarını, bu sebeple de sürekli beklemedikleri olaylarla karşılaştıklarını belirtmektedir.

Ruhani, “Dar Gelir Bana” (Ruhani 2007: 65) isimli şiirinde:

“Softanın, yobazın kârından ise

Kâmilin zararı kâr gelir bana”

diyerek âlim, arif, kâmil olarak nitelediği öğretmenin vereceği zararın kendisine, yobazların ve softaların kârından daha kârlı olacağını belirtmektedir.

Ruhani, günümüzde değişen değerleri hicvederken âlime olan ilginin de azaldığını düşünüyor. Bu durumu “Divane” (Ruhani 2007: 73) isimli şiirinde şöyle anlatmaktadır:

“Arif olsa basan olmaz izine

Kolay kolay elçi gitmez kızına

Bu dünyada fukaranın yüzüne

Alim olsa kimse bakmaz divane”

Ruhani, bu kıtada yukarıda belirtildiği gibi değişen değerleri ve bozulan düzeni eleştirmekte ve âlimlerin, ariflerin yolundan gidilmesi gerektiği halde ekonomik alanda çok iyi durumda olmadığı için yüzlerine bakılmadığını ve sırf o sebepten dünür olma konusunda bile tercih edilmediklerini söylemektedir. Başka bir anlam da fakir insanların yüzlerine bakılmamasıdır ki, bahsedilen fakir âlim bile olsa sonucun değişmeyeceğidir.

Ruhani, beyitler halinde yazdığı “Geçer” (Ruhani 2007: 94) isimli şiirinde:

“Özüne, sözüne sadık ah çeken ariflerin

Zeminde yeri az olur, her gün elemden geçer”

mısralarıyla da yine değişen değerlere vurgu yapmakta, özüne ve sözüne güvenilen âlimlerin toplumda çok fazla yerlerinin olmadığını, alimlerin sürekli sıkıntı çektiklerini belirtir.

Ruhani, “Divane Gönül” (Ruhani 2007: 74) isimli şiirinde gönlüne seslenirken ariflerin, karşılaşılan zorluklara çare sunduklarını belirtmektedir:

“Âşık isen söyle yüzümüz güle

Arif isen çare getir müşküle”

mısrasıyla arifleri; dertlere derman sunacak, zorluklara çözüm sunacak kadar ufku geniş, tecrübeli insanlar olarak görmektedir.

Ruhani, “Düşüncedir” (Ruhani 2007: 79) isimli şiirinde:

“İnsanlığı kâmil eden

Yaş değildir, düşüncedir”

mısralarıyla kemale ermenin sırrını düşünmeye, akıl etmeye bağlamaktadır. Bu şekilde okuyucusuna/ dinleyicisine “yaşı ilerlemiş olana değil, ilmi ilerlemiş olana itibar gösterin” mesajı da vermektedir.

Aynı şiirde “Arifin gür çıkar sesi” mısrasını da kullanmakta ve bununla da arif insanın bilgisinin onu yücelttiğini, her yerde rahatlıkla insanları aydınlatabileceğini, o bilginin gücüyle de cahilleri ve cehaleti susturabileceğini anlatmaktadır.

Ruhani, “Gün Olur” (Ruhani 2007: 119) isimli şiirinde:

“Hak var iken telaş yoktur efendim

Aydın zulumatı boğar gün olur

Münevver insanlar gördüm inandım

Yetimin sırtını sığar gün olur”

mısralarıyla hakkın korunduğu, adaletin olduğu yerde telaş etmeye gerek olmadığını, hakikatlerin zulmü ve kötülüğü engelleyeceğini söylemektedir. Münevver insanların var olduğunu, onların kimsesizlere sahip çıkacağını belirtir. Buradan da öğretmenlerin merhametli olduğuna/olması gerektiğine vurgu yaptığını görmekteyiz.

Ruhani, “Kim Ne Derse Desin” (Ruhani 2007: 165) isimli şiirinde:

“Cehalet derdine arifin sözü

Ben derman diyorum kim ne der desin”

mısralarıyla ariflerin ilminin ve sözlerinin cehaleti engelleyeceğini düşünmektedir.

Ruhani, “Olur” (Ruhani 2007: 200) isimli şiirinde de yine cehaletin dermanı olarak arifleri göstermektedir:

“Arifin yanında otur ondan hisse alasan

Cahillerden uzak dolan derde çare bulasan”

mısralarıyla cahillerden uzak durup ariflerle birlikte olan insanların ariflerden aldıkları ilimle sıkıntılarından kurtulacaklarını söylemektedir.

Ruhani, “Sevgidir” (Ruhani 2007: 219) isimli şiirinde, “Sevgidir âlime ilim okutan” mısrasıyla âlimi alim yapan, onu ilime yönlendiren, ilim uğrunda çekilen meşakkate tahammül ettiren gücün sevgi olduğunu belirtmektedir. Şair “Âlim kişi, seven kişidir. İnsanı seven, ilmi seven, faydalı olmayı seven kişi cefa çekmeyi göze alabilir ve ilimle uğraşıp insanları aydınlatmaya çalışır.” düşüncesindedir.

Ruhani, her insanın hata yapabileceğini bilir ve bu duruma şaşırmayacağını söyler. Bu durum alimler için de geçerlidir. Bu konuyu “Diyemem” isimi şiirinde (Ruhani 2007: 75):

“Oturdum seyrettim devr-i aleme

Avamı, havası aldım kaleme

İster prof olsun ister ulema

Yolundan yanılmaz, şaşmaz diyemem”

mısralarıyla ilmin zirvesinde görülen profesörlerin ve alimler sınıfının da devrin şartlarına göre yanılabilirliğini, kimsenin kusursuz görülmemesi gerektiğini belirtmektedir.

Ruhani, “Bire Bir” isimli şiirinde:

“Şuursuz öğretmen, ruhsuz talebe

Memleketi böldürmeye bire bir”

mısralarıyla öğretmenlerin dikkatli ve bilinçli olmaları gerektiğini, aksi halde ülkenin ciddi sorunlar yaşayacağını belirtir.

4.1.1.2. Öğrenci

Ruhani, şiirlerinde öğrenci üzerinde çok fazla durmaz. Ruhani, şiirlerinde öğretmeni (arif, kâmil) genellikle cahillerle karşılaştırır. Cahil ile öğrenci birbiriyle ilişkilenen kavramlar olmadığı için “cahil” ifadesini tezimizde işlemeyeceğiz. Ancak toplumu bilgilendirmeye/bilinçlendirmeye çalıştığını düşünürsek karşındakileri öğrenci yerine koyduğunu görebiliriz.

Ruhani, “Birinde” (Ruhani 2007: 45) isimli şiirinde “Talip lazım saygı duya mürşide” mısrasıyla talip kelimesinden talebeye geçiş yapmıştır. Mürşitten kastın öğretmen olduğunu bir önceki konuda belirtmiştik. Burada Ruhani, öğrencinin öğretmenine saygı duyması gerektiğini belirterek öğrenci- öğretmen arasındaki münasebetin şeklini çizmektedir.

Ruhani ile yaptığımız görüşmelerden birinde Ruhani, toplumdaki öğrenci olaylarına değinirken öğretmenlerin içinde buldukları durumu “Öğrenciler bir de büyüyünce öğretmene karşı geliyorlar, öğretmeni dövüyorlar. Ona rağmen öğretmen yine de işini yapmaya devam ediyor.” (Ruhani 2010) sözleriyle anlatmaktadır. Öğrencilerin yaptıklarını hayretle ve üzüntüyle anlatmaktadır.

Ruhani toplumsal eleştiride bulunduğu “Bire Bir” isimli şiirinde de:

“Şuursuz öğretmen, ruhsuz talebe

Memleketi böldürmeye bire bir”

mısralarında bilinçsiz, isteksiz, duyarsız öğrencinin ülkeye birlik ve beraberliğin bozulmasına varacak kadar zarar vereceğini iddia eder. O; milli, manevi ve ilmi konularda daha duyarlı olunmasını tavsiye etmektedir.

4.1.1.3. İlim- Fen- Teknoloji

Ruhani, her fırsatta ilim, fen ve teknoloji konularına değinmektedir. Kendisiyle yaptığımız görüşmede “İnsanlar insanları büyültür, insanlar insanları küçültür. Övüyor:

‘Mevlana şöyle demiş, Mevlana böyle yapmış...’ Yahu ne yapmış. Yunus, ‘Diyelim ki şiir söylemiş.’ Ne yapmış, füze mi yapmış? Yok! Daha ne? Ama ne yapmış? Füze yapmaya teşvik etmiş.” (Ruhani 2010) sözleriyle ilmi tavsiye eden, ilme emek veren, ilme heves eden insanları faydalı insan olarak görmekte, diğerlerini önemsememektedir.

Ruhani, ülkenin ilim, fen ve teknoloji alanlarında en iyi yerlerde olması gerektiğini savunmakta ve eksiklik olarak gördüğü konularla ilgili, “80 milyonluk Türkiye 3,5-4 milyonluk İsrail’den insansız hava aracı alıyorsa bu bizim ayıbımızdır.” yorumunu yapmaktadır (Ruhani 2010).

İlmi har eyleme canım kardeş

İlim bir bahçedir gülü har olmaz

Görüşme esnasında bu beyti söyleyen Ruhani, ilmi zararlı, tehlikeli görenlere seslenir ve bu düşüncenin yanlış olduğunu belirtir. İlmin bir bahçe gibi güzel olduğunu, onun güzelliklerinin tehlikeli ve zararlı olmayacağını ifade eder.

Ruhani, “Aramızda” (Ruhani 2007: 10) isimli şiirinde “İlim ezer cehaleti” mısrasıyla ilmin cehaleti ortadan kaldıracağını söylemektedir.

Ruhani, “Yani Ne” (Ruhani 2007: 257) isimli şiirinde ilmin karşısında duran en büyük engellerden biri olan hurafeye inanmayı anlayamaz ve bu duruma olan itirazını:

“Galaksiler keşfolunan bu çağda

Hurafeye meydan vermek yani ne?”

mısralarıyla dile getirmektedir. Hurafelere inanılacak cahiliye dönemlerinin geride kaldığını belirten Ruhani, bilimin geldiği nokta ile insanların inandıkları hurafeleri karşılaştırmakta ve bu muhakemeyi yapmasını okuyucusundan/ dinleyicisinden de istemektedir. Bir anlamda “yani ne?” sorusuyla hurafeye inananları hesaba çeker bir üslup takındığını da düşünebiliriz.

Ruhani, “Yok Benim” (Ruhani 2007: 264) isimli şiirinde yine cehalete ve hurafeye çatmakta ve düşüncelerini:

“Boş verir geçerim gıl ile kala

Az mı hurafeden çektiğim bela

Ne söyler söylesin cahil cühela

Sözden anlamazla işim yok benim”

mısralarıyla anlatmaktadır. Burada aksi, geçimsiz insanları önemsemeyen ve onları görmezden gelen Ruhani, hurafeler yüzünden çok yanlışlara düştüğünü belirtmektedir. Cahillerle ve sözden anlamazlarla işinin olmadığını, bilimsel bilgilerin peşinde koşulması gerektiğini belirtmektedir.

Ruhani, “Bilir” (Ruhani 2007: 38) isimli şiirinde:

“Fen ile cem eyle her siyasetin

Aşikâr eşyayı her insan bilir”

mısralarıyla bilimsel çalışmalarda bulunmayı, yapılan işleri bilimsel temellere oturtmak gerektiğini belirtir.

Ruhani, “Bir Şey Var” (Ruhani 2007: 47) isimli şiirinde:

“Lazım ki bir dahi fikir yürüte

İrada kullana, ilim ürete

Yıldızlardan uzak, güneşten öte

Gözümüzün görmediği bir şey var”

mısralarıyla dâhilerin çalışarak, merak ederek, araştırarak bilim üretmeleri gerektiğini söyler.

Ruhani, Türk milletini anlattığı “Bizi” (Ruhani 2007: 50) isimli şiirinde “İman temelimiz, ilim çatımız” mısralarıyla milleti bir binaya benzetir. İman temelleri üzerine oturtulmuş olan milletin en tepe noktasının ilim olduğunu vurgular. En alttan en üst ilimle çıkıldığında binanın sağlam olacağını düşündüren bu ifade Ruhanimin ilime verdiği önemi ve hayalindeki toplumun niteliklerini bize bildirmektedir.

Ruhani, ülkenin ve milletin hedeflenen noktaya varması için yapması zorunlu olan işleri söylediği “Çare Yok” (Ruhani 2007: 59) isimli şiirinde:

“İlim ışığını akli noksanın

Beynine sokmaktan başka çare yok”

mısralarıyla ilmi, ülkedeki herkese öğretmek ve ilmin üstünlüğünü herkese kabul ettirmek gerektiğini belirtmektedir. Akli noksan gerçek anlamında kullanıldığında ilimle

alakasız olur; ancak mecazi anlamda kullanılırsa, saplantıları olan, önyargılı davranan, feraseti zayıf insanları belirtir ki bu da bilime karşı çıkan, geleneksel uygulamaları kabul eden kişileri belirtmektedir. Ruhani, bu kişilere bilimin üstünlüğünü, geçerliliğini kabul ettirmekten başka çare olmadığını belirtmektedir.

Ruhani, “Devri” (Ruhani 2007: 72) isimli şiirinde:

“Kara düzen devri kapandı çoktan
Şimdi teknoloji, marifet devri”

mısralarıyla gelişen bilim sayesinde eski düzen çalışmaların ve işleyişlerin artık kullanılmaması gerektiğini belirtirken yeni devrin teknoloji, bilim ve fen alanındaki gelişmelere göre şekillendiğini belirtmekte ve bu gelişime ayak uydurulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ruhani, “Hoş Olur” (Ruhani 2007: 135) isimli şiirinde:

“Tecrübe esastır fende
Dün de öyledir bugün de
İlim mantık gemisinde
Aklın rotası hoş olur”

mısralarıyla, fen bilimlerinde deneyin her dönemde çok önemli olduğunu belirtmekte, ilmin akıl ve mantık yürütmeyeyle ilerleyeceğini savunmaktadır.

Ruhani, insan zekâsının, aklın ve mantığın üretkenliğine dikkat çeker ve bunu her fırsatta dile getirir. Bu konu ile ilgili, “İnsan Zekâsı” (Ruhani 2007: 142) isimli şiirinde:

“İlim mi, mantık mı, fen mi, alet mi?
Uçak mı, telsiz mi yoksa roket mi?
Atom mu, füze mi başka sanat mı?
Her çeşit üretir insan zekâsı”

mısralarıyla insan zekâsının ne kadar üretken olduğunu belirtir ve ilmi de fenni de teknolojiyi de insanın üreteceğini söyler.

Ruhani, “İrade” (Ruhani 2007: 144) isimli şiirinde “Aklı okur, bilir müspet ilimi” mısrasıyla yine aklın ve ilmin birlikte hareket edeceğini belirtmektedir.

Ruhani, “İncelirdim” (Ruhani 2007: 141) isimli şiirinde:

“Aklım olsa ilim derdim
Tahsile Çin’e giderdim
Gaflete nefret ederdim
Ben kalemde güç alırdım”

mısralarında aklıyla ve mantığıyla hareket eden kişinin ilim talebinde bulunması gerektiğini, bunun için her türlü imkânı değerlendirmesi gerektiğini, fedakârlık yapması gerektiğini belirtmektedir. Ruhani, gafletten uzak durulması gerektiğini ve ilimden (kalem ilimle ilgili bir simge olarak kullanılmış) güç alınması gerektiğini belirtmiştir.

Ruhani, ilmin zirvesine çıkılması gerektiğini belirtir ve bunun da gayretle çalışmaya bağlı olduğunu düşünür. “Kim Ne Derse Desin” (Ruhani 2007: 165) isimli şiirinde:

“Ruhani gel düşme gaflet ağına
Gayret çizmesini çek ayağına
İlmin zirvesine, Murat Dağı’na
Ben tırman diyorum, kim ne der desin”

mısralarıyla kendinden hareketle okuyucusunu/ dinleyicisini gaflete düşmeme konusunda uyararak Ruhani, ilimde yükselmek gerektiğini belirtmekte ve bunun gayretli çalışmalarla gerçekleştirileceğini belirtmektedir.

Ruhani, “Olmaz” (Ruhani 2007: 199) isimli şiirinde de yine:

“İlim yazmışlar deftere
Oku incele bir kere
Çalışan çıkar göklere
Tembelin füzesi olmaz”

mısralarıyla ilme vurgu yapmaktadır. Çalışan, emek veren toplumların göklere çıkacak

teknolojiye sahip olabileceklerini; gaflette bulunup tembellik yapan toplumların kendini koruyacak durumlarının bile olamayacağını savunmaktadır.

Ruhani, ilmi kalem ile simgelediği “Kalem” (Ruhani 2007: 148)şiiirinde:

“Dünyaya ün salmış adı

Hükümran hünkârdır kalem

Her kapıyı her kilidi

Açan anahtardır kalem

Ağır başlı zümrüt taçlı

Olgun ruhlu altın uçlu

Bütün silahlardan güçlü

Kurşundan ağırdır kalem

Kalem arşı kürsü gezmiş

Kalem tılsımları bozmuş

Kalem kutsal kitap yazmış

Her ilme mahirdir kalem

Kalem sevene yaklaşır

İlden ile ilim taşır

Yetmiş iki dil konuşur

Çok ehli hünerdir kalem

Sabırdır her ilmin başı

Kalem onun arkadaşı

Hele yüzde seksen beşi
Çözülmemiş sırdır kalem

Kalem âlemin içinde
Alem kalemin içinde
Kalem kelamın içinde
Yeryüzünde hürdür kalem

Âşık Ruhani'yim bence
Hür irade hür düşünce
Dünya var olmazdan önce
Yaratılmış nurdur kalem

Ruhani, birinci kıtada dünyaya hükmeden gerçek gücün ilim ve fen olduğunu, ilmin her zorluğun üstesinden gelebileceğini vurgulamaktadır.

İkinci kıtada ilmin olgunluğunu, zenginliğini belirten Ruhani, ilmin ürettiği şeylerin değerli olduğunu söyler ve ilmin silahlardan daha etkili olduğunu savunur.

Üçüncü kıtada ilmin sınır tanımadığını, her yere gittiğini, inanılan yanlış düşünceleri bozduğunu, kutsal kitapların bile bir ilim ile yazıldığını, onların birçok ilim ihtiva ettiğini söyleyen Ruhani, ilmin her bilgiye sahip olduğunu belirtmektedir.

Dördüncü kıtada kaleme ve yazıya işaret eden Ruhani, ilmin sevene yaklaştığını, ilimle uğraşmanın ilimden aldığı haz ile ilme bağlandığını, kaleminse ilmi yaydığını söyler. İlimin her dile hitap ettiğini savunan Ruhani, ilmin çok hünerli olduğunu belirtmektedir.

Beşinci kıtada ilmin sabırla artacağını söyleyen Ruhani, bilginin yüzde seksen beş gibi bir oranının çözülmediğini iddia etmektedir.

Altıncı kıtada ilmin, âlemin her köşesinde olduğunu, âlemin de ilimle var

olduğunu söyleyen Ruhani, ikisi arasında kompleks bir bağ olduğunu belirtir. İlmî konuşmaya, konuşmayı da ilme bağlayan Ruhani, ikinci kez kompleks bir yapı oluşturmuş ve ilmin anlatılarak evrene yayılması gerektiğini belirtmektedir.

Yedinci kıtada Ruhani, ilmin dünya yaratılmadan önce yaratıldığını iddia etmektedir.

4.1.2. Ruhani'nin Şiirlerinde Yer Alan İnfomal Eğitim Temaları

Ruhani, daha önce hiç okula gitmediği için okul ortamını ve formal eğitim sürecinde nasıl bir yol izlendiğini çok fazla bilmemektedir. Bütün bilgisi dışarıdan takip edebiliği kadardır. Bu sebeple şiirlerinde formal eğitim unsurlarını çok fazla görememekteyiz. Buna karşılık yaparak- yaşayarak öğrenme yöntemi ile bizzat hayatın içerisinde öğrendiği için, aldığı nasihatler ve yapılan uyanlar ile hayatını şekillendirmekte, aynı yöntemlerle çevresindekileri eğitmeye çalışmaktadır..

Ruhani'nin şiirleri incelenirken bu konu ile ilgili iki önemli başlık üzerinde duruldu.

1. Eğitim biçimi
2. Eğitilen konular

4.1.2.1. Eğitim Biçimi

Ruhani, okuyucularına ve dinleyicilerine mesajlarını nasihatler, gelenek-görenek, atasözü-deyim- özdeyiş ve hiciv yolları ile vermektedir. Yerine göre okuyucusuna ve dinleyicisine nasihatte bulunarak tecrübelerini aktarmaya çalışmakta, yerine göre fikirlerini atasözü, vecize ve deyimlerle desteklemekte, yerine göre gelenek ve görenekleri öğretmekte, ortamda nasıl hareket edildiğini belletmeye çalışmakta, yerine göre de beğenmediği davranışları eleştirerek karşındakileri doğruya yönlendirmeye çalışmaktadır.

4.1.2.1.1. Nasihatler

Nasihat, Türk Dil Kurumunun hazırladığı Türkçe Sözlük'te “*Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, öğüt.*” şeklinde açıklanmıştır. İnfomal eğitim uygulanırken en çok kullanılan eğitim biçimlerinden biri nasihattir.

Nasihat, insanı iyiye, doğruya, güzele yönlendirmek için veya yapılan bir işin daha kolay ve daha iyi yapılması için yüreklendirme mahiyetinde söylenen sözlerdir. Sözü söyleyen kişi tecrübelidir ve tecrübesini kendinden daha az tecrübeli olan veya tecrübesiz olan bir başka insana aktarmaya çalışır. Bu sayede diğer kişinin eğitilmesini sağlar.

Ruhani de şiirlerinde sık sık nasihatlerde bulunur. Bazen oğluna, bazen başına, bazen gönlüne, bazen de dinleyicisine nasihatte bulunur.

“Bire Bir” isimli nasihat içeren türküsünü seslendirirken türküsüne başlamadan önce “Türküm reçeteli bir türküdür, hesabına gelen alsın, gelmezse mal benim, yine cebime koyarım” Sözü ortaya söyleyen Ruhani, dinleyicisine mesaj vererek onu düşünmeye sevk eder, ibret almasını sağlar.

Bu bölümde çeşitli konularda verdiği nasihatlerini inceleyeceğiz. Çok farklı konularda nasihatlerde bulunduğu için konuları gruplandırmak çok fazla mümkün olmadığı için kitabında olduğu gibi şiirlerin başlıklarını alfabetik olarak takip edeceğiz.

Ruhani “Al” (Ruhani 2007: 2) isimli şiirinde:

“Gönül her renge boyanma seç içinden bir renk al

Aşk narına yan usanma ateşinden benek al

Bakışta gümrah görünen yaramaz filden ise

Çiçekten madde taşıyıp bal yoğuran sinek al

Gel efendim dinle beni aşka müptela isen

Tayfunda yıkamaz burcun mükemmel kale isen

İdrakta müflis şuursuz eğer budala isen

İpek böceğinden zehir git yılandan ipek al

Ruhani yem ruhum güler yaramı yar açalı

Kara bahtım beyaz olsun yeşil göster açalı

Taş dibinde tutya biter üstünde karaçalı

Aşağı bak yukarı bak hisse- bent ol örnek al”

Birinci kıtada insanın her şekilde girmemesini, kendisine bir duruş, bir karakter belirlemesini ve onda sabit kalmasını tavsiye etmektedir. Aşk ateşiyle yanıp kül olmaktansa kendisini yolundan etmeyecek bir aşk ile yoluna devam etmesini nasihat eder. Görünüşe aldanılmamasını da tavsiye eden Ruhani, görünüşte sağlam ve ihtişamlı olup da işe yaramayan bir şeyden ise aslında küçük ve güçsüz görünüp de işe yarayanı tercih etmenin daha doğru olduğunu söylemektedir.

İkinci kıtada, “Eğer aşka düşmüş isen (Bu aşk sadece beşeri aşk olarak nitelendirilmemelidir. Bahsedilen aşk aslında bir şeye gösterilen ilgiyi belirtmektedir.) beni dinle, sözüme kulak ver, sen her yönden eksiklerini kapatırsan, elinden gelenin en iyisini yaparsan seni hiçbir kuvvet engelleyemez. Yok, eğer anlamakta sıkıntı yaşıyorsan, fikrin yoksa zekan noksansa sana yapabileceğim bir şey yok, git hiç alakası olmayan yerden alakasız şeyler iste.”demektedir.

Son kıtada “Taşın dibinde tutya çiçeği biter, aynı taşın üstünde karaçalı, hisse kapmayı bilirsen buna bak ve örnek al. Hiçbir şey görüldüğü gibi olmayabilir veya bir şeyi bir yönüyle ele almak doğru değildir, onu iyi araştırman ve iyi incelemen gerekir.” düşüncesini vermektedir.

Ruhani, evlenme konusunda çok önemli tespitlerini içeren “Alma Dedim” (Ruhani 2007: 4) isimli şiirinde evlenecek olan adaylara seslenmekte ve eş seçiminde nelere dikkat etmeleri gerektiğini şöyle anlatmaktadır:

Asılsız insanın kızı
 Huri olsa alma dedim
 Meleğe benzese yüzü
 Sakın sevda salma dedim

Aslı kıt olanlar azar
 Eylemeli ondan hezer
 Yüzen güler kuyun kazar
 Sen de gafil olma dedim

Aslı gıta olma yakın
 Soma kaybedersin uykun
 Özün sakla sözün sakın
 Karşısında gülme dedim

Asilzade'ye bel bağla
 Şerafet çayında çağla
 Ruhani gel önce ağla
 Sonra yaşın silme dedim

Birinci kıtada eş seçiminde, eş olarak seçilecek kişinin dış görünüşüne değil ailesine, asaletine bakılması gerektiğini vurguluyor.

İkinci kıtada, “Aslı asaleti olmayan insanın ele geçirdiği imkânlarla bağlı olarak hemen taşkınlık yapmaya başlayacağını, bu yüzden ondan uzak durulması gerektiğini söyler. O insan ikiyüzlü olur arkandan iş çevirir, kötülük yapar haberin olmaz. Bunu göremeyecek kadar gafil olma.” nasihati verilmektedir.

Üçüncü kıtada “Aslı asaleti olmayan insandan uzak dur, onunla yuva kurarsan yaşayacağın sorunlar seni derbeder eder, sıkıntılarını düşünmeyeceğin bir anın bile olmaz. Bu insanlardan kendini koru, onlarla muhabbete bile girme, yüz bulmamaları için onlara tebessüm bile etme. Onlar buldukları yüzden hareketle sana musallat olacak kadar tehlikelidirler.”demektedir.

Dördüncü kıtada, Eş seçeceksen asaleti olan birini bul, onunla asaletini arttırır, ömür boyu rahat edersin. Sözümü dinle öyle birine bel bağladıysan yolun başındayken kendini kurtar. Belki bu sana acı verecektir ama bu, sonradan daha fazlacı çekmekten daha iyidir.”şeklinde nasihat etmekte ve eş seçiminin ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Ruhani “Ararmış” (Ruhani 2007: 14) isimli şiirinde de:

Dağda taşta gece gündüz demeden

Âşık olan arzusunu ararmış

Şu zamana fırsat verirsin neden

Geçen gün ömüre hayli zararmış

Bataktan yürümez akıl daneler

Gerçekten seçilsin şu efsaneler

Aklıselim yolda adilaneler

Düşkün olsak elimizden tutarmış

Ruhani bu vasfın kim bilir nice

Enginlerden engin yüceden yüce

Gafiller kerana dediler ince

Kâmiller bir kılı kırka yararmış

Ruhani birinci kıtada aşk kelimesini simge olarak kullanmıştır. “Bir şeye kendisini adayan hedefine varmak için bütün cefaları çeker, elinden gelen her şeyi yapar. Eğer zamanını boşa harcarsan, keyfe, sefahate kendini kaptırırsan giden gün senden gider, ömrünü boşa harcadığına somadan pişman olursun.” şeklinde nasihat vermektedir.

İkinci kıtada, “Akliselim insanlar sıkıntıya düşecekleri işlere bulaşmaz, kendilerini tehlikeye atmazlar. Gerçeği yansıtmayan boş inançlara uyma, onları gerçeklerden ayır. Sağduyulu insanlar, hak gözetenler, insanları ayırmadan düşkün olana yardım eder, haklıya hakkını teslim ederler. O insanlarla birlikte ol, onların yolundan yürümeye çalış.” öğüdünü vermektedir.

Üçüncü kıtada ise, “Gafillerin sözüyle hareket etme, onlar bilmezler. Onlar gerçeği göremez, hesap edemezler, sen kâmil insanlarla birlikte ol ki fayda göresin.

Kamil insanlar öyle detaylı düşünür, işlerini o kadar hassas yaparlar ki onlardan zarar görmezsin, bilakis onlardan bir şeyler öğrenirsin.” şeklinde öğütte bulunmaktadır.

Ruhani, “Başım” (Ruhani 2007: 27) isimli şiirinde simgesel bir kişilik oluşturup ona seslenip nasihat eder. Burada oluşturduğu simgesel karakter kendisidir. Bu şiirindeki nasihatleri biraz keskin ifade içerdiği için kendisi üzerinden insanlara seslenmiştir.

Başım benim sana birkaç sözüm var

Sakın fosilleşme taş olma başım

Sağ iken arama eşilmiş mezar

Canlı cendek olma naş olma başım

Gösterişe gelme ahmaktır derler

Yardan uçururlar üstün gülerler

Paslı hançer ile beynin delerler

Körpe kabak gibi yaş olma başım

Namerdin eline olursan kına
 Bozarlar silahın koyarlar kına
 Yalancıya vurguncuya çapkına
 Yiyilme yem olma aş olma başım

Sabun ile çıkmaz namusun kiri
 Bu bir meşhur sözdür öteden beri
 Takar parmağına kalleşin biri
 Rasgele yüzüğe kaş olma başım

Kiminin zevk dolu dünyası ayrı
 Kinlinin çileden delinmiş böğrü
 Doğruya doğru de eğriye eğri
 Doğru bak doğru gör şaş olma başım

Şahlan ki zemine velvele düşe
 Nehirler köpüre denizler taşa
 Bir günde yaşarsan herifçe yaşa
 Yamyama çakala eş olma başım

Âşık Ruhani'de bir arzu yatar
 Gün gelir korkağın gemisi batar
 Cesura cebbara ayak ol yeter
 Yüreksiz gövdeye baş olma başım

İlk kıtada başına (karşısındakilere) kendini yenilemesini, geliştirmesini nasihat eden Ruhani, Necip Fazıl Kısakürek'in Sakarya Türküsü isimli şiirinde kullandığı “hayat süren leşler” ifadesinin benzerini kullanmakta ve “canlı cendek olma, naaş olma” hayat sürdüğün belli olsun, kendini yenile, yaşadığını etrafındakilere göster” mesajı vermektedir.

İkinci kıtada, “Gösterişe düşülmemesini, insanların dolduruşuna gelinmemesini, dolduruşa getirenlerin bir kenara geçip alay edeceklerini söyleyen Ruhani okuyucusunu/dinleyicisini uyarmaktadır.

Üçüncü kıtada, “namertlerle ilişkide bulunulması halinde onların elinde oyuncak olunacağını, onların da insana büyük zararlar vereceklerini; yalancıyla, sahtekârla, dolandırıcıyla hiçbir şekilde muhatap olunmamasını, aksi halde onlara yem olunacağını” söylemektedir.

Dördüncü kıtada, “namusuna hanel getirmemeyi nasihat eden Ruhani, namusa sürülen lekenin temizlenmeyeceğini, bu yüzden namusunu koruması gerektiğini söyler. Bir kalleş sana zarar verebilir ve bu zarar sebebiyle ölünceye kadar rasgele birinin derdini çekmek zorunda kalırsın.” şeklinde bir uyarıda bulunmaktadır. Bu kıtada daha çok bayanlara seslendiğini söyleyebiliriz.

Beşinci kıtada, herkesin dünyasının farklı olduğunu belirten Ruhani, muhatabına doğru sözlü olmayı ve doğruluktan ayrılmamasını, doğru bakarsa doğruyu göreceğini, aksi halde yolundan şaşacağını nasihat etmektedir.

Altıncı kıtada, muhatabına harekete geçmesini, bu sayede istediği tepkiyi alabileceğini, tavrını koymaktan korkmamasını, ancak bu şekilde gerçek bir duruş göstereceğini belirtir ve bu duruşu gösteremezse çıkarıcılara eş olacağını söylemektedir.

Son kıtada ise, korkakların elbet bir gün hak ettikleri belaya uğrayacaklarını söyler ve yüreksiz insanlarla birlik olmaktansa, onlara liderlik yapmaktansa, cesur insanların ayak işlerini yapmanın daha iyi olacağını belirtmektedir.

Ruhani, “Bilmezdim” (Ruhani 2007: 39) isimli şiirinde de yine kendisi üzerinden karşısındakilere mesaj vermektedir:

“Halk içinde zannedirdim düşmanı

Bana düşman dilim imiş bilmezdim”

mısralarında insanın en büyük düşmanının dili olduğunu söylüyor. Bu söz bizi “Dilim seni dilim dilim edeyim, başıma geleni senden bileyim.” Atasözüne götürüyor. Yine benzer bir söz de “Söz ağızdan çıkana kadar senin esirindir, ağızdan çıktı mı sen onun esirisindir.”şeklindedir. Üç söz de aynı düşünceye çıkmakta ve ortak bir öğüt vermektedir: İnsan, diline sahip olmalı ve söyleyeceği sözlerin sonunun nereye varacağını iyi hesap etmelidir. Aksi halde başına hiç tahmin etmeyeceği olaylar gelebilir.

Ruhani, “Bilmezdim Dünya” (Ruhani 2007: 40) isimli şiirinde dünyanın geçiciliğini:

“Yalan dünya sana gelmese idim

Karma karış iş olduğun bilmezdim

Gaflet uykusundan uyanmasaydım

Yorumu yok düş olduğun bilmezdim

Dünya senin sırrın kıldan da ince

Çözmesi en büyük hünerdir bence

Yedin acımadın kocaya gence

Böyle bağı taş olduğun bilmezdim

Kimisi görmemiş kimi duymamış

Kimi hırsla uymuş akla uymamış

Yemeyen imrenmiş yiyen doymamış

İki kaşık aş olduğun bilmezdim

Sen sende yaşadım seni görmedin

Ben sende yaşadım beni görmedin
 Ağlayan sızlayan canı görmedin
 Gönül gözün şaş olduğun bilmezdim

Âşık Ruhani'yi bilmiyor sanma
 İster isen inan ister inanma
 Ben seni bilirdim fanisin amma
 Bu kadarda boş olduğun bilmezdim”

mısralarıyla anlatmaktadır. Dünyanın geçiciliğini, acımasızlığını, boş olduğunu anlatan Ruhani, dünyanın kimseye kalmayacağını, bütün servetlerin önemsiz olduğunu belirtmektedir.

Bu şiirinde Ruhani, kelimeleri tekerleme gibi kullanmakta ve o kullanımın içine de derinlikler katmaktadır.

Üçüncü kıtada insanları anlatan Ruhani, insanların kimini “tecrübesizlik” anlamına gelen görmemişlikle, kimini de “çevresinde olup bitenlerden habersiz” anlamında duymamışlıkla nitelerken, kimini de hırsına uyup akıl ve mantıkla hareket etmemekle nitelemektedir. Yemeyenlerin (rüşvet, haram vb.) her ne kadar yemiyorlarsa da yiyenlere imrendiklerini; yiyenlerin ise işi abarttıklarını, bir türlü doymak bilmediklerini, oysa dünyanın yemeye değmeyeceğini, yedikçe yemeye çalışmanın boş olduğunu söylemektedir.

Dördüncü kıtada hayatın içerisinde yaşadığımız halde hayatı göremediğimizi, uzaklardaki arayışlarımızın en yakınımızdaki şeyleri bile göstermediğini vurgulamaktadır. Hayatı doğru yaşamamız gerektiğini, ne aradığımızı, nerede aradığımızı bilmeden, görmeden bulamayacağımızı söylemektedir.

Ruhani, “Bir Zaman” (Ruhani 2007: 49) isimli şiirinde de yine hayata ve zamanın şartlarına aldanılmamasını tavsiye etmektedir. Ruhani, zamanı ve zamanın şartlarını şöyle anlatıyor:

Çok da mağrurlanma divane gönül

Seni de aldattı Leyla bir zaman
 Faydasız ateşe kavrulup yanma
 Çık serin yaylayı yayla bir zaman

Bir kibrit binlerce ormanı yaktı
 Dünyanın kalbine ateş bıraktı
 İtibar sarsıldı itimat kalktı
 Belki görülmemiş böyle bir zaman

Bu bir acı gerçek bana sorarsan
 Kin kokar kibirin bağrını yarsan
 Sen kendinde ara her ne ararsan
 Öp elin koy basan öyle bir zaman

Erir, su kesilir duygulu yürek
 Eriyen yüreğe derman ne gerek
 Gâhî ağlayarak gâhî gülerek
 Ayları yılları boyla bir zaman

Hedefe bağladım tuttuğum yolu
 Çilekeş hayatım tecrübe dolu
 Her gün başka başka dünyanın hali
 Kulaktan kulağa söyle bir zaman
 Ruhani giyindin matem kürkünü
 Gören yok bilen yok güldüğün günü

Dokun bam teline söyle türkünü

Çal çağır gönlünü eyle bir zaman

Birinci kıtada gönlüne hitap eden Ruhani, çok fazla gururlanmamayı tavsiye ederken bir Leyla'nın insanı divane etmeye yeterli olduğunu söyleyerek "Leyla ile Mecnun" hikâyesine dikkat çekmektedir.

Faydasız işlerle boşu boşuna vakit kaybetmektense zamanını keyfinin isteklerine göre ("Faydasız ateş" ifadesinin peşine "serin yayla" ifadesini kullanması keyfi göstermektedir.) harcamayı tavsiye etmektedir.

İkinci kıtada, kibritin aslında ağaç olduğunu; ancak ağacın ağaçlardan oluşan ormanı yakıp tükettiğini söylerken soyuna ihaneti anlatmaktadır. İtibar ve güvenin kalktığını, bu önemli değerlerin çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu vurguyu da "belki görülmemiş böyle bir zaman" ifadesinden anlamaktayız.

Üçüncü kıtada kibrin temelinde kin olduğuna dair bir tespitte bulunan Ruhani, kusur arayanın önce kendisine bakmasını söylemekte ve bizleri özeleştiri yapmamız yönünde uyarmaktadır.

Dördüncü kıtada duygulu olan, hissiyat sahibi insanların şahit oldukları olumsuz olaylar karşısında derin acı çektiklerini vurgulamakta ve bu insanların bazen gülerken bazen de acı çekerek hayat sürdüklerini söylemektedir. Okuyucusuna bu karakterde bir insan olmaları halinde hayatının nasıl geçeceği hakkında ipucu vermektedir.

Beşinci kıtada dünyanın düzeninin sürekli değiştiğini, buna karşılık kendi hedeflerinin belirlenmesi ve o doğrultuda hareket edilmesi gerektiğini söylemekte, bu kanaate varmasında en önemli unsurun da bizzat kendi tecrübeleri olduğunu belirtmektedir.

Ruhani, "Demeynen" isimli şiirinde işlerin söylemekle olmadığını, yapmak gerektiğini veya özünde olması gerektiğini belirtmektedir:

Yüz bin cila vursan olmaz kehribar

Kömüre mücevher taş demeynen

Acın karnı doymaz yiyip içmeden

Ekmek demeynen aş demeynen

Yorgun kervan yıkık köprü geçemez

Cahiller karayı aktan seçemez

Gökyüzünde pervaz edip uçamaz

Hindi yavrusuna kuş demeynen

Katır kanatlandı kavağa çıktı

Sıpa semerini yolda bıraktı

Dünya birden bire dört nala kalktı

Daha eylenir mi çüş demeyinen

Ruhani bu sözleri söylesen olur

Herkes ettiğini bulur mu bulur

İnsanlığa döner adam mı olur

Sarhoşa akıllı baş demeynen

Birinci kıtada, hayali şeylerin peşine düşüp gerçekleşmesi için çaba sarf etmekle ve bu inancı söylemekle hayalin gerçekleşmeyeceğini söyleyen Ruhani, yanında yiyeceklerin isimlerini saymakla aç insanın karnının doymayacağını söyleyerek sözün değil işin önemli olduğunu somutlamaktadır.

İkinci kıtada Ruhani, cahillerin doğruyu yanlıştan ayıramayacağını belirtmektedir.

Ruhani, dördüncü kıtada herkesin ettiğini bulacağını söyler. İyilik edenin iyilik, kötülük edenin de kötülük bulacağını söyler ve dinleyicisine/okuyucusuna söylemekle olmadığını; çalışmak, emek vermek gerektiğini aksi halde söylenenlerin hayal olup kalacağını belirtmektedir. Ruhani, mantıklı taleplerde bulunulması gerektiğini, mantıklı

işlerin peşine düşülmesi gerektiğini ve bu uğurda çalışılması gerektiğini savunur ve insanlara bu düşüncesini örneklerle anlatmaya çalışır.

Ruhani, devrin özelliklerini anlattığı “Devri” (Ruhani 2007: 72) isimli şiirinde okuyucusuna/dinleyicisine:

Yeri del rızkını derinde ara
 Topraktan eksilmez bereket devri
 Oturup uyuşma bir şeye yara
 Refahtır kutsaldır hareket devri

Oku çalış kazan boşuna durma
 Nafile kazmayı küreği kırma
 Atı helak etme öküzü yorma
 Ne öküz ne katır ne de at devri

Zengin isen seni çok olur seven
 Şimdi bir kefedede gül ile geven
 Babadan evlada kalmadı güven
 Çoktandır kapandı itimat devri

Rüzgâr eser güneş kaynar çark döner
 Çarkı döndüreni bulmaktır hüner
 Zekâ işler dişli oynar su yanar
 Müsbet ilim bilim maharet devri

Gel âşık Ruhani hazır ol vaktan

Akşam batan güneş doğar sabahtan

Kara düzen devri kapandı çoktan

Şimdi teknoloji marifet devri

Birinci kıtada “Yerin derinlerinde zenginlik olduğunu, toprağın altındaki zenginliklerin kullanılması kazancın artmasına vesile olacaktır.”demektedir (Bu kazanç ziraat anlamında da maden anlamında da ele alınabilir.) Boş oturulmaması gerektiğini, faydalı şeylerle meşgul olunması gerektiğini; çalışmanın, iş yapmanın kutsal olduğunu, devrin de çalışma devri olduğunu belirtiyor.

İkinci kıtada, devrin ilim-teknik çağı olduğunun altını çizen Ruhani, oku-çalış-kazan şeklinde bir şifre oluşturmakta ve okuyup çalışmanın sonucu olarak kazanmanın kendiliğinden geleceğini söylemektedir. Diğer taraftan kazma- kürek kırmaktan at ve öküz ile çalışmaktan bahseden Ruhani, bunların devrinin geçtiğini söylerken modern tarıma geçilmesi gerektiğini vurgulayarak dinleyicisini bu konuda uyarmaktadır.

Özellikle köylerde eski usullerle tarım yapan halka yol göstermeye çalışan Ruhani, âşıkların köylüler üzerindeki etkisini bildiği için onları modern tarıma yönlendirmek açısından önemli bir mesaj vermektedir.

Üçüncü kıtada sosyal hayattaki güvensizlik ortamına çatan Ruhani, insanların zengine, güçlüye, makam sahibine, şöhretliye ilgi gösterdiklerini, bu vasıflarda olmayanlara ise ilgi göstermediklerini belirtirken ölçü gözetilmemesini; çiçekler içerisinde ayrı bir yere sahip olan gül ile dikenden oluşan geven bitkisini aynı kefeye koyulmasıyla anlatmaktadır. Baba- oğul arasında bile güvenin kalmadığını belirtirken güven ortamının bozulduğuna dikkat çekmekte ve okuyucusunu/dinleyicisini uyarmaktadır.

Dördüncü kıtada tabiat olaylarından bahseder ve bu olayları düzenleyen gücün bilinmesini hüner saymaktadır. Burada çevresine bakıp da her şeyde Allah’ı zikredebilmeyi vurgulamaktadır. Devrin ilim ve bilim devri olduğunu vurgulayan Ruhani, bilimde ilerlemenin, ilim öğrenmenin, zekâyı bu yönde kullanmanın gerektiğini belirtmekte ve okuyucusunu/dinleyicisini ilim ve bilime yönlendirmeye çalışmaktadır.

Kendisiyle yapılan görüşmede “Sümmani’yi, Emrah’ı, Yunus’u görmedim ki

yorum yapabileyim. İnsanlar insanları büyültür, insanlar insanları küçültür. Övüyor: ‘Mevlana şöyle demiş, Mevlana böyle yapmış...’ Yahu ne yapmış? Yunus ‘Diyelim ki şiir söylemiş.’ Ne yapmış, füze mi yapmış? Yok! Daha ne? Ama ne yapmış? Füze yapmaya teşvik etmiş. Kamil bir âşık bir öğretmendir. Hatta öğretmenden de ileridir.” (Ruhani 2010) Sözleriyle âşıkların asıl maharetlerinin halkı doğruya yöneltmek olduğunu, bu doğruların başında da bilim yapmak geldiğini vurgulamaktadır. Bu bakımdan dördüncü kıta Ruhani’nin fikrini hayata geçirdiği ifadelerinden biridir.

Son kıtada da yine “kara düzen” diye tanımladığı geleneksel metotların devrinin geçtiğini, artık bilim ve teknolojinin çağa egemen olduğunu vurgulamakta ve insanlara bunu aşılamaaya çalışmaktadır.

Ruhani ele geçen fırsatların değerlendirilmesini tembihlediği “Dönmez Bir Daha” (Ruhani 2007: 78) isimli şiirinde:

Ömür dakika dakika zaman sel gibi
Akar gider geri dönmez bir daha
Her ömrün baharı pembe gül gibi
Kokar gider geri dönmez bir daha

Gençlik döneminin sert olur yayı
Fikri darmadağın aklı havai
Umut bulutundan sevda şimşeği
Çakar gider geri dönmez bir daha

Sevda sıkılmış yosmaların başını
İncitme gönlünü sorma yaşını
Humar göz üstüne hilal kaşını
Yıkar gider geri dönmez bir daha

Güzel ile güzel olur muhabbet
 İmkânı hoş kullan hoş olsun sohbet
 Fırsatı hafife alırsan şayet
 Çıkar gider geri dönmez bir daha

Ey Âşık Ruhani kulak ver lafa
 Maşukun aşığa sitemi şifa
 İnsanın yüzüne talih bir defa
 Bakar gider geri dönmez bir daha

Birinci kıtada, ömrü suya benzetmekte ve “dakka dakka” ifadesiyle ses olarak “damla damla” akan suya benzetmekte ve bu akışın yavaş olmadığını, aksine sel gibi hızlı ve tahripkâr olduğunu söylemektedir. Ömrün çocukluk ve gençlik dönemlerini gül kokusuna benzeten Ruhani, güzel olan bu dönemin geçtikten sonra geri gelmeyeceğini ve sadece hafızalarda yaşayacak olduğunu belirterek okuyucusunu/dinleyicisini uyarmaktadır.

İkinci kıtada gençlik döneminin özelliklerinden bahsetmektedir. Ergenlik döneminin asi ve girişken ruhunu “sert olur yayı” ifadesiyle anlatırken yine o dönem insanının aklının karışık olduğunu, hayal âleminde gezdiğini belirtmektedir. Bu dönemdeki insanların âşık olduklarını, aşkı aradıklarını ve aşkı öğrenme çalıştıklarını belirtmekte ve en ufak bir şeyden umutlanacak kadar da hassas olduklarını belirtirken gerek dinleyen gençlere kendilerini, gerekse büyüklere gençlerin yaşadıkları dönemin özelliklerini anlatmaktadır.

Üçüncü kıtada, bayanlarda da aynı sevdaların görülebildiğini anlatan Ruhani, bayanların hassas olduklarını ve kolay incinebileceğim belirtirken “Kadının yaşı sorulmaz” sözünü hatırlatmakta ve o basit sorudan bile incinip küsebileceklerini söylemekte ve genci bu konuda uyarmaktadır.

Dördüncü kıtada sevgili ile sohbetin güzel olduğunu söyleyen Ruhani, yakalanan fırsatların güzel değerlendirilmesi gerektiğini sevene tavsiye eder ve sevenin hafife alırsa bu fırsatları bir daha yakalayamayacağını bu yüzden dikkatli olması gerektiğini tavsiye eder.

Son kıtada ise kendine seslenirken aslında karşısındakilere söz söylemektedir ve sözünün dinlenmesini, dikkate alınmasını istemekte ve sevilenin sevene yaptığı nazın, sitemin sevenin ruhuna şifa olacağını belirtmektedir. Bu küçük sitemlerden, nazlardan rahatsız olunmamasını, şansın insana bir defa güldüğünü, bu şansın küçük bir şeyden ötürü kaçırılmaması gerektiğini belirtmektedir.

Ruhani “Güzeldir” (Ruhani 2007: 121) isimli şiirinde de yine okuyucusuna ve dinleyicisine çeşitli konularda nasihatler vermektedir:

Kızıl kına ak eller de

Sürme de kaşta güzeldir

Hakkın kelamı dillerde

Akıl da başta güzeldir

Hor bakmayın ihtiyara

Herkes olur vara vara

Şerefli olduktan sonra

Hayat her yaşta güzeldir

Dosta kucak kucak selam

Hoştur muhabbetli kelam

Barış günü kâğıt kalem

Silah savaşta güzeldir

Tutsak edip kalma hakta
 Sesi hoş olur uzakta
 Sefil görünür tuzakta
 Keklik de taşta güzeldir

Âşık Ruhani'nin sesi
 Var mıdır bunun ötesi
 Kırdan biten taş nanesi
 Ayranlı aşta güzeldir

Ruhani, ilk kıtada güzel olan kavramlarla ilgili eşleştirmeler yaparak şiirine bir zemin hazırlamaktadır.

Ruhani, şiirin ikinci kıtasında ihtiyarlara hor bakılmamasını, yaşlılığın herkes için kaçınılmaz olduğunu, önemli olanın yaş değil şeref olduğunu, şerefiyle yaşanan her çağın değerli olduğunu vurgulamaktadır.

Üçüncü kıtada selamlaşmanın güzel olduğunu, samimiyetle yapılan sohbetin güzelliğini anlatan şair; barış günü ilmin, tekniğin, teknolojinin geliştirilmesi gerektiğini söylemekte ve silahın ise sadece savaşta kullanılması gerektiğini söylemektedir.

Dördüncü kıtada, kekliklerin yakalanmasına ve kafese hapsedilmesine vurgu yapan Ruhani, bunun bir hak olduğunu belirtmekte ve kekliğin doğal ortamına daha çok yakıştığını söylemektedir. Buradan hareketle aslında bütün canlıların doğal ortamında bırakılmasından taraf olduğunu ve kişisel zevklerimiz için canlıların yaşam alanlarına müdahale etmememiz gerektiğini vurgulamakta, bunun dinen de sakıncalı olduğunu belirtmektedir.

Ruhani, "Haberin Olmaz" (Ruhani 2007: 122) isimli şiirinde de:

Külde tepe yığma, haramdan bina
 Yel alır götürür haberin olmaz

Bahçe kurma her derenin önüne
Sel alır götürür haberin olmaz

Dünyanın kuyruğu kendinden uzun
Benliğin sahip ol kaybetme özün
Başboş bırakma avradın kızın
El alır götürür haberin olmaz

Fikirde derin ol akılda seri
Halden haberdar ol gezme serseri
Muhabbet bağından cahilin biri
Gül alır götürür haberin olmaz
Kendini bilmezden insan ne bekler
Beklenirse boşa çıkar emekler
Gönül kovanından soysuz sinekler
Bal alır götürür haberin olmaz

Ruhani hep böyle devroldu çağın
Çile yumak yumak dert yığın yığın
Her gün dakika dakika ömür varlığın
Yıl alır götürür haberin olmaz

Ruhani, ilk kıtasında haram yoldan gelen kazancın bir gün elden çıkacağını, tedbirsiz yapılan işin sonunun da hüsrana olacağını ifade etmektedir.

İkinci kıtada dünyanın düzeninin değiştiğini belirten Ruhani, bu keşmekeş içinde benliğine sahip olmayı ve ailevi değerlere ve aile üyelerine sahip çıkılması gerektiğini

tavsiye etmektedir.

Üçüncü kıtada net ifadelerle akıl ve mantık üzerinde durmakta ve durmayanları “serseri” olmakla itham etmektedir. “Derin düşün, aklını kullan, kıvrak zekalı ol ve halden anla” şeklinde düşüncelerini açıklarken, bu şekilde olmayanlar için “gezme serseri” ifadesiyle “Başiboş, ne yaptığını bilmez, aylak, cahil bir insan olma.” mesajını vermektedir. “Eğer bu niteliklerde biri olamazsan bir cahil bile senin sevgi bahçeni bozar da haberin olmaz” demektedir.

Dördüncü kıtada “insanın kendini bilmesi gerektiğini” belirten Ruhani, kendini bilmeyen insandan bir fayda beklenmesi ve onun üzerine planlar yapılması halinde beklentilerin boşa çıkacağına dikkat çekmekte ve insanları bu konuda uyarmaktadır.

Ruhani, insanlara sabretmeyi, faydasız işlerle uğraşmamayı, hakikatin yanında olmayı tavsiye eder. Ruhani “Ne Lazım” (Ruhani 2007: 184) isimli şiirinde:

Sabrı tahammülü Eyyup’ tan öğren

Derin derde dayanmaya er lazım

El elin derdine yanar mı kardeş

Sana yanmak için can ciğer lazım

Faydası olmayan ateşe yanma

Olur olmaz reнге batıp boyanma

Her kim hatırnazım derse inanma

Bu devirde hatır kalkmış zor lazım

Gerçeği saklama hakkı unutma

Geven gölgesine saklanıp yatma

Palavra savurma lafi uzatma

Söylenen her söze itibar lazım

Bilmediğin şeyi bilene danış

Bildiğin şeyi de ölçülü konuş

Akıldan dar olma vicdandan geniş

İnsanlara haya lazım ar lazım

Ruhani sözlerin ermedi sona

Sözden anlamazı çekerler hana

Dünyanın kanunu insanoğluna

Gelir lazım gider lazım kâr lazım

Ruhani, ilk kıtada sabırlı ve tahammüllü olmayı tavsiye ederken Hz Eyüp'ü örnek vermektedir. Derde herkesin sabredemeyeceğini belirten Ruhani, derde, sıkıntıya dayanmak için yiğit bir kişi olabilmek gerektiğini söyler.

Yine aynı kıtada, kimsenin kimseye gerçekten yanmayacağını, kişinin derdine derman olabilmek için gerçek anlamda çaba göstermeyeceğini ifade ederken kişiye gerçekten yardım etmeye çalışacak kişilerin ancak kendi yakınları olacağını söylemektedir. Buradan hareketle akrabalık ilişkileri konusunda da okuyucusunu/dinleyicisini uyarmaktadır.

İkinci kıtada, gereksiz, faydasız işlerle vaktini, emeğini, mesaini boşa harcamanın; olur olmaz işlerin, heveslerin peşine boşuna koşmanın; her hatır gönül saydığını söyleyen veya o şekilde olduğunu göstermeye çalışan kişilerin sözlerine güvenmenin yanlış olduğunu söyleyen Ruhani, işlerin yürümesi için çalışmanın, çabalamanın gerektiğini belirtmektedir.

Üçüncü kıtada “Gerçekleri olduğu gibi söyle, Allah’ın her şeyi bildiğini unutma.” mesajı verilirken, “Olayları anlatırken dosdoğru anlat, insanları mağdur etme,

Allah yalan söyleyenleri sevmez ve yalan söyleyenler günahkârlardır.” mesajı da

vermektedir. Yine aynı kıtada konuşurken sözü gereksiz yere uzatma, olayları anlatırken olmayan şeyleri olmuş gibi anlatma. Bu senin sözünün güvenilirliğini azaltır ve seni sözüne güvenilmez bir insan yapar.” şeklinde uyarılmaktadır.

Dördüncü kıtada, bilgi sahibi olunmayan konularda muhakkak bilen birisine danışılmasını ve konunun öğrenilmesini, bildiği bir konuda konuşurken de sözün sonunun iyi hesaplanması gerektiğini belirten Ruhani, akli rehber edinmeyi, vicdanının sesini dinlemeyi, hayayı, ahlakı, utanmayı tavsiye etmektedir.

Son kıtada ise sözden anlamayan, başına buyruk hareket eden insanların sonunda bir cezaya çarptırılacaklarını veya o kişilerin başlarına bir iş geleceğini söyleyen Ruhani, hayatın gerçeklerinden birisi olarak herkesin kazanç elde etmeye çalıştığını belirtmektedir. Aslında burada mısraları birlikte yorumlarsak, “Herkes kârının peşindedir, dolayısıyla kendi çıkarın için kimseyi umursamadan başına buyruk hareket edersen, çıkarma dokunduğun insanlar tarafından cezalandırılabilirsin.” gibi bir mesaj da çıkarılabilir.

Ruhani “Of Anam Of (Ruhani 2007: 191) isimli şiirinde bir tarafa yanlışı, bir tarafa da doğrusunu koymakta ve karşısındaki kişiden karşılaştırıp doğruları seçmesini ister.

İlimsiz irfansız hırsı temahı

Yıkması çok çetin of anam of

Kindarın evinde sevgi ocağı

Yakması çok çetin of anam of

Gözün aç namerdin haline bir bak

Zehirdir tabağa koyduğu kaymak

Fitnenin yüzüne her gün her sabah

Bakması çok çetin of anam of

Dünya dedikleri sihirli kuyu
Şirretin arkına akmaktır huyu
Masumun evine bir damla suyu
Akması çok çetin of anam of

Kuyunun başına koymuşlar devi
Zalimin yüreği taştan'da kavi
Yumruk zoru ile mermere çivi
Çakması çok çetin of anam of

Ne yaman bir uzun uykuya daldım
Ne ekdim ne biçtim ne ürün aldım
Gaflet yorganının altında kaldım
Kalkması çok çetin of anam of

Baharı gelmeyen kışın içinden
Karma karış kesme keşin içinden
Projesi bozuk işin içinden
Çıkması çok çetin of anam of

Ruhani'yim gördüm ihlâs kursunu
Kırdım nefsin zincirini örsünü
Cahilin beynine mantık dersini
Sokması çok çetin of anam of

Birinci kıtada insanı yanlışlara götüren hırs ve tamahın eğitim olmadan yıkılmasının neredeyse imkânsız olduğunu söyleyen Ruhani, kindar insanların da sevgi duygusuna sahip olmadıklarını, bu sevgisizliğin kin gibi olumsuz duyguların kalbe yerleşmesiyle ortaya çıktığını belirtmektedir.

İkinci kıtada, namert insanların yaptıkları iyiliğin altında bir kötülüğün olduğunu belirten Ruhani, insanların arasını bozmaya çalışan, insanlara kötülük düşünen insanlarla bir arada yaşamının çok zor olduğunu ve mert insana ağır geldiğini belirtmektedir.

Ruhani üçüncü kıtada, dünyadaki nimetlerin, fırsatların şirret yapıları insanların eline geçtiğini, bu fırsatlardan ve nimetlerden masum, kendi halinde yaşayan insanların faydalanamadığını belirtmektedir.

Dördüncü kıtada, dünya nimetlerinin zalim ve kuvvetli kişilerin elinde olduğunu söyleyen Ruhani, bu kişilerin acımasızlığından bahsetmekte ve bu kişilerden bir şeyler alabilmenin zorluğunu anlatmaktadır.

Beşinci kıtada gaflete dalan insanların gafletten kurtulmasının çok zor olduğunu belirten Ruhani, okuyucusunu/dinleyicisini gaflete düşmeye karşı uyarılmaktadır.

Altıncı kıtada Ruhani, karmakarışık ve plansız- programsız işin üstesinden gelmenin ne kadar zor olduğunu anlatmaktadır.

Yedinci kıtada Ruhani, temiz bir sevginin, yürekte bağlanmanın, ibadetteki samimiyetin eğitiminden geçen, kalbini bu duygularla kaplayan insanların nefislerine karşı büyük bir sınav verdiklerini, nefsanî isteklerin insanı bağlayan ve şekillendiren etkilerinden kurtulduğunu belirtmektedir. Bunun da eğitimle olacağını, cahil insanlarınsa mantıklarıyla hareket etmeyip nefislerine uyduklarını belirtmektedir.

Ruhani, oğluna ve oğlundan hareketle babalara ve oğullara seslendiği “Oğul” (Ruhani 2007: 193) isimli şiirinde hayata dair önemli uyarılarda bulunmakta ve çok önemli tavsiyelerde bulunmaktadır.

Gidin de baykuşa selam söyleyin

Viranede bülbül ötmüyor oğul

Gönlüme teselli edin eğleyin

Bir vaktim birini tutmuyor oğul

Benim sözlerimi yaz defterine
 Yazdıkça defterin gider derine
 Bu dünyanın ahvalına sırrına
 Aklım erdi gücüm çatmıyor oğul

İçimde bir dert var yüceden yüce
 Ölümle nihayet bulur netice
 Bu ne biçim uzun karanlık gece
 Kırk senedir şafak atmıyor oğul

Köpeğin akşamdan velvelesi var
 Fecirde uykudan başka nesi var
 Koyunun bir yanık melemesi var
 Ayıktır seherde yatmıyor oğul

Yüz kulaç var ise zalimin ipi
 Doksanı mazlumun boynunda tabi
 Arlıyı öldürür bir saman çöpü
 Arsıza süngü de batmıyor oğul
 Eşkini de deli gönül eşkini
 Yalın ayak yola çıktım kış günü
 Bu dünyada fukarayı düşkünü
 Kimse herfeneye katmıyor oğul

Gün geldi namerde boyumu eğdim
 Başıma geleni kaderden saydım
 Kime darıldım sa kendimi dövüm
 Başkasına ruskum yetmiyor oğul

Kendini bilmeyen cahile çatma
 Aksi cevap verir sakın unutma
 Kırık testi için sarrafa gitme
 Altın satan bakır satmıyor oğul

Adet midir kanun mudur evrende
 Âşık ağlar arzu ata binende
 Karlı dağlar gibi fırtına bende
 Başımızdan duman gitmiyor oğul

Dinle sözlerimi sen Haluk Yaşar
 Nasihat tutmayan yolundan şaşar
 Gösteriş yapanın midesi gevşer
 Aç kalan aferin yutmuyor oğul

Ruhani'nin yazmasına bakmayın
 Âşıkların gezmesine bakmayın
 Ceylanların tezmesine bakmayın

Sarp kayada lale bitmiyor oğul

Ruhani ilk üç kıtada çaresizliğini anlatır. Beşinci kıtanın ilk iki mısrasında dünyanın düzenindeki bozukluğu anlatan Ruhani zalimlerin elinde zulüm gören mazlumların çokluğuna dikkat çeker. Kıtanın devamında utanması olan insanların en ufak bir olumsuzluktan hicap duyduklarını ama utanması olmayan insanların en ağır durumlardan bile etkilenmediklerini belirterek hem oğlunu o insanlara karşı uyarmakta hem de zamanı oğluna şikâyet etmektedir.

Altıncı kıtada Nasrettin Hoca'nın "Ye Kürküm Ye" fıkrasına benzer bir durumun söz konusu olduğunu anlatmakta ve fakir fukarayı, garibanı kimse görüp gözetmiyor, şeklinde nasihatte bulunmaktadır. Bu durumda da yine hem oğluna gariban olmamak için çalışmasını, güçlü olmasını tavsiye etmektedir hem de garibanı, fakiri gözetmesini tembihlemektedir.

Yedinci kıtada, insanın çaresiz kalabildiğini, bu çaresizlik içinde namerde boyun eğbildiğini, bu durumun insan nefesine verdiği acıyı hafifletebilmek için bu durumları kadere mal edebildiğini anlatan Ruhani, çaresizliğini de bütün olumsuzlukların sonucunda kendini suçlu bularak kabullenmeye çalışmakla anlatmıştır.

Sekizinci kıtada daha net ifadeler kullanarak oğlunu uyaran Ruhani, cahil insanla polemiğe girmemek gerektiğini söylemekte ve o insanlardan kaçınılması gerektiğini, kendini bilmediği için yanlış sözlerle hem karşısındakinin kalbini kırabileceğini hem de karşısındakini zor durumda bırakabileceğini belirtmektedir.

Her işi ehliyle yapmak gerektiğini belirten Ruhani, işi muhatabıyla yapmak gerektiğini ama önce muhatabı doğru tespit etmenin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Onuncu kıtada tek oğlu olan Haluk Yaşar Temel'e seslenen Ruhani, oğlundan sözlerini iyi dinlemesini (söz dinlemek deyimini kullanmış ve nasihate uymak anlamını vermiş), söz dinlemeyenlerin yolundan şaşacağını, yanlış yola sapacağını belirtmektedir. Ruhani, başkalarının takdirini kazanmak için gösterişe düşenlerin yanlışta olduklarını söylüyor ve başkalarının takdirlerinin karın doyurmadığını, ekmek parası kazandırmadığını söyleyerek oğlunu gösterişten uzak durması konusunda uyarıyor.

Ruhani, “Olduğu Yerde” (Ruhani 2007: 196) isimli Őirinde insanları hak ve adalet konusunda uyarmakta ve Adaletin olduğu yerde imanın zulmü boğacağını, kötölüklerin biteceğini, cehaletin ortadan kalkacağını, insan ilişkilerinin daha güzel olacağını, aile yaŐantısının daha güzel olacağını, tabiatta bile bir düzenin olacağını savunmakta ve insanları adaletli olmaya davet etmektedir.

Ruhani, “Olma” (Ruhani 2007: 198) isimli Őirinde Mevlâna’nın “Ne Ol Ne Olma” isimli nasihatine benzer bir yaklaşım sergilemiŐtir. Tasavvufi mesajların dikkat çektiği Şiirine baktığımızda:

Deli gönül dinle beni

Akılsız başa taç olma

Bu dünya herkese yeter

Karnı tok gözü aç olma

Olursan gül ağacı ol

Dertlilerin ilacı ol

İnsanlığa duacı ol

Gönüllerden ihraç olma

Hakça yoksa hazırlığın

Dolu düşer yığın yığın

Su gelir oyar koltuğun

Ormanı yok yamaç olma

Arifin sözü güzeldir

İnsanın özü güzeldir

Her Şeyin düzü güzeldir

Eğri büğrü burgaç olma

Ruhani kalma uykuda

Ömür geçirme beyhude

Gerekirse boğul suda

Muhannete muhtaç olma

Ruhani, birinci kıtada gönlüne seslenerek sözünü dinlemesini ve cahillere önder olmamasını söylemektedir. Burada önder kelimesini de iki anlamda düşünebiliriz: Bir cahillerden oluşan bir topluluğu çekip çevirme anlamı, bir de cahillikte en önde giden yani en cahil olma anlamı kastedilmektedir.

Tamahkârlığa, aç gözlülüğe karşı okuyucusunu/dinleyicisini uyaran Ruhani, dünyadaki nimetlerin herkese yeteceğini, açgözlülüğe gerek olmadığını söylemektedir.

Ruhani ikinci kıtada güle benzemeyi tavsiye eder. Tasavvufta gül ilahi güzelliği ve Hz. Muhammed'i simgeler. Hz Muhammed'in örnek alınmasını, insanlara yardım edilmesini, dertlilerin derdine derman olunmasını, insanlara dua edilmesini tavsiye eder. Aksini yapıp insanların gönüllerinden uzak olunmasını söyler.

Üçüncü kıtada, dini anlamda kazanca dikkat çeken Ruhani, ibadet anlamında eksikleri olanın, Allah rızası için yapılan hayırların az olması durumunda felakete uğranılacağını düşünür. Ruhani, manevi felaketlerden korunabilmek için vecibelerin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Dördüncü kıtada ariflerin sohbetlerinin güzel olduğunu belirten Ruhani, insanın özünün temizliğine ve güzelliğine dikkat çeker. Her şeyin doğru, dürüst, düzgün, muntazam olanının güzel olduğunu, insanın da bu özelliklerde olması gerektiğini; dolambaçlı, yalancı, sahtekâr olmaması gerektiğini belirtir.

Ruhani, son kıtada ömrü boşa harcamamayı, çevrede olup bitenlerden haberdar olmak gerektiğini tavsiye eder ve alçak insanlara, namert insanlara muhtaç olmaktansa ölmeyi tavsiye etmektedir.

Ruhani, “Olmaz” (Ruhani 2007: 199) isimli şiirinde:

Alsanız da endazeye

Eskinin tazesı olmaz

Eski atılır müzeye

Tazenin müzesi olmaz

Her âşık içmemiş bade

Pirden almamış müsaade

Vay naçar ozan olsa da

Manidar dizesi olmaz

Anan baban kafa tutma

Gülden ağır cevap etme

Sakın ha sakın incitme

Allahın rızası olmaz

İlim yazmışlar deftere

Oku incele bir kere

Çalışan çıkar göklere

Tembelin füzesi olmaz

Ruhani dünya dönendir

İşin gücün ayarlandır

Her fırsatı değerlendir

Geçerse kazası olmaz

Ruhani, bu şiirinin ilk kıtasında eski ile yeni arasında bir karşılaştırma yapmaktadır. Eskinin yenilenmeye çalışılmasının olmayacağını belirtirken, eskiyi eski, yeniyi yeni olarak değerlendirmek gerektiğini belirtir. Eskiye değersiz görmemek gerektiğini de vurgulayan Ruhani, eskinin de müzede sergilenerek yenilere nerelerden geldiğini hatırlatma görevi olduğunu belirtir.

İkinci kıtada âşıklık üzerinde durduğu için onu “çirak yetiştirme” başlığı altında inceleyeceğiz.

Üçüncü kıtayı inanç eğitimi başlığının “ana-baba hakkı” alt başlığında inceleyeceğiz. Buradan hareketle anne- babaya karşı saygılı olunması gerektiğini, aksi halde Allah’ın rızasının kazanılamayacağını belirtir.

Dördüncü kıta da formal eğitim başlığı altında incelenmişti. Burada da okuyucusuna/ dinleyicisine eğitimi, çalışmayı ve üretmeyi tavsiye etmektedir.

Son kıtada ise Ruhani, dünyanın döndüğünü, sürekli yeni gelişmeler ve değişimler olduğunu, bu değişimlere ayak uydurulması gerektiğini, ele geçen her fırsatın değerlendirilmesi gerektiğini, bu fırsatların kaçırılması halinde telafisinin olmayacağını söyler.

Ruhani, alışılmış şiirlerinin aksine 15’li hece ölçüsüyle yazdığı “Olur” (Ruhani 2007: 200) isimli şiirinde:

Zannetme yalan dünyada bir kavlükarar olur

Her günde bir günün geçer ömürden zarar olur

Bana sorsan ey efendim görmedim hiç güleni

İnsanoğlunda endişe dağ başında kar olur

Arifin yanında otur ondan hisse alasan

Cahillerden uzak dolan derde çare bulasan

Dediler ki garip bülbül âşıkısan bir güle sen

Ona da gam yeme canım bir günde bahar olur

Ey Ruhani neden düştün böyle bir yaraya sen
 Hayatın boyunca elbet gezersen çareye sen
 Sağlığında beğenmezdin köşk ile saraya sen
 Nihayet yatacak yerin küçük bir mezar olur

Ruhani, birinci kıtada, “Dünyada bir anlaşma olacağını, her şeyin düzeleceğini zannetme, bu umutlar her gününden bir gün gider ve ömrünü boşa harcadığını görürsün. Benim şahsi fikrimi sorarsanız, ben bu dünyada dertsiz, tasasız, korkusuz, endişesiz kimseyi görmedim.” mesajı vererek okuyucusunu/ dinleyicisini uarmaktadır.

İkinci kıtada Ruhani, “Arif insanlarla birlikte olursan onlardan feyiz alırsın. Onlar seni geliştirir, değiştirir, ilerilere götürür ama zarar vermezler. Cahil insanlardansa kesinlikle uzak dur ki hem derdine çare bulasın hem de başına yeni dertler açmayasın. Küçük şeyleri dert edip de umutsuzluğa düşmeyin, hiç tahmin etmediğiniz bir anda hiç beklemediğiniz bir çözüm ile felaha kavuşursunuz.” diyerek hem arif insanları dost edinmeyi hem de her zaman umutlu olmayı tavsiye eder.

Üçüncü kıtada şair, içine düştüğü sıkıntının sebebini aramaktadır, bu da bilinmeyen bir şeyin bulunması da elbet bir ömür sürmesine sebep olur. Bu dünyada köşkü, sarayı beğenmeyenlerin de sonunda dar bir mezardan kaçışının olmadığını belirtmekte ve insanları daha dikkatli ve daha mütevazı olmaya davet etmektedir.

Ruhani “Sözü Hoş Olur” (Ruhani 2007: 227) isimli şiirinde tercihlerini sıralamakta ve okuyucusuna/dinleyicisine önemli mesajlar vermektedir:

Cahilin sözünden muhabbetinden
 Arifin sitemi sözü hoş olur
 Düşmanın kanatlı Arap atından
 Dostumun merkebi bozu hoş olur
 Hırsızın parlayan parti süsünden
 Yolcunun uğursuz ayran tasından
 Namerdin masayı domaltmasından

Cömerdin sofrada azı hoş olur

Lalesiz bahardan çiçeksiz daldan

Yüzüksüz parmaktan kınasız elden

Oyuşlu gelinden gülüşlü duldan

Namuslu çingene kızı hoş olur

Hayırsız evlattan illa namertten

Hünersiz insandan kötü avrattan

Çiçeksiz yayladan yuyumsuz yurttan

Kışın zemherinin buzu hoş olur

Gıybetten bühtandan hileyi serden

Uğursuz insandan verimsiz yerden

Yemişsiz ağaçtan zekâtsiz vardan

Fakirin üç metre bezi hoş olur

Düz yolda bulunan sivri beladan

Bana yar olmayan güzü eladan

Ruhsuz cemaatten yarım molladan

Âşık Ruhanimin sazı hoş olur

Ruhani, şiirinin ilk kıtasında yine arif ve cahil karşılaştırması yapmakta ve cahilin muhabbetindense arifin siteminin, kızmasının, hatta azarlamasının bile daha değerli olduğunu belirtmektedir. Yine aynı kıtanın devamında düşmana ait olan iyi varlıktansa, dostun kötüsünün tercih edilmesini tavsiye ediyor.

İkinci kıtada Ruhani, hırsızlıkla elde edilen gelirden ve o gelire yapılan eğlenceden, yaşanan zevkten ve namert kişilerin kuracağı sofradan, verecekleri ziyafettense cömert kişilerin çıkarsız ve zararsız kurdukları mütevazı sofranın daha güzel olacağını söylemektedir.

Üçüncü kıtada, yüzüksüz parmaktan da kınasız elden de kasıt bekârlıktır. Kına kültürümüzde zevk ve hastalık dışında geline, askere giden gence ve kurbana yakılır. Buradaki anlam gelini veya askeri çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla askere gitmemiş gence de evlenmemiş kıza da telmihte bulunulmuş olabilir ve onların halk içerisinde makbul sayılmadığı söylenmektedir. Ruhani, oyuşlu gelinden ve çok fazla gülen, çok neşeli olan, kocasının yasını tutmayan dul kadımdansa namuslu çingene kızını daha makbul saymaktadır.

Dördüncü kıtada hayırsız evladın ve namerdin kötülüğünü belirten Ruhani, her insanın bir hünerinin olması gerektiğini, hüneri olmayan insanın ve hayırsız kadının kötülüğünü anlatmakta ve okuyucusunu/ dinleyicisini bunlara karşı uyarmaktadır.

Beşinci kıtada dedikodudan, iftiradan, hileden ve kötülükten sakınılması gerektiğini söyleyen Ruhani; hasetlenen, kötülük düşünen, zarar veren insandan, zekâtı verilmeyen maldan hayır gelmeyeceğini düşünmekte ve bunlardansa fakir bir insanın küçük bir ikramı veya fakirin sahip olduğu küçük bir kazancın bile insanı daha fazla mutlu edeceğini söylemektedir.

Son kıtada ruhsuz cemaatten, yarım molladan (“Kadı, medrese öğrencisi, dindar kimse” anlamlarına gelen bu kelime ile Ruhani; kararlarını doğru veremeyen kadı, ilmini tamamlayamamış talebe, ibadetlerini aksatan veya görüldüğü gibi dindar olamayan kişileri kastetmektedir.) ve onlarla yapılan ibadettense Ruhanimin deyişlerini dinlemenin daha faydalı daha öğretici, daha güzel olacağını iddia etmektedir.

Ruhani, “Şoktur” (Ruhani 2007: 232) isimli şiirinde de yine girişte arif ve cahil karşılaştırması yapmaktadır. Bu şiirinde de yine dinleyicisine ve okuyucusuna çeşitli konularda nasihatler verir:

Arifi daneler gaflete batmaz

Cahil cühelanın hayatı şoktur

Nasihat dinlemez derman kar etmez

Doğuştan deliye ne yapsın doktor

Farz et ki Maria olmuş Mihriban

Ne yazar başına taksa da türban

Hakka hakikate gerçeğe kurban

Yalana dolana karnımız toktur

Herkes bilir zehiri var yılanın

Yılandan ağusu fazla yalanın

Özü başka sözü başka olanın

Deki dubarası planı çoktur

Gel âşık Ruhani sen yatma yaşa

Akıl başta olur bakılmaz yaşa

Hür adam ol hür dünyada hür yaşa

Kula kul olmaktan çetin şey yoktur

Birinci kıtada Arif olan insanların gaflette bulunmayacaklarını, gaflette bulunup şok üstüne şok yaşayanların ancak cahiller olacağını söyleyen Ruhani, deliye nasihat edilse, ilaç da verilse, doktora da götürülse delinin düzelmeyeceğini, onlarla uğraşmanın gereksiz olduğunu söylemektedir.

İkinci kıtada, bir insanın değiştiğini söylemesinin, değişmiş gibi görünmesinin değerinin olmadığını; gerçekten değişmiş olana ve gerçeğe saygısının sonsuz olduğunu söyleyen Ruhani, yalana inanmayacak kadar tecrübeli olduğunu ve kolay kolay kandırılmayacağı iddia etmektedir.

Üçüncü kıtada zehirli olması ve öldürmesi ile bilinen yılandan insanların korktuklarını belirten Ruhani, yalanın yılandaki zehirden daha tehlikeli ve daha korkutucu olduğunu savunmaktadır. İkiyüzlü insanların da çok fazla gizli hesap

yaptığını belirten Ruhani, insanları yalana ve bu kişilere karşı uyarmaktadır.

Son kıtada “Akıl yaşta değil, baştadır” atasözünü söyleyen Ruhani, insanlarla irtibatında yaşlı olana değil zeki olana itibar gösterilmesi gerektiğini söyler. Özgürlüğe vurgu yapan Ruhani, esir, tutsak, köle olmanın veya başka bir sebeple özgürlüğünü yaşayamamanın çok ağır bir durum olduğunu söylemekte ve okuyucusuna/ dinleyicisine özgürlüklerinin değerini bilmelerini ve özgürlüklerini koruyabilmeleri için gereken her şeyi yapmalarını nasihat etmektedir.

Ruhani “Vardır” (Ruhani 2007: 245) isimli şiirinde:

Hey benim serseri divane aklım
 Her şeyin bir vakti zamanı vardır
 Ey sevda hayallim sevgi yumaklım
 Her vaktin bir demi devranı vardır
 Altınsa elmassa olur hamail
 Zenginse bey derler fakirse sail
 Hayvansa bir şeyden sorumlu değil
 İnsansa edebi erkânı vardır

Ruhani birinci kıtada, aklına seslenir ve “serseri, divane” kelimeleri ile aklını niteler. Devamında ise aklına her şeyin bir vaktinin olduğunu söyler. Buradan hareketle sabırsız, başıboş, sorumsuz davrananlara seslendiğini ve her şeyin bir zamanı, bir yeri olduğunu söyler. Kıtanın devamında da her vaktin kendi içerisinde ayrı bir çağının olduğunu söylemektedir. Buradan da sabırsızlık edilmemesi gerektiğini, her şeyin zamanı gelince gerçekleşeceğini söylemektedir.

Dördüncü kıtada cevher olanın işlenip mücevher olacağını ve değerinin daha da artacağını söyleyen Ruhani, insanların zenginlere ilgi gösterip saygı duyduklarını, fakirleri ise görmezden geldiklerini söylemektedir. Hayvanların dinen bir sorumluluklarının olmadığını söyleyen Ruhani, insanlarınsa hayvanlar kadar rahat

olamayacağını ve edep erkân gibi değerlere sahip olmaları gerektiğini belirtmektedir.

4.1.2.1.2. Gelenek- Görenek (Ortam Eğitimi)

Ruhani, bu konuyu işlerken ortam içerisinde nasıl davranılması gerektiği üzerinde durmayı tercih etmiştir. Bunun sebebi de hem çırağına hem de dinleyicilerine ve okuyucularına bir ortama girildiğinde nasıl davranıldığını öğretmektir. “Ortam eğitimi” olarak isimlendirdiğimiz bu konu üzerinde durmasının sebebi sanatını belli bir ortamda icra etmesi ve o ortamda olmasına dikkat ettiği belli kuralların bilinmesini ve bu kurallara uyulmasını istemesidir.

Âşıklar, gelenekleri sözlü kültürle ileriki kuşaklara aktarma görevini üstlendikleri için sadece şiir söylemez, söyledikleri şiirlerde kültürel unsurları da bilenlere hatırlatır, bilmeyenlere öğretirler.

Ruhani yaptığımız görüşmelerde çıraklarını yetiştirirken nelere dikkat ettiğini şöyle anlatır:

“En başta halka nasıl bakması gerektiği öğretilir. ‘Bu milleti ne derece seveceksin ve bu milletin yanında nasıl oturup kalkacaksın, nasıl hareket edeceksin?’ onları öğretirim.” (Ruhani 2010) Bu ifadelerden de ortama giriş, adab ve erkân eğitiminin Ruhani açısından ne kadar önemli olduğu sezilmektedir. Kültürümüz açısından da oturup kalkma, konuşma, yeme içme vb. konularda konulmuş olan kurallar ayrı bir öneme sahiptir.

Ruhani bu kuralları sadece çıraklarına öğretmekle kalmamış, şiirleri ile de dinleyicisine ve okuyucusuna da aktarmaya çalışmıştır. Örneğin “Alır Gider” (Ruhani 2007: 3) isimli şiirinde:

“Ehli hal insanın yanına giden

Hal ile hâlleşir hal alır gider”

mısralarıyla halden, durumdan anlayan insanların ortamına girenlerin hâl ehlinden yerine göre güç-kuvvet, yerine göre sıkıntısına çözüm, yerine göre de ortama uyma adabı aldığını söylemektedir.

Ruhani ortama göre hareket edilmesi konusunda “Desem Kınarlar” (Ruhani 2007: 70) isimli şiirinde:

“Hırsıza terfiye, sarhoşa cami

Sofuya meyhane desem kınarlar”

mısralarıyla herkese ortamına göre muamele edilmesi ve buldukları ortamın gereklerine göre söz söylenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Ortamda az ve öz konuşmak önemlidir. Mevlana “Uzun sözü, derdini anlatamayan söyler.” der. Çok konuşmak halk arasında hoş karşılanan bir durum değildir. Atalarımız da “Çok laf yalansız, çok mal haramsız olmaz.” sözüyle çok konuşmanın hoş karşılanmadığını ve çok sözün içinde yalan bulunacağını söylemektedirler.

Ruhani, “Divane Gönül” (Ruhani 2007: 74) isimli şiirinde bu konuya değinmektedir:

“Ruhani bıkmamın dinleyen âlem

Bir kâğıt iki söz bir de kalem

Az konuş öz konuş hâsılı kelam

Lafi çok uzatma divane gönül”

mısralarıyla sözün uzatılmamasını, uzatılması halinde dinleyenlerin sıkılacağını belirtmektedir.

Ruhani, söz söylemenin önemi üzerine de “Yok Benim” (Ruhani 2007: 264) isimli şiirinde:

“Söylemek hünerdir sözü yerinde

Takdir eden olur günün birinde”

mısraları ile dikkat çekmektedir. Sözü yerinde söylemenin bir hüner olduğunu vurgulamaktadır. Yerinde söz söylemenin her yerde takdir edilmeyeceğini ama sabırlı olunması gerektiğini belirten Ruhani, doğru yerde doğru zamanda söylenmiş bir sözün

elbet takdir edileceğini söylemektedir. Buradan hareketle de “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar” atasözü de çağrıştırılmış oluyor. Yani her söz her yerde söylenmez, söylenince sıkıntı çıkarabilir ama doğru sözün de günü geldiğinde hak ettiği değeri göreceği söylenmiştir.

Bir atasözümüz “Çağrıldığı yere erinme, çağrılmadığın yere görünme.” der. İnsan biraz ağır olmalı, her yere koşmamalıdır. Yine atalarımız “Ağır ol ki batman gelesin.” sözünü ağır insanın değerli olacağını belirtirler. İnsanın oturup kalkması, konuşması, fikirleri onun değerini belirler. Bu anlamda Ruhani, “Gelme Bir Daha” (Ruhani 2007: 96) isimli şiirinde ortama yakışan insanın nasıl olacağını ipuçlarını vermektedir:

“Hey divane gönlüm sen sana ol da

Teklifsiz davete gelme bir daha

Adam ol aklını başına al da

Kapının ardında kalma bir daha”

mısralarıyla davetsiz yere gidilmemesini tavsiye etmektedir. Ayrıca akıllı davranıp ortam kurallarına uyulursa kapının ardında kalınmayacağını belirtmektedir.

Ruhani, şiirin devamında fikrini biraz daha açıklamaktadır.

“Bilmediğin şeyi bilene danış

Teklifli gelene yer olur geniş

Şahin gibi otur, şah gibi konuş

Hindi gibi suskun olma bir daha”

mısralarında teklifle, başka bir ifadeyle davetle gidilen yerde itibar görüleceğini ifade etmektedir. Ortamda bilinmeyen bir şeyin bilen birisine sorulmasının yanlış olamayacağını, asıl yanlışın öğrenmemek olacağını belirtmektedir.

Ortamda suskun olmanın da çok doğru olmadığını belirten Ruhani, şah gibi konuş derken konuşma adabına, içeriğine ve derinliğine işaret etmektedir. Zira “şah” kelimesi İran kültüründe hükümdarı belirtmektedir. Hükümdar da aldığı eğitim ve bulunduğu ortamlardan kazandığı geniş tecrübeyle girdiği ortamda kendini kabul ettirmeyi bilmek zorundadır. Ruhani de konuşmada derinliğe, tecrübeye, bilgi

birikimine ve devlet başkanındaki özgüvene sahip bir edayla hitap edilmesine dikkatleri çekmektedir.

Oturup kakmanın da önemine vurgu yapan Ruhani, “şahin gibi otur” ifadesiyle de ortamda oturmanın nasıl olması gerektiğini belirtmektedir.

Ruhani, “Ne Lazım” (Ruhani 2007: 184) isimli şiirinde:

“Bilmediğin şeyi bilene danış

Bildiğin şeyi de ölçülü konuş”

mısralarıyla yine “Bilmediğin şeyi bilene danış.” uyarısını yapmakta ve devamında bildiğin bir konu hakkında fikir beyan ederken de ölçülü olmayı, konuşmanın sonunun nereye varacağını iyi hesap etmesi gerektiğini tavsiye eder.

Yine aynı şiirde ortamda şekillenmenin esaslarından birinin olgun insanlarla görüşmekten geçtiğini düşünmektedir. Cahil insandan alınabilecek çok fazla bir şey olmadığını düşünen Ruhani, insanın kendini yetiştirmesinin kemale ermiş insanlarla olmaktan geçtiğini vurgulamaktadır.

Ruhani, yukarıdaki düşüncesini yine aynı şiirinde:

“Sıdk ile kâmiller safına yaklaş

Cahil cesur olur, uyma uzaklaş

Biraz duygulu ol, biraz ağır baş

Olura olmaza gülme bir daha”

mısralarıyla belirtmektedir. Aynı şiirde cahil insanlarla paylaşım da polemiğe de girilmemesi gerektiğini belirtir. Tavsiye olarak da cahile uyulmamasını ve ondan hemen uzaklaşılmasını tavsiye etmektedir.

Ruhanimin dikkat çektiği başka bir konu ise ağırbaşlı olunması gerektiğidir. Olur olmaz her şeye gülünmesinin ortama uygun düşmeyeceğine işaret etmektedir. Yukarıdaki dizelerde kâmil insanlarla aynı ortama girilmesini tavsiye eden şair, kâmil insanların da ortamlarına giren insanda hangi özellikleri aradığının ipucunu vermiş oluyor.

4.1.2.1.3. Atasözü, Özdeyiş, Deyim

Bilindiği gibi atasözü; “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbimesel” olarak tanımlanmaktadır.

Özdeyiş; “bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, genellikle kim tarafından söylendiği bilinen özlü söz, vecize, ülger, kelimakibar, aforizm, aforizma” olarak tanımlanmaktadır.

Deyim ise; anlatım gücünü artırmak için, gerçek anlamı dışına kayan, bazı sözcükleri değişmediği halde bazıları değişip çekimlenebilen kalıplaşmış birden çok sözcükten oluşan söz öbeğidir.

Atasözleri, özdeyiş ve deyimlerin oluşumu belli bir sürede gerçekleşmekte ve topluma mal olmaktadır. Günlük hayatımızda gerek düşüncelerimizi ispat etmek için, gerek anlatımımızı daha akıcı ve daha dikkat çekici hale getirmek için, gerekse konuşmalarımızı daha etkili yapmak için bu söz varlıklarımızdan yararlarız.

Ruhani de şiirlerinde bu öğelerden sıkça yararlanmaktadır. Bu sözlerin önemine deyinen Ruhani, atasözünün önemini “Divane Gönül” (Ruhani 2007: 74) isimli şiirinde:

“İlmin kaynağını, yolun düzünü Sözün gerçeğini, işin özünü Baba öğüdünü, atasözünü

Kulak ardı etme divane gönül” şeklinde ifade etmektedir. Baba nasihati ile atasözünün önemine dikkat çeken Ruhani, bu öğeleri de “kulak ardı etmek” deyimiyile vermektedir.

Ruhani, “Barış” (Ruhani 2007: 25) isimli şiirinde:

“Mustafa Kemal’in dediği gibi

Barış, yurttta barış, cihanda barış”

mısralarında Atatürk’e ait bir özdeyiş kullanmıştır. Atatürk’ün özdeyişlerini eserlerinde kullanan Ruhani, “Çare Yok” (Ruhani 2007: 59) isimli şiirinde :

“İlimden hızını alan oturmaz

Ehliyetli kaptan gemi batırmaz

İstikbal göklerde, şüphe götürmez
Semaya çıkmaktan başka çare yok”

Atatürk’ün “İstikbal göklerde” sözünü kullanmaktadır. Nasihat içeren bu şiirinde Atatürk’ün koyduğu hedefi hatırlatmaktadır.

Yine “Çanakkale’de” (Ruhani 2007: 57) isimli şiirinde de Atatürk’e ve O’nun tarihe geçmiş bir sözüne yer veren Ruhani:

“Ülkenin uğruna başını koyan
Uyuşur, titreşir adını duyan
Hedefiz Akdeniz, ileri diyen
Eşsiz kumandan var Çanakkale’de”

kıtasında da bir özdeyişe yer vermiştir.

Ruhani, “Tövbekar Olun” (Ruhani 2007: 235 isimli şiirinde de:

“Adam odur, sahip ola suçuna
Kâmil odur, her gûnahtan kaçına
Meşhur sözdür, pişmiş aşın içine
Soğuk su katanlar tövbekar olun”

mısralarında “pişmiş aş su katılmaz” atasözünü kullanmıştır.

“Vatan Sevgisi” (Ruhani 2007: 247) isimli şiirinde de bir hadis-i şeriften hareketle vatan sevgisinin özünü imana bağlamakta ve bunu:

“Hubbü’l-vatan mine’l-iman özü
Mübarek Hazreti Peygamber sözü
Elbet şahlandırır, coşturur bizi
İmandır, ikrardır vatan sevgisi”

şeklinde ifade etmektedir. Hadis-i Şerifin meali: “Vatan sevgisi imandandır.”

“Bire Bir” (Ruhani 1975) redifli şiirinde de yine bir atasözünden faydalanan Ruhani duygularını dile getirirken:

“Ördeğin ömrünü bitirir vak vak
 İşimiz gücümüz palavra, lak lak
 Kudurgan olurmuş acınan çıplak
 Davul zurna çaldırmaya bire bir”

üçüncü mısradaki yer alan “Aç ile çıplak kudurgan olur” atasözünü kullanmaktadır.

Ruhani, “Çoban Duyuldu Ünün” (Ruhani 2007: 60) isimli şiirinde:

“Komşusu aç yatarken
 Peygamber sözü şöyle
 Tok yatan bizden değil”

mısralarıyla hadis söylenmektedir. Bunu ileride inanç eğitimi konusu içerisinde “ayet-hadis” alt başlığında inceleyeceğiz. Aynı şiirde:

“Dediler ki o Leyla
 Sosyal oğlanı almış
 Ölçüyü taşa çalmış”

mısralarında adetlerin, inançların, ahlaki değerlerin bilerek çiğnendiğini anlatan “ölçüyü taşa çalmak” deyimini kullanmıştır. Yine aynı şiirde:

“Biri yer biri bakar
 Bakanın gözü akar
 O gün kıyamet kopar”

mısralarında “Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar.” atasözünü kullanmaktadır.

4.1.2.1.4. Hiciv

Ruhani sivri dilli bir âşıktır. Gördüğü bir haksızlığı dile getirmedi edemez. Kendisi ile yaptığımız görüşmelerden birinde âşıklara en çok ilham olan duyguların neler olduğu sorulmuş ve cevap olarak: “Âşık, insanlara, ezene-ezilene, saltanatlı geçinene, kabadayıya, çalana-çırpana baktığı zaman bir tuhaf olur. Korkusuzca şiirler

yazar. Mazlumla baktığı zaman ona göre söyler.” (Ruhani 2010) ifadelerini kullanmıştır. Buradan da âşıkların sosyal konulardaki hassasiyetlerini anlamaktayız.

Ruhani çevresinde olup bitene kayıtsız kalan bir âşık değildir. Halkın çektiği acıyı, zamana bağlı olarak yaşanan olumsuz gelişmeleri, yöneticilerin yaptıkları hataları, insan ilişkilerindeki bozulmaları hicveder ve dinleyicisine/okuyucusuna bu hicivler vasıtasıyla doğruyu göstermeye çalışır. Yanlışını sezdiği insanı hicvederek yanlışından döndürmeye uğraşır. Kendisiyle yapılan görüşmede, yukarıda verilen soruya cevap olarak:

“Âlemi yaratan İlah’ın sesi
Hikmetin halidir yemin ederim
Mazlumun, masumun buruk gezmesi
Üstün vebalidir yemin ederim”

(Ruhani 2010) kıtasını okuyarak yöneticilere masumu ve mazlumu görüp gözetlemelerini, aksi halde onların çektikleri sıkıntıların vebalinin yöneticilerden sorulacağını net bir biçimde söylemektedir.

Ruhani şiirlerinde çok fazla hicveder ve bu hicivlerin çoğu da halktaki eksikler, bozulmalar ve yöneticiler için söylenmiştir. Ruhanimin şiirlerinden yirmi bir tanesinde hiciv tespit ettik. Bunların bir kısmı kıta veya mısra olarak karşımıza çıkarken bir kısmı da şiirin genelini kapsamaktadır. Bu şiirlerden sadece eğitimle ilgili olanlarını çalışmamızda değerlendirdik.

Ruhani, “Bir Zaman” (Ruhani 2007: 49) isimli şiirinde:

“Bir kibrit binlerce ormanı yaktı
Dünyanın kalbine ateş bıraktı
İtibar sarsıldı, itimat kalktı
Belki görülmemiş böyle bir zaman”

mısralarında zamanı ve zamandaki değişmeyi dile getirirken, itibarın ve güvenin değerini kaybetmesini, insanlar arasındaki güvensizliği yermektedir.

Ruhani nasihatle hicvi karışık kullandığı “Başım” (Ruhani 2007: 27) isimli

şiiirinde:

“Başım benim sana birkaç sözüm var

Sakın fosilleşme taş olma başım

Sağ iken arama eşilmiş mezar

Canlı cendek olma naş olma başım”

mısralarında aslında nasihat veriyormuş gibi görünen Ruhani, gizliden gizliye rahatsızlık duyduğu insan tipini de yermektedir. Bir canlının fosilleşmesi veya taş olması milyonlarca yıllık bir süreçtir. Burada başına seslenen şair, canlı iken fosilleşmenin mümkün olmayacağını bilmektedir ve burada mecazi bir kullanıma gitmektedir. Rahatsızlık duyduğu insanların kendini geliştirmemiş, yenilememiş, eski bilgi ve görgülerle hareket eden insanlara telmihte bulunmaktadır. Onlar gibi olmamasını, kendini geliştirmesini istemektedir. Şiirin devamında da zaten canlı iken ölü durumuna düşme, ölüden farkın olsun. Ne hemen ölecekmiş gibi yaşa, ne de yaşamanla ölümün arasında fark yokmuş gibi yaşa. Yani insanda bir hareketlilik istemektedir. İnsanın kendini geliştirmesini isterken kendini geliştirmeyenleri de ölü durumunda görmektedir.

Ruhani “Başımda” (Ruhani 2007: 29) isimli şiirinde yönetim mekanizmasına sert bir dille çatmaktadır. Eğitimle ilgili bir yönü bulunmadığı için bu şiiri inceleme ihtiyacı duymadık.

“Çoban Duyuldu Ünün” (Ruhani 2007: 60) isimli şiirinde sosyal yaşamdaki aksaklıkları dile getirirken dini kuralların olaya nasıl yorum getirdiğini de söylemeden edemiyor. Şiire baktığımızda:

Masumun boynu buruk

Elleri yarık yarık

Moralsiz gönlü kırık

Öteden beri böyle

Dünya şirretin zati

Nimet bilir fırsatı

Vurguncunun serveti

Doruk üstüne doruk

Mısralarıyla sosyal sorunlara değinmekte ve sınıflar arasındaki farklılığı - o farklılıkların sonuçlarını dile getirmektedir.

Dengesiz bu değirmen

Biz ne biçim Müslüman

Yazın kışın her zaman

Un öğütür güçlüye

Ruhani, bu mısralarda Müslümanlara çatmakta, sadece güce ve güçlüye boyun eğen, ona hizmet eden anlayışın inancını beğenmemektedir.

Zulüm zehirli diken

Mazlumlara batarken

Komşusu aç yatarken

Peygamber sözü şöyle:

Tok yatan bizden değil!

Gafil gafletten ayıl

Ayıl insandan sayıl

İslam'da ölçü varken

Bu bölümde bir hadis-i şeriften hareketle sosyal dengenin bozukluğuna dikkat çekmekte ve bu sayede insanların daha bilinçli olmasını istemektedir.

Dayıngilin Adalet

Nişanlısı cehalet

Vurgun yağma ganimet

Dediler ki o Leyla

Sosyal oğlanı almış!

Ölçüyü taşa çalmış

Oğlan yine a kalmış

Buna ne yapsın millet

Bu bölümde anlam birbirinden kopuk olsa da sosyal hayattaki çarpıklığı anlatması bakımından önemlidir. Adalet kavramını cehaletle eşleştiren Ruhani, akrabalık ilişkilerini verdiği mısraların hemen altına “vurgun, yağma, ganimet” sözcüklerini sıralamakta ve toplumdaki aksaklıkları ve bu yanlış işleyişi yermektedir.

Yine aynı bölümde “sosyal oğlan” ifadesi biraz alaycı kullanılmış. “Ölçüyü taşa çalmış” ifadesi biraz ahlaki eksiklik anlamını sezdirmektedir. “Oğlan yine a kalmış” ifadesi de günümüzdeki eş seçimlerine ve bu seçimlerin olumsuz sonuçlarına dikkat çekmektedir.

Biz nasıl mümin kardeş

Her gün sizde sütlü aş

İyi düşün arkadaş

Buna bir çare söyle

Ne dedimse olmadı

Bir gün yüzüm gülmedi

Bizde sabır kalmadı

Senin bağrın kara taş

Bölümünde de yine müminlerin birbirlerini görüp gözetmesi gerektiği vurgulanmış ve bu durumun göz ardı edilmesini eleştirmiştir.

Biri yer biri bakar

Bakanın gözü akar

O gün kıyamet kopar

Nakarat olarak kullanılan bu bölüm ise “Biri yer, biri bakar; kıyamet ondan kopar.” atasözüne dikkat çekmekte ve sürekli tekrarlarla bu durumda olanlara mesaj vermeye çalışılmaktadır.

Ruhani, “Demişler” (Ruhani 2007: 68) isimli şiirinde de cahilliğe ve kibre

sataşmaktadır.

Külden birikimli küçük tepeler
 En yüksek dağlara cüce demişler
 Fosil beyinliler kalın kafalar
 Erciyes, Ağrı'dan yüce demişler

İlk iki mısradaki somadan olmaların kapıldıkları kibri ve bu kibir sebebiyle gerçekleri görememelerine laf atmaktadır. Cahil insanların da bu yanlışlıklara bilerek veya bilmeyerek alet olduklarını savunmaktadır.

Âşık Ruhani'yim bendeki gamlar
 Akar gözyaşlarını göğsüme damlar
 Dünyadan bihaber ilkel adamlar
 İki laf edene hoca demişler

Ruhani aynı şiirin son kıtasında da gördüğü aksaklıklardan duyduğu acıyı anlatmaktadır. Bu acının kendisini ağlattığını belirtmektedir. Son iki mısra da acısının sebebi gibidir. Cahillik ve geri kalmışlık sebebiyle biraz konuşabilene alim muamelesi göstermeleri Ruhani'yi rahatsız etmektedir.

“Gel de Gör” (Ruhani 2007: 95) isimli şiirinde de yine sosyal konulara değinen Ruhani, ilk kıtada:

Manzarayı seyran etmek istersen
 Kargalar şahine çattı gel de gör
 Bir olur mu bilen ile bilmeyen
 Karınca deveyi yuttu gel de gör

mısralarıyla toplumsal çarpıklıklara dikkat çekmektedir. Bilen insanla bilmeyen insanın bir olmayacağını vurgularken bu durumun tersine döndüğünden yakınmaktadır.

Her öğünde tıka basa yiyenler
 Aç gezene neme lazım diyenler
 Hislerine hırslarına uyanlar

Ayrı kavuda kattı gel de gör

Ruhani yine zengin-fakir arasındaki uzaklaşmaya dikkat çekmekte ve bu durumu yermektedir. Hırsına ve duygularına yenilip yanlış işler yapanların çok iyi yere geldiklerini hayretle ifade etmektedir.

Ruhani “Gelir” (Ruhani 2007: 98) isimli şiirinde de yine sosyal olaylara değinmekte ve yapılan yanlışlara karşı yaşadığı şaşkınlıkları anlatmaktadır.

Ağam cahilin aklına

Uyana şaşasım gelir

Bugün ki işi yarına

Koyana şaşasım gelir

Yatar bekler tembel mümin

Gökten yere yağa somun

Geçmeyen duaya âmin

Diyene şaşasım gelir

Batıl yalan hak gerçektir

Hakk’ın adaleti tektir

Haram ateşten gömlektir

Giyene şaşasım gelir

Hani atan hani deden

Daha gelmez burdan giden

Helal haram irdemeden

Yiyene şaşasım gelir

Ruhani meydana soyun

Erlik kispetini giyin

Zalime zulüme boyun

Eğene şaşasım gelir

Ruhani bu şiirinde cahil insanların sözleriyle hareket edenlere, işlerini aksatıp son güne bırakanlara şaşırıp kaldığını ifade eder.

Müminlerin boşa geçirecek zamanları olmaması gerektiğini düşünen Ruhani, hiçbir iş yapmadan hazıra konmaya çalışan müminlere hayret etmekte ve tevekkül öncesi elden gelenin yapılması gerektiğini belirtir. Hiçbir iş yapmadan dua faslına geçilmesine de ayrıca şaşırır.

Hak ile batılı ayırmayı, Allah'ın adaletine inanmayı tavsiye eden şair; haramın günah olduğunu, sonunun kötü olduğunu belirtmekte ve bunu bile bile yapanlara şaşırıldığını söylemektedir.

Helal ile haramı ayırmadan yiyenlere seslenen Ruhani, bu dünyadan gidenlerin geri gelmeyeceğini, öteki dünyaya hiçbir şey götüremeyeceklerini, dünyanın geçici olduğunu söylemekte ve bunu bile bile haram olan işleri yapanlara şaşırıldığını belirtmektedir.

Ruhani son kıtada aslında çok derin bir anlam vermektedir. Ruhani görme engelli olan bir âşıktır. Son iki mısra tenkit ettiği kişilere meydan okurcasına bu özrüne rağmen yiğitçe meydana çıkmayı göze alabilmekte ve zalimlere boyun eğmemeleri için insanlara açıkça çağrıda bulunmaktadır.

Ruhani hicvederken gözünü budaktan sakınmaz, pervasızdır. Kimseye boyun eğmez, doğru bildiklerini söyler. İnanıldığı fikirleri savunduğu için söylediği sözlerin arkasındadır. İmandıklarını inandığı dille söyler. Bu durumu da “Görmüyor musun?” (Ruhani 2007: 105) başlıklı şiirinde “haksızları taşlamaktır sanatım” mısrasıyla ifade etmektedir. Yine aynı şiirde ülkenin yöneticisine seslenirken “Ey köşkte oturan canlı cenaze” ifadesini kullanması onun sivri dilli bir âşık olduğunun ispatı gibidir.

Siyasi ve sosyal konuların işlendiği bu şiirini de eğitici yönü olmadığı için burada incelemedik.

“Koyunlar” (Ruhani 2007: 166) isimindeki şiirinde yine halkı ve sosyal olayları siyasi mesajlarla anlattığı için ve eğitici yönü bulunmadığı için incelemedik.

Âşıklar toplumsal olaylara karşı sessiz kalamazlar. Toplumun neşesini, sevincini, derdini, kederini şiirleri ile anlatırlar. Ruhani de 2006 yılında dünyada ve Türkiye’de görülen salgın bir hastalıkla uğraştı: kuş gribi. Bu hastalık yüzünden insanlarımızı kaybettik, kanatlı hayvanlarımızı itlaf ettik. Ruhani de bu konu üzerine “Kuş Gribi” (Ruhani 2007: 168) isimli bir şiir yazmıştır. Taşlama türündeki bu şiirin son iki kıtasını eğitimle alakalı bulduğumuz için o kıtayı incelemeyi uygun gördük.

Vallahi korkudan sarardık solduk

Çare tavukları yakmakta bulduk

İlaç yok imkân yok zavallı kaldık

Gel bizi kes dedik kuş gribine

Bir hastalık karşısında duyulan acziyeti ifade eden Ruhani bu kıtada tavukların canlı canlı yakılmasını eleştirmekte ve ilacın ve imkânın olmamasından yakınmaktadır.

Âşık Ruhanimin başı olaydı

Alt yapı olaydı işi olaydı

İğnesi olaydı aşısı olaydı

Sus olan sus derdik kuş gribine

Son kıtada da alt yapıdan kastı, bilimsel alt yapıdır. “Yeterli bilimsel imkâna sahip olabilseydik ve bilim alanında ilerlemiş olsaydık aşısını, ilacını yapar hastalığı engellerdik. Bu sayede hayvanlarımızı canlı canlı yaktırmaz, kanatlı hayvanlara yönelik yapılan katliama seyirci kalmazdık.” diyen Ruhani, bilim alanındaki yetersizliği eleştirmektedir.

Yine “Mutlu Azınlık” (Ruhani 2007: 179) isimli şiirinde sosyal konulara değinmiş, toplumun bir kesimini hicvetmiştir. Ancak bu şiir de eğitici unsur içermediğinden incelenmemiştir.

Ruhani, “Sistem” (Ruhani 2007: 221) isimli şiirinde de yine birçok konuya

değınmiş ve birçok uygulamayı, bu uygulamaların sonuçlarını hicvetmiştir. Sistemin çarpıklıklarını dile getiren bu şiirinde ekonomik bozulmalardan ailevi ilişkilerdeki bozulmalara kadar birçok konuya değınmiş, toplum içerisindeki rahatsızlıkları dile getirmiştir. Şiirin beşinci kıtasında:

Yere göğre sığmaz yaptığı hata

Köle oldu şehavete şöhrete

Gençliğı sevk etti fuhuşiyete

Bu kötü zihniyet bu sakat sistem

Sistemin çok fazla hata yaptırdığını, gençleri fuhuşa yönlendirdiğini, insanları şöhret ve şehvet meraklısı yaptığını belirtmektedir.

Cahili kâmile etti danışman

Kamil doğduğuna bin oldu pişman

Kardeşi kardeşe bıraktı düşman

Bu kötü zihniyet bu sakat sistem

Sistemin cahil insanları arif insanlara danışman yaptığını, bu durumun da arif insanı zor durumda bıraktığını, cahil insanın arif insana ayak bağı olup onu engellediğini belirtmektedir. Yine sistemin ailevi ilişkileri de bozduğunu, kardeşlerin arasını açtığını belirtmektedir.

Âşık Ruhani'yim bilmem ki neden

Yıllar geçti uyanmadık uykudan

Yurdumu düşmana güdümlü eden

Bu kötü zihniyet bu sakat sistem

Son kıtada da sistemin insanları derin bir uykuya daldırdığını, bu sebeple gerçekleri göremeyen insanların hatalardan dönemediğini söylemekte ve bunun sonucunda da ülkenin düşmanlara güdümlü olmasına sebep olduğunu ileri sürmektedir.

Ruhani, Bosna Hersek için yazdığı "Unutulmasın" (Ruhani 2007: 243) isimli

şiiirinde de:

Ruhani kalemin sevgi pınarı

Güya ki söylenir insan hakları

Bir türlü bitmedi küfrün inkârı

mısralarında insan haklarının söylendiğini ama aslında uygulanmadığını belirtmekte ve bu duruma karşı okuyucusunu uyarmaktadır.

Ruhani “Köyler Destanı” (Sezen 2004: 4) isimli şiiirinde de köyün ve köylünün durumunu anlatırken birtakım yerlere de laf göndermeyi de ihmal etmiyor. Köylerin geri kalmışlığını anlatırken durumu eğitim, ekonomi, sahipsizlik yönünden ele alır ve köylünün durumunu tüm çıplaklığıyla anlatır.

4.1.2.2. Eğitilen Konular

4.1.2.2.1. İnanç Eğitimi

Dede Korkut ile ilgili olan konu başlığımızda âşıkların ozanlık geleneğini devam ettirdiklerini, ozanların piri kabul edilen Dede Korkut’un bilgelik özelliğiyle halkı bilinçlendirdiğini, onlara gerek dini gerekse içtimai alanda bilgi verdiğini söylemiştik. Daha sonraki dönemlerde Yunus Emre ozanlıktan âşıklığa geçişin en önemli şahsiyetlerinden biri olmuştur.. Yunus Emre şiiirlerini Allah aşkı ile söylemiş ve dini konuları şiiirine almıştır. Halen daha okunmakta olan şiiirlerinde ve söylenmekte olan ilahilerinde yoğun bir din teması dikkat çekmektedir. Bu anlamda günümüz âşıkları, genellikle âşıklık geleneğinin Yunus Emre’yle başladığını kabul ederler. Bu sebeple şiiirlerde din ve inanç konusu yaygın olarak kullanılmaktadır.

Ruhani de şiiirlerinde din konusunu sık sık işleyen ve inanç konusunda hassas davranan bir âşıktır. Şiiirlerinde dini konuları işlerken dini şahsiyetleri ve kıssaları dile getirir. Ayrıca toplumsal konularda gördüğü aksaklıkları hicvettiği şiiirlerinde de dini konuların ihlal ve ihmal edilmesinden kaynaklanan sorunları dile getirerek dinleyicisine ince mesajlar vermektedir.

Ruhanimin şiirlerinde inanç eğitimi başlığı altında “dini olaylar- kıssalar, dini şahsiyetler, ayet- hadis, ana- baba hakkı ve dini vecibeler olmak üzere beş yan başlık belirledik.

4.1.2.2.1.1. Dini Olaylar- Kıssalar

Ruhani dört şiirinde dini olaydan bahsetmektedir. “Çanakkale’de” (Ruhani 2007: 57) isimli şiirinde:

“Yedi hain devlet kabağa çattı
 Bir tek gülle tozu dumana kattı
 Düşmanın gemisi sulara battı
 Sanki Nuh tufan var Çanakkale’de”

kıtasında Çanakkale Savaşı’nda top gülleleri ve batan gemilerin tasviri yapılırken, yaşananlar Nuh Tufanı’na benzetilmektedir.

Diğer bir şiir de Hazreti Muhammed’in doğduğu ve yaşadığı Mekke ve Medine şehirlerinin anlatıldığı “Mekke- Medine” (Ruhani 2007: 173) şiiridir.

Âlemi kuşattı çöle doğan nur
 Ziyet sizde ey Mekke-i Medine
 Beş yüz yetmiş birde nur oldu zuhur
 Nimet sizde ey Mekke -i Medine

Bu kıtada İslam dininin peygamberi Hazreti Muhammed’in doğumu anlatılmıştır.

Ruhani “Çare Yok” (Ruhani 2007: 59) isimli şiirinde:

“Mansur’un sırrına ereyim dersen
 Der ki ‘enel hak’tan başka çare yok”

mısralarıyla, zikrederken ağızından çıkan “enel hak” sözü yüzünden idam edilen Hallac-ı Mansur isimli İslam âlimini anmaktadır.

Ruhani, “Ne Lazım” (Ruhani 2007: 184) isimli şiirinde de saboyla bilinen Hz Eyüp’ten bahsetmektedir:

“Sabrı tahammülü Eyyup’ tan öğren

Derin derde dayanmaya er lazım”

mısralarıyla “Hz Eyüp’ün vücudunu saran yaralara rağmen Allah’a kulluğundan vazgeçmemesi, tüm yakınlarının bile onu terk etmesine rağmen yine Allah’a şükretmesi, Allah’ın da şükürlerinden ve kulluğundaki samimiyetinden ötürü onu bütün yaralarından kurtarması” şeklinde özetleyebileceğimiz kıssası anlatılmaktadır

4.1.2.2.1.2. Dini Şahsiyetler

Ruhani “Anam” (Ruhani 2007: 7) isimli şiirinde:

“Yarattı havayı saldı zemine

Nesiller üretti düne bugüne

Fatımatül Zehra, Nurdan Emine

Devrim güneşinin ak yüzü anam”

kıtasında iki isim kullanmıştır. Birisi Hz. Muhammed’in annesi, diğeri de Hz. Muhammed’in kızıdır. Kızı Fatımatül Zehra, Hz Ali’nin eşi ve Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’in anneleridir. Emine, diğerkullanımıyla Amine, Hz. Muhammed’i dünyaya getirerek Arap yarımadasından başlayan ve dünyaya yayılan İslam dini ile cahiliye devrinin kapanmasının ilk adımını atacaktır. Bu sebeple bu önemli iki kadını devrim güneşinin ak yüzü olarak ifade etmiştir.

Ruhani, Türk milletine seslendiği “Aramızda” (Ruhani 2007: 10) isimli şiirinde:

“Yürüyelim omuz omuz

Hava kara deniz deniz

Vallahi yalnız değiliz

Hızır nihan aramızda”

kıtasında Hz. Hızır’dan bahsetmektedir. İslam inancında peygamber olması kuvvetle muhtemel görülen ve ab-ı hayattan içerek ölümsüzlüğe kavuştuğuna inanılan bir zattır. Darda kalanlara yardım etmesiyle bilinen Hızır Aleyhisselam görünmezdir. Bu sebeple şair onu anlatırken “nihan” kelimesini kullanmıştır.

“Resul-i Ekrem-i Zışan

Ebubekir, Ömer, Osman

Ali-yül Veli-yül aslan

Şah-ı Merdan aramızda”

kıtasında Hz. Muhammed, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’nin isimleri verilmektedir. “Ceddi Muhammed’dir asil Ali ecdad âli nesil Şah Hüseyin Mehdi Resul

İmam hasan aramızda” kıtasında da Hz. Ali’nin çocukları, Hz Muhammed’in de torunları olan Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin anılmakta ve İslam inancına göre kıyamet vakti yaklaştığında dünyaya gelecek olan Hz Mehdi’nin ismi zikredilmektedir.

Ruhani halifeleri “Aziz Milletim” isimli şiirinde en belirgin özellikleriyle tekrar yad ediyor:

“Ömer-ül Faruk’un adaletinden

Hazreti Ali’nin var kuvvetinden

Sıdk-ı Ekber’in zekavetinden

Nehr olup akansın aziz milletim.”

Ruhani “Çare Yok” (Ruhani 2007: 59) isimli şiirinde de:

“Mansur’un sırrına ereyim dersin

Der ki ‘enel hak’tan başka çare yok”

mısralarıyla bir önceki konu başlığında verdiğimiz Hallac-ı Mansur’u anmaktadır.

Ruhani, “Mekke-Medine” (Ruhani 2007: 173) isimli şiirini Hz Muhammed’e

atfen yazmıştır ve onun doğumunu ve peygamber olmasını anlatmıştır.

Ruhani “Rüyamda Gördüm” (Ruhani 2007: 209) isimli şiirinde de:

“Ben bir sima gördüm Allah u ekber
Aliyyül Veliyyül yanında kamber
Dediler bu sima ulu peygamber
Cemali nur olmuş rüyamda gördüm”

kıtasında yine Peygamber anlatılmaktadır.

Ruhani, “Ne Lazım” (Ruhani 2007: 184) isimli şiirinde de sabrıyla bilinen Hz Eyüp’ten bahsetmektedir:

“Sabrı tahammülü Eyyup’ tan öğren
Derin derde dayanmaya er lazım”

mısralarıyla bir önceki konu başlığında verdiğimiz Hz Eyüp anlatılmaktadır.

4.1.2.2.1.3. Ayet- Hadis

Ruhani, şiirlerinde sık sık deyim, atasözü, vecize kullanmaktadır. Bunların yanında dini konuları da anlatırken ayet ve hadis söyleyerek hem mesajlarının daha kuvvetli olmasını sağlar hem de okuyucusuna/dinleyicisine ayet ve hadisleri öğretmeye-hatırlatmaya çalışır. Bu anlamda “Çoban Duyuldu Ünün” (Ruhani 2007: 60) isimli şiirinde:

“Komşusu aç yatarken
Peygamber sözü şöyle:
Tok yatan bizden değil”

mısralarıyla Hz. Muhammed’in “Komşusu aç iken kendisi tok yatan bizden değildir.” Hadis-i şerifi söylenmiştir. Taşlama türündeki bu şiirinde sosyal olayları ve halkı yererken uzaklaşılacak değerleri de hatırlatıyor ve bu değerlerden komşuluk ilişkileri ve paylaşımcılık konularının temelinde dini öğretilerin olduğunu halka hatırlatmaktadır.

Ruhani, “Kalmaya Geldim” (Ruhani 2007: 151) isimli şiirinde ve “Kurban” (Ruhani 2007: 167) isimli şiirinde Allah’ın “Kün! (Ol!)” emrini bir şiirinde Türkçe diğerinde Arapça olarak vermektedir. “Kalmaya Geldim” (Ruhani 2007: 151) isimli şiirinde:

“Ol deyince oldum âdemden âdem
Ruh bedene girdi âdemim madem”

şeklinde Türkçe olarak emri söylemiştir.

“Kurban” (Ruhani 2007: 167) şiirinde ise:
“Cümle kâinatı, tüm âlemleri
‘Kün’ deyip yaratan Mevla’ya kurban”

mısralarıyla Allah’ın yaratma gücünü Arapça karşılığıyla vermiştir.

Ruhani, “Vatan Sevgisi” (Ruhani 2007: 247) isimli şiirinde de bir hadis-i şeriften hareketle vatan sevgisinin özünü imana bağlamakta ve bunu:

“Hubbü’l-vatan mine’l-iman özü
Mübarek Hazreti Peygamber sözü
Elbet şahlandırır, coşturur bizi
İmandır, ikrardır vatan sevgisi”

şeklinde ifade etmektedir.

Ruhani, “İncelirdim” (Ruhani 2007: 141) isimli şiirinde:
“Aklım olsa ilim derdim
Tahsile Çin’e giderdim”

mısralarıyla “İlim Çin’de de olsa gidip alınız.” Hadis-i şerifine telmihte bulunmaktadır.

4.1.2.2.1.4. Ana- Baba Hakkı

İslam dini özellikle ana-baba hakkı olmak üzere kul hakkına çok önem vermektedir. Ruhani de bu sebeple ana- baba hakkını özellikle vurgulamakta ve

okuyucusuna/ dinleyicisine bu konu hakkında uyarıda bulunmaktadır. “Anam” (Ruhani 2007: 7) isimli şiirinde:

“Sanki yaylı beşik kolun bileğin
Sallar avutursun nazlı bebeğin
Vallahi ödenmez hakkın emeğin
Lütufun, başışın merkezi anam”

mısralarıyla da yine anne hakkının hiçbir şekilde ödenemeyeceğine yemin etmektedir.

Ruhani okuyucusuna/ dinleyicisine ana baba hakkını, ana- babanın dinimizce ne kadar değerli olduğunu “Olmaz” (Ruhani 2007: 199) isimli şiirinde şöyle anlatmaktadır:

“Anan baban kafa tutma
Güliden ağır cevap verme
Sakın ha sakın incitme
Allah’ın rızası olmaz”

anne ve babaya karşı nazik olunması gerektiğini, sorularına veya seslenmelerine karşılık verirken çok hassas olunması gerektiğini söylerken “sakın ha sakın” şeklinde ikileme yaparak onları incitmeme konusundaki tembihini vurgulamaktadır.

Ruhani, ana babanın önemini yukarıdaki mısralarla anlatırken bir evlat için anne duasının ne kadar önemli olduğunu da “Hoş Olur” (Ruhani 2007: 135) isimli şiirinde şöyle belirtmektedir:

“Uykudan uyanır erken
Sular Hakk’ı zikrederken
Şafak yeri ağarırken
Ana duası hoş olur”

Annenin sabahın ilk ışıklarıyla evladına dua etmesinin iyi olduğunu söyleyen Ruhani, aslında evlada da gizliden bir nasihat vermekte ve annesinin duasına mazhar olabilecek bir evlat olmayı tavsiye etmektedir.

4.1.2.2.1.5. Dini Vecibeler ve Öğretiler

Ruhani, milli benlik oluşturmaya yönelik yazdığı “Bizi” (Ruhani 2007: 50) isimli şiirinde Türk milletinin özelliklerini anlatırken dini kimliğini açıkça söylemekten kaçınmaz. Şiirinde:

“İman temelimiz, ilim çatımız

Amentubillah’tır şahadetimiz”

mısralarıyla hem milletin temellerini inanca bağlar hem de İslam’da “imanın şartları” olarak bilinen farzları muhteva eden ve “Amentubillah” diye başlayan dua ile bahsettiği inancın İslam olduğunu kesin bir şekilde ifade etmektedir.

Ruhani, “Derdimiz Bizim” (Ruhani 2007: 69) isimli şiirinde de:

“İslam bizim hayatımız gayemiz

Saygı, sevgi temelimiz mayamız”

mısralarıyla Türk milletinin hayat felsefesinin İslam üzerine kurulduğunu bildirmektedir.

Ruhani, Çanakkale Savaşı’nı anlattığı “Çanakkale’de” (Ruhani 2007: 57) isimli şiirinde de:

“Dağları titretir tekbir-i billah

Emek bizim, zafer bizim inşallah

İslam’a yardımcı Cenab-ı Allah

Hikmet-i Süphan var Çanakkale’de”

mısralarıyla tekbir seslerinin dağları titretmesini söylerken savaşta askerin “Allah Allah” nidalarıyla ve tekbirlerle düşmanın üzerine gittiğini belirtmekte ve bu da savaşta cihadın ön planda olduğunu göstermektedir. “İslam’a yardımcı” ifadesi ile aslında mecaz-ı mürsel yapılmıştır. İslam’dan kasıt Müslüman halktır. Allah’ın Müslüman halka yardımcı olacağını müjdelemektedir.

Allah’ın kullarına sürekli yardım ettiğini, onları koruyup kolladığını her fırsatta söyleyen Ruhani, “Çare Yok” (Ruhani 2007: 59) isimli şiirinde de:

“Bin derde bir şifa bulayım dersen
Adil-i Mutlak’tan başka çare yok”

mısralarıyla Allah’a sığınmanın her derde derman olacağını, Allah’ın dertlere şifa vereceğini söylemektedir. Yine aynı şiirde:

“Doksan yaşlık dedem hâlâ uykuda
Ayık ol Ruhani, ayağın suda
Başın taştan taşa çalma beyhude
Hakk’a sarılmaktan başka çare yok”

mısralarıyla da yine Allah’a sığınmanın tek kurtuluş olduğunu, bunun dışındaki bütün pişmanlıkların ve yakarışların boşa olduğunu söylemektedir.

Ruhani, “Diyemem” (Ruhani 2007: 75) isimli şiirinde de:

“Her kimin artarsa hırsı tamahı
Unutur Allah’ı, işler günahı
Göklere çıkarsa mazlumun ahi
Zemine zelzele düşmez diyemem”

mısralarıyla Allah’ı sürekli anan insanların günah işlemekten sakınacaklarını, unutanların ise hırsına ve tamahına yenilip günah işleyeceğini, insanlara zulmetmeye başlayacağını belirtmekte ve insanların bu günahlar sebebiyle mağdur edilmesinin Allah katında hoş karşılanmayacağını söylemektedir. Bu hoşnutsuzluk neticesinde mazlumun ahinin zalimden yine Allah tarafından çıkarılacağını belirtmektedir.

Ruhani, insan olmanın sırrını Allah’ı anarak ve Allah’ın emir ve yasaklarına uyarak yaşamaya bağlar. “Eyle Bizi” (Ruhani 2007: 92) isimli şiirinde:

“İnsan odur Hakk’ı duya
Hakk’ı göre Hakk’a uya
Nefsi gururu ikiye
Biçenlerden eyle bizi”

mısralarıyla bu görüşünü bildirmekte ve Allah'ın hoşuna gitmeyen nefis (kibir) ve gururun insanı Allah'tan uzaklaştıracağını da haber vermektedir. Yine aynı konu hakkında "Hoşgörü" isimli şiirinde:

"Âlemi yaratan Cenab-ı Allah

İnsanı horlamak en büyük günah"

mısralarıyla da kibrin, gururun, insanları horlamanın, hakir görmenin Allah katında günah olduğunu, hoş karşılanmadığını söyleyerek dinleyicisini bu duygulardan uzak tutmaya çalışmaktadır.

Aynı şiirin son kıtasında da:

"Ruhani dileğin dile

Hakk'a yalvar bile bile

Son nefeste iman ile

Göçenlerden eyle bizi"

mısraları ile Allah'a yalvarma konusunda ince bir çizgiye dikkat çekiyor: Allah'a yalvarırken (dua ederken veya tövbe ederken) dil ile değil kalp ile yalvarmak gerektiğini dile getiriyor. Son nefeste iman ile Allah'ın huzuruna girmenin ne kadar önemli olduğuna dikkat çeken Ruhani, okuyucusuna bunun ne kadar önemli olduğunu da hissettirmeye çalışmaktadır.

Ruhani "Güzeldir" (Ruhani 2007: 121) isimli şiirinde de:

"Hakk'ın kelamı dillerde

Akıl da başta güzeldir"

mısralarıyla Allah'ın kelamı olarak adlandırılan Kur'an-ı Kerim'in sürekli okunmasını övmektedir. Bu ifade ayrıca, Allah adının sürekli zikredilmesi şeklinde de yorumlanabilir. Ruhani, kendisiyle yapılan görüşmede: "Beni derin söyletmeyin. Şimdi siz sözümü yanlış anlamayın, ben Yunus'a da inanmıyorum, Mevlana'ya da, Sümmani'ye de, Emrah'a da. Niye? Görmedim adamları, bakayım ki emelleri(amel) nasıldı?"

Âşıkların türküleri söylendiği zaman, başka biri öğrenmiş okuyor ya o türküyü, ‘ne adam’ diyor. Ama tanıyorum, öyle değil, şiiri ayrı, kendi ayrı. Onun için

Sümmani’yi, Emrah’ı, Yunus’u görmedim ki yorum yapabileyim. İnsanlar insanları büyültür, insanlar insanları küçültür.” (Ruhani 2010) diyordu. Ruhani asıl hünerin söylemekte olmadığını, söylediği şeyleri yapabilmekte olduğunu söylerken aslında yukarıda verdiğim mısralarla ilgili de önemli bir noktaya dikkat çekmektedir: Sürekli Allah’ı zikretmek de önemli değildir, akıl başta olur da bilinçli olarak okuyup zikrederse yaptığının güzel olacağını belirtmektedir.

Ruhani ikiyüzlülüğü ve riyakârlığı sevmez. İbadetlerde ve yaşantıda dürüst olmayı tavsiye eder. Aksi davrananların ise cezalandırılmasını ister. Bu anlamda “Kurban” (Ruhani 2007: 167) isimli şiirinde:

“Kalleş Müslüman’ın namaz kıldığı
Camiyi uçuran belaya kurban”

mısralarıyla riyakârlığı ve kalleşliği sevmediğini, onların bulunduğu camiye zarar veren bir belaya bile kurban olacağını bildirmesi okuyucusuna bu durumlardan kaçınılması anlamında önemli mesajlar vermektedir.

Ruhani’nin İslam’ın şartlarından olan zekât ile ilgili de bir tembihi olmaktadır. “Sözü Hoş Olur” (Ruhani 2007: 227) isimli şiirinde zekât verilmeyen malı, mal varlığını elinin tersiyle kenara iten Ruhani, İslam dininin yasakladığı dedikodu, iftira ve hileyi de yine kötülemektedir:

“Gıybetten, bühtandan, hile-i serden
Uğursuz insandan verimsiz yerden
Yemişsiz ağaçtan, zekâtsiz vardan
Fakirin üç metre bezi hoş olur”

Ruhani “Yardım Et Ya Rab” (Ruhani 2007: 259) isimli şiirinde de Allah’a dua etmekte ve düşkünlere, yüreği yanıklara, yolundan şaşırarlara, ihtiyarlara yardım istemektedir. Bu şekilde de insanlar için bir şeyler yapmak gerektiğini, elinden gelen bir şey olmadığı durumlarda ise en azından dua etmelerini okurlarına ve dinleyicilerine tembih etmektedir.

4.1.2.2.1.6. Helal- Haram

İslam dininde helal, “Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan” anlamına gelmektedir. Haram ise, “Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan” şeklinde tanımlanmıştır. Sosyal yaşamın şekillenmesinden, kazancın elde edilme şekline kadar birçok konu bu iki kavrama göre düzenlenir.

Ruhani, şiirlerinde “helal- haram” konusuna da sık sık vurgu yapmakta ve okuyucusunu/ dinleyicisini bu konuda sürekli uyarmaktadır. “Divane Gönül” (Ruhani 2007: 7) isimli şiirinde:

“Vallahi haramdır emeksiz yemek

Kazanmadan yutma divane gönül”

mısralarıyla helal olanın emek verilerek elde edilen olduğunu vurgulamakta, aksi halde emeksiz elde edilen kazancın ve yiyeceğin haram olacağına yemin etmektedir.

Aynı şiirde bu konuyla ilgili:

“Helal zülal kazandığın lokmana

Sakın haram katma divane gönül”

mısralarıyla da helal olan kazancını haram olan şeylerde harcamamasını veya helal kazancını haram kazançlara sermaye yapmamasını nasihat etmektedir.

Yine helal ve haram konusunda “Diyemem” (Ruhani 2007: 75) isimli şiirinde uyarıda bulunmakta ve haram yiyenin bir musibete uğrayacağını şöyle ifade etmektedir:

Haram lokma yiyip yutan insanın

Midesinde çıban şişmez diyemem

Ruhani eskiyi hasretle andığı “Eskiden” (Ruhani 2007: 85) isimli şiirinde helal ve haram ile ilgili:

“Gönüller şen idi, gözler tok idi

Saygı kanun, sevgi hak idi

Rüşvet bilinmezdi, haram yok idi

Helal, zülal, kâr var idi eskiden”

mısralarıyla rüşvetin haram olduğunu, önceki dönemlerde insanların haramdan kaçındığını, kazançlarını helal yoldan elde ettiklerini, helal kazancın da bereketli olduğunu vurgulayarak dinleyicisine/okuyucusuna helal ile haram arasındaki farkları anlatmaktadır.

Ruhani, haramın kötülüğünü “Gelir” (Ruhani 2007: 98) isimli şiirinde de:

“Batıl yalan, Hakk gerçektir

Hakk’ın adaleti tektir

Haram ateşten gömlektir

Giyene şaşasın gelir”

diyerek Allah’ın adaletinin değişmeyeceğini ve haram yiyenlerin cesaretine (!) şaşığını vurgulamaktadır.

4.1.2.2.2. Tarih

Türk Dil Kurumunun hazırladığı sözlükte tarih, “Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyetleri, kendi iç sorunlarını inceleyen bilim.” şeklinde tanımlanmıştır. Tarihin gerçeği yansıtabilmesi için objektif olması gerekmektedir. Bu yüzden tarih, olayları tek boyutlu incelemez. Zamanın şartlarını, geleceğe yansımalarını vb. durumları göz önünde bulundurulur. Geleceğin de daha iyi şekillendirilebilmesi için geçmişin iyi bilinmesi gerekir.

Aşıklar, yazıya geçirilmemiş eserleri nesilden nesile aktararak yaşatmışlardır. Yazıya geçirilmeyen tarihi detaylar hakkında bazı bilgileri o dönemde yaşamış olan âşıkların yazdıkları destanlardan öğrenmekteyiz. Bu özelliğiyle âşıklar tarihin taşıyıcılığını da yapmış olurlar. Ruhani de şiirlerinde tarihi konuları işleyen âşıklarımızdan birisidir.

Mehmet Akif Ersoy bir şiirinde:

“Geçmişten adam hisse kaparmış, ne masal şey!

Beş bin senelik kıssa, yarım hisse mi verdi?

Tarihi tekerrür diye tarif ediyorlar,

Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi?”

diyerek geçmişten ibret alınması gerektiğini belirtmiştir. Şüphesiz ki tarih, geçmişten geleceğe ışık tutarak geçmiş yaşantıların gelecekteki olayların şekillenmesinde önemli role sahiptir. Bu sebeple okullarımızda Sosyal Bilgiler, Tarih, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük gibi isimlerle sürekli tarih dersi verilmekte ve hayata daha geniş bir çerçeveden bakabilen bir nesil yetiştirilmeye çalışılmaktadır.

Ruhani, geçmişin önemine “Hob Bala” (Ruhani 2007: 130) isimli şiirinde.

“Ecdadın unutursan

Basan patlar bin bela”

mısralarıyla değinmekte ve geçmişten ibret almayanın sonunun pek aydınlık olmayacağını savunmaktadır.

Ruhani, geleceğin şekillenmesini ve milletimizin hak ettiği yerlere gelebilmesini ilme, eğitime bağlar ve bunun yolunun da tarihimizi iyi bilmekten ve tarihten ibret almaktan geçtiğini söyler. Geleceğin daha iyi olabilmesi için atalarımızın başarılarını da anlatan Ruhani, çeşitli yönleriyle tarih bilincini vererek hem kendinden sonrakilere milli bilinç, özgüven ve cesaret vermeyi hem de o duruma tekrar gelebilmek için çalışmanın şart olduğunu belirtir.

Ruhani, Türk milletine hitaben yazdığı “Aramızda” (Ruhani 2007: 10) isimli şiirinde birçok tarihi karakteri özellikleriyle birlikte anlatmak suretiyle tarihimizi aktarmaya çalışmıştır. “Tarihi karakter” başlığı altında inceleyeceğimiz bu şiiriyle hem milli bilinç vermeye çalışmakta hem de bilmeyenlere tarihi karakterlerimizi tanıtmak suretiyle tarihimizdeki olayları da aktarmaktadır.

“Aramızda” (Ruhani 2007: 10) isimli şiirinde:

“Haydi yürü Türk milleti

Her âli- i şan aramızda”

mısralarıyla dini ve milli şahsiyetlerin desteğini arkasına alarak Türk milletinin harekete geçmesini söylemektedir. Bu mısralar şiirin ilk mısraları olması hasebiyle aslında şiirin devamında önemli şahsiyetlerin sıralanacağını da habercisi gibidir.

Nitekim aynı şiirin üçüncü kıtasında:

“Vallahi yalnız değiliz

Hızır nihan aramızda”

mısralarıyla İslam dininde önemli bir yere sahip olan Hızır Aleyhisselam’a telmihte bulunmaktadır.

“Resul-i Ekrem-i Zişan

Ebubekir Ömer Osman

Ali-yül veliy-yül Aslan

Şah-i Merdan aramızda”

Dördüncü kıtada İslam dininin peygamberi ve dört halife anılmaktadır.

“Ceddi Muhammed’dir asil

Ali ecdad âli nesil

Şah Hüseyin Mehdi Resul

İmam Hasan aramızda”

Altıncı kıtada Hazreti Muhammed’in eniştesi olan Hazreti Ali ve onun çocukları Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin ile kıyametin kopacağı zaman dünyaya geleceğine inanılan Hazreti Mehdi anılmaktadır.

“Ahmet Yesevi, Farabi

Cümle evliyalar tabi

Muhiyeddin-i Arabî

Kadri Geylan aramızda”

Yedinci kıtada İslam tarihinde önemli yere sahip olan âlimlerden Ahmet Yesevi, Farabi, Muhyiddin Arabi, Abdulkadir Geylani'nin adlarını anmaktadır.

“Hakkı merhum İbn-i Sina

Derde derman aramızda”

sekizinci kıtada İbn-i Sina'nın ismi zikredilirken “derde derman” ifadesiyle de tıp alanındaki çalışmaları hatırlatılmaktadır.

“Mevlana, İmam Gazali

Güzel göz görür güzeli

Yunus, Hacı Bektaş Veli

Cennet mekân aramızda”

dokuzuncu kıtada Mevlana, İmam Gazali, Yunus Emre ve Hacı Bektaş-ı Veli anılırken onların insanlığa bıraktığı hoşgörü anlayışını da “Güzel göz görür güzeli” mısrasıyla “Güzel bakan güzel görür, güzel gören güzel düşünür, güzel düşünen hayatından lezzet alır.” felsefesinin temelini vurgu yapılmaktadır.

“Şanlı Türk cengâverleri

Eritti demir dağları

Kürşad'ın şahsuvarları

Zaman zaman aramızda”

Onuncu kıtada eski Türk kahramanlarından Kürşad ve arkadaşlarına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca “eritti demir dağları” mısrasıyla da Ergenekon Destanına vurgu yapılmaktadır.

“Cennet kapısını açan

Kılıcından zafer saçan

Diyojeni iki biçen

Han Alparslan aramızda”

On birinci kıtada Anadolu için “cennet” ifadesini kullanan Ruhani, Anadolu'nun kapılarının Türklere açıldığı Malazgirt Muharebesi'ni hatırlatmakta ve Bizans ordusunu

yenen Sultan Alparslan'ı ve gösterdiği başarıyı anlatmaktadır.

“Şeyh-i Şamil her seferde
At oynattı Kafkaslarda
Düşmanı bıraktı zorda
Şeyh kahraman aramızda”

On ikinci kıtada Kafkaslarda Ruslara karşı gösterdiği kahramanlıklarla bilinen Şeyh Şamil anılmaktadır.

“Peygamber onu metheden
Allah ona nusret eden
O İstanbul'u fetheden
Fatih Sultan aramızda”

On üçüncü kıtada İstanbul'u fethederek bir çağı kapatıp bir çağı açan Fatih Sultan Mehmet anılmakta ve İstanbul'un Fethi'ni önemli kılan dini sebeplerden sayılan Hazreti Muhammed'in “Konstantiniyye elbette fethedilecektir, onu fetheden kumandan nc güzel kumandan, onun askeri ne güzel askerdir.” iltifatı hatırlatılmaktadır.

“Dalga deniz aşı aşı
Cihanı kıldı temaşa
Barbaros Hayrettin Paşa
Ehl-i kaptan aramızda”

Kıta da denizcilik konusundaki başarılarıyla bilinen Barbaros Hayrettin Paşa anılmaktadır.

“Türk'ün erleri şöhretli
Gönülleri şahadetli
Bayrak diken Ulubatlı
Şanlı Hasan aramızda”

mısralarıyla İstanbul'un Fethi sırasında gösterdiği kahramanlıkla ve İstanbul surlarına

Türk bayrağını dikmesiyle bilinen Ulubatlı Hasan'ı anmaktadır.

“Nice bin mert oğlu mertler

Nice imanlı yiğitler

Osman Gaziler Muratlar

Canlar her an aramızda”

mısralarıyla Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi ve Osmanlı hükümdarlarından Sultan Murat anılmaktadır.

“Yurdumuz Türk kıtamız

Türk Ondan daha ötemiz

Türk Anamız Türk atamız Türk

Eşsiz doğan aramızda”

mısralarıyla Türk milletinin kökünün sağlamlığına ve saflığına işaret etmektedir.

“Ruhani' yem kalbim dilim

Müslüman'a yoktur ölüm

Kanuniler Yavuz Selim

Dilde destan aramızda”

Son kıtada ise Kanuni Sultan Süleyman ve Yavuz Sultan Selim anılmaktadır.

“Zafer Haftası” (Ruhani 2007: 266) isimli şiirinde Malazgirt Meydan Muharebesi'nden Kıbrıs Çıkarması'na kadar önemli savaşlarımızdan bahseden Ruhani, ağustos ayında gerçekleşen zaferlerimizi de “Kutsal günler şifa olur derdime” mısrasıyla kutsal günler arasında saymakta ve “Kutlu olsun milletime yurduma” mısrasıyla da milletimizin kutsal günlerini kutlamayı unutmamaktadır. “Zafer Haftası” isimli şiirinde Malazgirt, Çaldıran, Çanakkale, Büyük Taarruz, Dumlupınar, Kore ve Kıbrıs Savaşlarını saymaktadır.

“Çanakkale'de” (Ruhani 2007: 57) şiirinde de Çanakkale Zaferi'ni çeşitli yönleriyle anlatırken kazanılan zaferden gururla bahsetmektedir.

“Ey Âşık Ruhani kanlı tarihe

Şerefli şöhretli ünlü tarihe

Altın harfler ile şanlı tarihe

Yazılan destan var Çanakkale’de.”

mısralarında tarihi “şerefli, şöhretli, ünlü” sıfatlarıyla nitelemekte ve bunları peş peşe sıralayarak anlamını vurgulamaktadır. Çanakkale’de kazanılan zaferin tarihimize altın harflerle yazıldığını belirterek de tarihimizdeki önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

O zaferi yaşatan şehitlerimizi ve gazilerimizi saygıyla anmakta ve “şehitlerin mezarlarına nur yağa” şeklinde dua etmektedir.

Erzurum’da gerçekleşen savaflara ve Erzurum’un bu savaflardaki kahramanlıklarını da şiirlerinde işleyen Ruhani, yaşadığı şehrin tarihine de sahip çıkmıştır. “Erzurum” (Ruhani 2007: 86) isimli şiirinde “Doksan Üç Harbi” olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı’nı yad eder, Nene Hatun’un satırla cepheye koşmasını anlatır. Gazi Ahmet Muhtar Paşa’dan ve Kahraman Mehmetçikten de bahseden Ruhani, tarihi bir olayı destanlaştırmıştır.

4.1.2.2.3. Temel İnsanî Değerler Eğitimi

Sevgi, saygı, hoşgörü, güven, erdem, adalet, emanete riayet, ahlâk gibi insanı yücelten değerlerin toplumsal ilişkiler açısından çok büyük önemi vardır. Toplumsal ilişkilerin şekillenmesinde ve sağlıklı yürümesinde bu değerler lokomotif görevi görürler.

Özgürlük kavramını ele alacak olursak, bir bireyin özgürlüğü başka bir bireyin özgürlüğünün başladığı yerde biter. Herkesin karşısındaki insanların hak ve hukukuna saygı göstermesi gerekmektedir. Aksi halde çatışmalar başlar ve bu durum da ilişkilerin olumsuz yönde şekillenmesine sebep olur.

Oysa ilişkilerin insanları kırmayacak, mağdur etmeyecek, kişiliklerine zarar vermeyecek şekilde yürütülmesi insanların daha sağlıklı iletişim kurmalarına ve toplum içerisinde refahın sağlanmasına vesile olacaktır.

Ruhani de şiirlerinde okuyucusuna ve dinleyicisine seslenerek her fırsatta sevgi,

saygı, hoşgörü, hak-adalet, ahlak konularını işlemiş ve bu şekilde halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır. Ruhaninin değindiği konu başlıklarını şöyle açıklamak mümkündür:

4.1.2.2.3.1. Sevgi - Saygı

Türk Dil Kurumunun hazırlamış olduğu Türkçe Sözlük'te sevgi, "İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu." şeklinde açıklanmıştır. Yine aynı sözlükte saygı ise "Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram." şeklinde açıklanmıştır. Ruhani "Derdimiz Bizim" (Ruhani 2007: 69) isimli şiirinde:

"İslam bizim hayatımız gayemiz

Saygı sevgi temelimiz mayamız"

mısralarıyla milletimizin, insanımızın temelinin sevgi ve saygı üzerine kurulduğunu ifade etmektedir.

Ruhani, "Geçer" (Ruhani 2007: 94) isimli şiirinde de:

"Aşk padişah, sevgi sultan, gönül allamel cihan

Üçlü şahanenin hükmü devri alemde geçer"

mısralarıyla sevgiyi sultan olarak görünmekte ve alemin hükmünü veren üç öğeden birisinin sevgi olduğunu savunur.

Ruhani, eskiye olan özlemine ve eski ile şimdinin karşılaştırmasını yaptığı "Eskiden" (Ruhani 2007: 85) isimli şiirinde:

"Saygı kanun idi, sevgi hak idi" mısrasıyla eski dönemlerde saygı göstermenin bir görev, sevgi göstermenin de herkesin hakkı olduğunu vurgulamaktadır.

"Gel de Gör" (Ruhani 2007: 95) isimli şiirinde de:

"Fikir dünyasının tarlalarına

Saygı ekim, sevgi bitti gel de gör"

mısralarıyla fikrin, düşüncenin oluşumuna dikkat çekmiş saygı ve sevginin bir noktada birleştiği vurgulamıştır.

Ruhani “Hoşgörü” isimli şiirinde de:

“Saygı bostanının sevgi bağının

Susamı, sümbülü, gülü hoşgörü”

derken insani değerlerin en önemli üçlüsü olan sevgi, saygı ve hoşgörü kavramlarını bir arada kullanıyor ve bu üç anlamlı kavramı bağ-bostan ve çiçeklerle anlatıyor. Buradan hareketle zihinlerde cennetin yolunu gösterdiğini de düşündürdüğünü hissedebiliyoruz.

Sevginin her yerde olmayacağını, sevginin müspet bir duygu olduğunu menfi duyguların olduğu yerde gerçek sevgiden bahsedilemeyeceğini bilmekteyiz. Ruhani de “Of Anam Of (Ruhani 2007: 191) isimli şiirinde:

“Kindarın evinde sevgi ocağı

Yakması çok çetin of anam of’

mısralarıyla kindar insanların yapılan bir yanlış veya kötülüğü bağışlamayacaklarını, kalplerindeki nefret ve kin yüzünden hatayla da olsa yapılan bir yanlışlığı affedemeyeceklerini, hoş göremeyeceklerini bildirmektedir. Bunun da sebebi kalpte sevginin olmamasıdır.

Ruhani “Sevgidir” (Ruhani 2007: 219) isimli bir de şiir yazmıştır. Bu şiirinde:

Sevgi ile yaratıldı bu dünya

İçinde dopdolu duran sevgidir

Sevgiden muhabbet hâsıl oldu ya

Hakka hakikate eren sevgidir

Sevgi kâinatta nadide renktir

Sevgi nur damlası benek benektir

Sevgi yeryüzünde eşsiz çiçektir

Toplayıp devşiren deren sevgidir

Sevgidir aşığa çile çektiren

Sevgidir baharda fidan diktiren

Sevgidir dağları orman ektiren

Cesaret yayını geren sevgidir

Sevgidir yol yapan pınar akıtan

Sevgidir âlime ilim okutan

Sevgidir güzele halı dokutan

Rengârenk ipliği ören sevgidir

Sevgidir sırmaya inci dizdiren

Sevgidir gönüle sevda çözdüren

Sevgidir şaire şiir yazdıran

Kaleme mürekkep veren sevgidir

Sevgidir insanın kalbinde yatan

Sevgidir düşkünün elinden tutan

Sevgidir al bayrak sevgidir vatan

Hedefe menzile eren sevgidir

Sevgi var yağmurun her yağışında

Sevgi var güneşin her doğuşunda

Sevgi yıldızların meneviş' ünde

Göklere endaze kuran sevgidir

Sevgi var denizin dalgalarında

Sevgi bulutların ırgalarında

Sevgi gökkuşağı halkalarında

Gönülden gönül' e giren sevgidir

Sevgidir parasız deveyi güden

Sevgidir Celali Mevla'na eden

Sevgidir Yunus ta Tabduk'a giden

Bektaşî Veliyi Pir an sevgidir

Sevgi dinler Ruhani'nin sözünü

Sevgidir özleten dostun yüzünü

Sevgidir düşünen sargı bezini

Yaraya ilacı saran sevgidir

Dünyanın yaratılışını sevgiye bağlayan Ruhani, dünyanın içinin de sevgiyle dolu olduğunu iddia etmektedir. Muhabbetin de kaynağı olarak sevgiyi gösterir. Hakka ve adalete de ancak sevgiyle ulaşılabileceğini söylemektedir.

İkinci kıtada her tarafta sevgi olduğunu, sevginin de çeşit çeşit olduğunu söyler. Bütün sevgileri bir araya getiren ve yaşatan duygunun da yine sevgi olduğunu belirtir.

Üçüncü kıtada, aşğın çektiği çilenin de zorluklara göğüs germenin de arkasında sevginin olduğunu söyleyen şair, fidan diktiren gücün de sevgi olduğunu söyler. Cesaretin de kökenindeki duygunun yine sevgi olduğunu belirtir.

Dördüncü kıtada, âlimin ilminde ve halı dokuyan kızın deseninde de sevginin olduğunu söyler.

Ruhani, şiirinin beşinci kıtasında gönüldeki sevdanın sevgi olduğunu, şaire şiir yazdıran asıl gücün de yine sevgi olduğunu söyler.

Altıncı kıtada insanlara gösterilen merhametin de yapılan yardımın da sevgiden kaynaklandığını belirtir. Bayrağa ve vatana duyulan heyecanın ve sempatinin temelinde sevgi olduğunu söyler.

Yedinci ve sekizinci kıtalarda tabiattaki olaylarda da sevginin olduğunu söylerken aslında tabiatın hareketle Allah'ın kullarına olan sevgisini vurgulamaktadır.

Dokuzuncu kıtada Türk- İslam büyüklerinden olan ve edebi yönleri de bulunan şahsiyetleri (Mevlana, Yunus Emre, Tabtuk Emre, Hacı Bektaş-ı Veli) sayar ve onları buldukları yere getiren ortak noktanın insana ve yaratıcıya olan sevgilerinin olduğunu vurgular.

Onuncu kıtada da yine dostun özlenmesini sevgiye bağlayan Ruhani, yarayı sarmanın da yine sevgiden geçtiğini iddia eder. Burada yara sarma konusunu biraz irdelenecek olursak iki anlam taşıdığını görürüz: Birincisi gerçek anlamıdır. Yaraya pansuman yapmak bazen kolay olmamaktadır. Yaradan olumsuz etkilenmeler de olabilmekte ve pansuman yapmak, yapan kişi için daha da zorlaşmaktadır. Buna rağmen o şartları bir kenara bıraktırap pansumanı yaptıran gücün sevgi olduğunu söyler. Diğer anlamı ise mecazdır. Gönüldeki yaranın pansumanı gerçek anlamda mümkün değildir. Çünkü o yara soyuttur. Ancak o yaraya derman olmanın da teselli olduğunu, o teselli de yine sevginin vereceğini belirtir. Veya gönüldeki yaranın dermanı yarayı açanın kendisindedir. O derman da, o yara da sevginin ta kendisidir.

Ruhani, “Su Getir” (Ruhani 2007: 228) isimli şiirinde de:

“Saygı pınarının sevgi suyundan

Boz meydanda bir ateş var su getir”

derken sevgiyi bir söndürücü olarak görmektedir. Bu söndürücü mecazi bir anlam taşır ve ateşlerin söndürülmesi için sevgi suyunu çare görmektedir.

Ruhani beş şiirinde sevgi ve saygı kelimelerini birlikte kullanmıştır. Bu da Ruhanimin sevgi ve saygı arasındaki kuvvetli bağı vurgulamaya çalıştığını göstermektedir.

4.1.2.2.3.2. Hoşgörü

Hoşgörü Türk Dil Kurumunun hazırladığı Türkçe Sözlük'te “Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans.” şeklinde açıklanmaktadır.

Yunus Emre'nin “Yaratılanı hoş gör, Yaratan'dan ötürü” felsefesini hayatına yansıtmış olan Ruhani, yaptığımız görüşmelerden birinde insanla ilgili “Her insan bir kâinattır. Şu, bu değil benim için insan önemli. İnsanlığı kim biliyor, kim yaşıyorsa bana o lazımdır. Milleti önemli değildir.” diyerek insani değerleri önemseydiğini vurgulamaktadır.

Ruhani, “Hoşgörü” (Ruhani 2007: 134) isimli şiirinde:

Gönül kalesinden dünyaya baktım

Çarşısı pazarı dolu hoşgörü

Hırsımı kinimi ateşe yaktım

Mücevher gösterdi külü hoşgörü

Hoşgörü lalesi Murat Dağımın

Kim alır koklarsa o olur onun

Saygı bostanının sevgi bağının

Susamı sümbülü gülü hoşgörü

En büyük ant olsun en büyük yemin

Hoşgörü olmasa titreşir zemin

Fakirin masumun dulun yetimin

Kanadı hoşgörü kolu hoşgörü

Âlemi yaratan Cenab-ı Allah
 İnsanı horlamak en büyük günah
 Ne atom ne fantom ne başka silah
 Barışın bayramın yolu hoşgörü

Birisi birinden almış haracı
 Asırlar boyunca yaşanmış acı
 Akıl hâkim olmuş düşünce savcı
 Oynamış en büyük rolü hoşgörü

Bu dünya herkesin ortak harmanı
 Ne siyah ne beyaz fark etmez yani
 Bilmiyorsan öğren Âşık Ruhani
 Âlemin müşterek malı hoşgörü

Ruhani, şiirinin birinci kıtasında dünyaya gönülden baktığında her tarafı hoşgörüden ibaret gördüğünü anlatmaktadır. Yine aynı kıtada hırsım ve kinini bir tarafa bıraktığında değersiz sanılan şeyleri bile hoşgörünün değerli kıldığını söylemektedir.

İkinci kıtadaki anlamı yukarıda “sevgi- saygı” başlığı altında incelemiştik.

Üçüncü kıtada, hoşgörünün dünyada dengeyi kurduğunu, hoşgörü olmazsa dengelerin bozulacağını ve felaketlerin yaşanacağına yemin etmektedir. Güçlü- güçsüz, zengin- fakir gibi dengelerin hoşgörü ile çatışmadığını ve düzenin sağlandığını belirtmektedir.

Dördüncü kıtada, âlemi yaratan Allah’ın insanları dışlamayı, hakir görmeyi yasladığını belirtmekte ve bu yasağa uymayanların günah işlediklerini söylemektedir. Ayrıca gerçek barışın ancak hoşgörü ile sağlanacağını söylemekte ve silahla barışın olmayacağını vurgulamaktadır.

Beşinci kıtada akıl, düşünce ve hoşgörü ile yapılan muhakemenin ve kurulan

mahkemenin mazlumu zalimden koruduğunu söylemektedir.

Son kıtada ise hoşgörünün kimsenin tekelinde olmadığını, hiç kimseyi ayırmadan bütün insanlığın ortak değeri olduğunu belirtmektedir.

4.1.2.2.3.3. Ahlâk

Türk Dil Kurumunun hazırladığı Türkçe Sözlük'e göre ahlâk kelimesi "Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağtöre." anlamına gelmektedir. Felsefe sözlüğünde ise "1. a. Belli bir dönemde belli insan topluluklarınca benimsenmiş olan, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen törel davranış kurallarının, yasalarının, ilkelerinin toplamı, b. Çeşitli toplumlarda ve çağlarda kapsamı ve içeriği değişen ahlaksal değerler alanı. 2. Bir kişi ya da bir insan öbeğince benimsenen eyleme kurallarının toplamı. 3. Ahlaksal olan şeylerle bağlantısı olan bir görüşler dizgesi (tek kişinin, bir ulusun, bir toplumun, bir çağın). 4. Felsefenin bir dalı olarak: a. Ahlak üzerine kavramsal öğretiler, b. İnsanların kişisel ve toplumsal yaşamdaki ahlaksal eylemlerine ilişkin sorunları inceleyen felsefe öğretileri." anlamlarında kullanılmaktadır. Bu çalışmamızda ahlak kelimesini incelerken edep, haya, namus, ar gibi kavramlar bakımından ele alacağız.

Ruhani, sosyal ilişkilerde erkeğin kadını korumasını, kadının kendini namahremden sakınmasını savunur. Haya, ar kelimelerini ve halk arasında "meşrebi geniş olmak" deyiminin karşılığı olarak da kullanılan vicdanı geniş olmayı "Ne Lazım" (Ruhani 2007: 184) isimli şiirinde şöyle kullanmaktadır:

"Akıldan da olma, vicdandan geniş
İnsanlara haya lazım, ar lazım"

Ruhani değişen değerlerden şikâyet etmekte ve değişimi "Eskiden" (Ruhani 2007: 85) isimli şiirinde keskin bir dille eleştirmektedir.

"Ahlak sıfır oldu görmüyor gözler
Şimdi baldır, bacak, boyalı yüzler
Arkadaş olmazdı erkekler- kızlar

Edep, haya, ar var idi eskiden”

mısralarıyla zamanın değişimini ve bu değişimin müspet anlamda olmadığını söylerken gelenekçi bir yaklaşımda bulunmuştur. Günümüzde normal olarak karşılanan kız- erkek arkadaşlıklarını bile eleştiriyor ve bu arkadaşlıkların edep, haya ve utanma anlamında hoş olmadığını belirtmektedir.

Ruhani oğluna nasihatlerini içeren “Oğul” (Ruhani 2007: 193) isimli şiirinde yine değişen değerlere ve utanma duygusuna vurguda bulunurken.

“Arlıyı öldürür bir saman çöpü

Arsıza süngü de batmıyor oğul”

mısralarıyla oğlunu arsız insanlara karşı uyarma ihtiyacı duymaktadır.

4.1.2.2.3.4. Adil Olma

Sözlükte adalet, “1. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, 2. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme” anlamına gelen adalet, Türk toplumunun temel unsurlarından biridir. Adalet, gerek hukuk alanında gerekse sosyal konularda Türk insanının en çok üzerinde durduğu konulardan biridir. Tarihimizde hep adaleti gözetmiş ve belli kurallara bağlı kalarak yaşamışız. İslamiyet’in kabulünden soma da bu kurallar daha belirgin bir hâl almış ve İslam dininin özellikle vurguladığı “kul hakkı” ile kimsenin olmadığı yerde bile kişi vicdanıyla, inancıyla yapmış olduğu muhasebe neticesinde adil davranmaya çalışmıştır. Kültürümüzün ve yaşantımızın şekillenmesinde adaletin çok önemli bir yeri olmuştur.

Ruhani de şiirlerinde adaleti sürekli ön planda tutmuş ve herkese adaleti tavsiye etmiştir. “Aziz Milletim” (Ruhani 2007: 21) isimli şiirinde milletimizin özelliklerini ve bu özelliklerin kaynağını verirken

“Ömer-ül Faruk’un adaletinden” mısrasını kullanıyor. Buradan da adalet anlayışımızın şekillenmesindeki dini kökeni görebiliriz.

Ruhani, “Derdimiz Bizim” (Ruhani 2007: 69) isimli şiirinde de:

“Hakkı hakikati duyan milletiz,
Adil adalete uyan milletiz,”

mısralarıyla adaletin milletimizin karakterindeki önemine değinmektedir.

Adalet üzerine bir de şiir yazan Ruhani, şiirinde “Adaletin, insanın kutsal emeli olduğunu; huzurun merkezi, mülkün temeli olduğunu; güneşten daha ziyalı, aydan şuleli olduğunu ve zeminde, semada nur olduğunu” ifade etmektedir. Özellikle son mısra da yeryüzü ile gökyüzü arasında adaletin var olduğunu vurguladığını görmekteyiz. Yine aynı şiirde adaletin “Hakk’ın bir adı olduğunu, her derde deva olduğunu, yerlerin çivisi ve arşın direği” olduğunu belirtmektedir.

Ruhani “Olduğu Yerde” (Ruhani 2007: 196) isimli şiirinde de yine hakkın ve adaletin olduğu yerde nelerin olacağını açıklamıştır. Bu şiirde:

Hakkın adaletin olduğu yerde karanlıkların aydınlığa çıkacağını; imanın kuvvetinin zulmeti boğacağını; gönüllerin muhabbet bulacağını ve cem olacağını; huzurun, devranın ve demin olacağını; aile düzeninin muntazam olacağını; cehalet ordusunun tarumar olacağını; gerçeğin güneş gibi aşikâr olacağını; Hakk’ın tecelli edeceğini, ümit var olunacağını; dilsizin dile geleceğini ve dosttan dosta giden yolların açılacağını söyleyen şair bize birçok konuda önemli ipuçları vermektedir. Buna göre hak ve adaletin olduğu yerde çeşitli sebeplerle konuşmayan veya konuşamayan insanların konuşacaklarını, Hakk’ın orada yaşayanlara yardım edeceğini ve doğruluk sayesinde o toplumun hep ileriye bakacağını, gelecek ile ilgili karamsarlığının olmayacağını, gerçekleri kimsenin gizleyemeyeceğini, toplumun çekirdeğini oluşturan ailelerin daha muntazam değerler üzerine oturacağını anlayabiliriz.

Ruhani, şiirlerinde hak ve adaletin olduğu yerde nelerin olacağını anlattığı gibi adaletin olmadığı yerde nelerin olmayacağını da anlatmıştır. Ruhani’nin devleti yönetenlere hitaben yazdığı “Başımda” (Ruhani 2007: 29) isimli ironik şiirine bakarsak, Ruhani orada bozulan düzenin sebepleri saymakta ve bunlardan birisinin de hak ve adaletten ayrılmak olduğu,

“Hakkı adaleti elden bıraktım
Allemlerim anlayış var başımda”

mısralarıyla vurgulanmaktadır.

Ruhani “Adalet” (Düzgün 1997: 43) redifli şiirinde yine adaletten ayrılanların zulme uğradığını, kimsenin kimseye imdada gitmeyeceğini

“Adalettir Hakk’ın en güzel adı

Haktan ayrılanlar zulme uğradı

Kimsenin kimseye olmaz imdadı

Asıl sığınacak yerdir adalet”

kıtasında belirtmektedir.

4.1.3. Çırak Yetiştirme

4.1.3.1. Âşıklıkta Çırak Yetiştirme

Âşıklık geleneğinin devamı yetiştirilen çıraklara bağlıdır.

İnsandaki ruhi temayüller ve ferdi kabiliyetler, sanat birikiminin oluşmasında becerinin iki yönüdür. Bu unsurlardan birinin olmayışı âşıklık yapacak insandaki bu özelliğin ortaya çıkmasına engel teşkil eder. Âşıklığın temelinde ona karşı bir hevesin olması şarttır. Bu heves/istek itici bir güç durumundadır. Hevesin yanında en az heves kadar gerekli bir unsur da yetenektir. Aşığın söz ve ezgi bakımından yeteneklerinin olması şarttır. Öğrenme yeteneği, hafıza kuvveti, yaratıcılık, hazır cevaplılık, kelime hazinesinin genişliği, iyi ve etkili konuşabilme ve şiir söyleyebilme yeteneği, bunun yanında iyi bir müzik kulağı ve en önemlisi, vasatın üzerinde bir zekâ, aşığın sanatında belirleyici olan başlıca amillerdir.(Özarlan 2001:105)

Doğan Kaya (Kaya 1994: 39), Sivas âşıklık geleneğinde âşıklığa başlama sebeplerini:

1. Çıraklık,
2. Usta malı şiir söyleme ve çevredeki âşıklardan etkilenme,
3. Türkülü hikâye dinleyerek veya okuyarak yetişme,
4. Sazlı- sözlü ortamda yetişme,

5. Rüya soması âşık olma,
6. Manevi etki sonucu âşık olma,
7. Dert sebebiyle âşık olma,
8. Sevda sebebiyle âşık olma,
9. Ruhi depresyon sonucu âşık olma,
10. Milli duyguların galebe çalmasıyla âşık olma,
11. Diğer sebepler şeklinde sıralamıştır.

4.1.3.2. Ruhani'de Çıracak Yetiştirme

Âşık adayının âşıklığa yönelme sebebinden soma eğitim merhalesi de başlamış olur. Âşık adayının alacağı eğitim geleneksel zanaat veya sanat dalları için geçerli özellikte, örgün olmaya, düzensiz, yaygın (non formal) veya geleneksel eğitimidir. Temel esasları gözlem ve tembihe dayalı, tavsiyenin ağır bastığı bir eğitim şekli olan âşıklık eğitiminde, manzum malzemenin defterler vasıtasıyla yazı ile aktarılması mümkündür, ancak “söz söyleme usulleri, ölçü tutturma, kafiye kurma, tür veya şekil bilgileri” (Özdemir 1986) yanında; usta aşığın yeri geldiğinde öğütleri, yeri geldiğinde tembihleri, soruldukça açıklamaları ile tamamen sözlü ve karşılıklı ilişkiyle aktarılır.(Özarıslan2001: 107)

Ruhani, “çıracak yetiştirirken nelere dikkat ettiği” sorusuna:

“Usta-çıracak ilişkisi vardır. Üstatsız usta olunmaz. Usta çırağa kafiye öğretir, hece- vezin öğretir, edep erkân öğretir. Halk ile millet ile nasıl konuşması barışması gerektiğini, halka kendini sevdireceğini, halkı nasıl kabul edip nasıl seveceğini öğretir. Çıracak da aşığa bildiğini zaten kendi söyler, bilmediğini de sorar öğrenir. ‘Şu nasıl olur, ne şekil yazabilirim veyahut cemaatte, cemiyette ben bunu nasıl anlatırım, izah ederim?’ diye danışır.” (Ruhani 2010)şeklinde cevap vererek usta çıracak arasındaki ilişki hakkında bilgi vermektedir.

Ruhani âşıklık geleneği ve usta- çıracak ilişkisi hakkında ayrıca: Çırağa, en başta halka nasıl bakması gerektiği öğretilir. “Bu milleti ne derece seveceksin ve bu milletin

yanında nasıl oturup kalkacaksın, hareket edeceksin?” bu birinci meseledir. İkinci mesele ise hecelerdir: “15’li hece vardır, onu öğretirsin. Sonra 11 Ti hece vardır, koşmadır, türküdür, destandır. Şiir, 13 kıtayı geçti mi destan olur, 13 kıta dahildir. 12’ye kadar türküdür ya da koşmadır. Ama kahramanlık türküsü ise 3 kıta bile olsa destandır. Bir de semai vardır. O da 8 hecedir. Semai şöyle olur, böyledir. Tam kafiye şöyle olur. Onlar anlatılır. Bir de döner kafiye vardır. Onda redif vardır, kafiye yoktur. Aynı kafiyeyi kullanırsın. Ona da döner kafiye denir. Çatal ayak vardır, onu tarif edersin. Bir de sözlerde manalar vardır. Şöyle yaparsan bu mana olur, böyle yaparsan bu olur. Onu da söyledikten sonra sıra saza gelir.

“Âşıkların sazları 6 tellidir. Divan sazıdır. 23 perdelidir. şeklinde teknik bilgiler verilir. Başka bir ayarı vardır, bağlama ayarına benzemez. Onun asıl adı natürel ayardır.” (Ruhani 2010) şeklinde teknik bilgiler verdiğini belirtir. Daha sonra yanında âşık sohbetlerine ve atışmalarına götürerek önce gözlem yapmasını ister. Daha sonra ise yavaş yavaş işin içine soktuğunu söyler.

Ruhani; birçok aşığın yetişmesinde doğrudan veya dolaylı olarak rol oynamıştır. Kendi yetiştirdiği çırakları: Ertuğrul ATAÇ, Zakir TEKGÜL, Mehmet DİVANİ, Şerifi ve Eyüp DEMİNER’dir (Özarslan 2001:384).

Ruhani, şiirlerinde âşıklık ile ilgili çeşitli konulara değinir. Bu sayede hem çırağına hem de dinleyicilere âşıklık ile ilgili bilgiler verir.

Ruhani de bir âşık olarak âşıklardan ve âşıkların söylediği türkülerden şiirlerinde sürekli bahsetmiştir. Kendisinin de badeli âşık olduğunu belirten Ruhani, “Olmaz” (Ruhani 2007: 199) isimli şiirinde:

“Her âşık içmemiş bade
Pirden almamış müsaade
Vay naçar ozan olsa da
Manidar dizesi olmaz”

diyerek bade içmeyenin âşık olamayacağını belirtmektedir.

“Âşıklar” isimli şiirinde “aşkın ve âşıklığın temelini Hz Âdem’e dayandığını; aşkın ezelinin fitrat olduğunu; âşıkların toplumların ağzı, dili, gözü ve kulağı

olduklarını; saz omuzlarında gezdiklerini; haktan ve töreden ayrılmadıklarını; usta-çırak ilişkisine dikkat eden âşıkların daha iyi eserler verebileceklerini ve daha kalıcı olacaklarını; bade içmeyenin âşıkların sırrına eremeyeceklerini” söyleyen Ruhani, âşıklık ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Bade içmenin âşıklık için ne kadar gerekli olduğunu vurgulayan şair, usta- çırak ilişkisine, töreye bağlılığa değinmekte ve saz çalmalarını da ayırt edici bir unsur olarak göstermektedir.

Ruhani, “Mazimiz Bizim” (Ruhani 2007: 171) isimli şiirinde de yine “Kopuz çalıp mertlik saçan bizleriz” mısrasıyla sazın kökenin kopuza dayandığını belirtmektedir.

Âşıkların dini bilgi bakımından da donanımlı olduğunu iddia eden Ruhani “Halimiz” (Ruhani 2007: 126) isimli şiirinde:

“Ruhani’yim ruhtan kıldığım emel

Emelin altında imandır temel

Bir de âşıkların mescidine gel

Çok imamlar geçti mihrabımızdan”

kıtasıyla imamlara da göndermede bulunmaktadır.

“Ben Demirem” (Ruhani 2007: 33) isimli şiirinde de âşıklık geleneğinde nam yapmış usta âşıkları ve bilinen özelliklerini vermiştir.

Ruhani, “Türkiye’ m” (Ruhani 2007: 238) isimli şiirinde de :

“Âşıklar yepyeni buluş doğurur

Manayı maddeye katar yoğurur

Her gün türkü söyler türkü çağırır

Canım, gülüm, Anadolu’ m, Türkiye’ m”

mısralarıyla âşıkların türkü çağırıldığını belirtmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Mustafa Ruhani, 20. yüzyıl Erzurum âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden biridir. Âşık, çocukluğunda köylerinde okul olmadığı için herhangi bir okul eğitimi alamamıştır. 10 yaşındayken yaşadığı talihsiz kaza nedeniyle üç parmağını ve gözlerini kaybedince okul eğitiminden tamamen uzak kalmıştır. Dolayısıyla şiirlerinde formal eğitim unsurlarına çok fazla rastlanılmamaktadır. Ancak her fırsatta ilmi tavsiye eden Ruhanî, âlimlerle cahilleri karşılaştırmakta, bu karşılaştırmalarda cehalet, hurafe kavramlarını yererken; ilim, fen, teknoloji, bilgi, âlim, bilim adamı, arif gibi kavramları sürekli övmektedir. Âlimlerle paylaşımında, onların ortamlarında bulunulması, fikirlerini ve ilimlerini takip etmek gerektiği gibi konular tavsiye edilmektedir.

Ruhani, görme engelli bir şair olmasına rağmen zamanın şartlarını çok iyi değerlendirebilmektedir. Âşık aynı zamanda sıkıntıların sebeplerini söyleyip çözümünü verebilecek kadar devrin gelişmelerine hâkimdir.

Ruhani, şiirlerinde öğretmende bulunması gereken özellikleri örneklerle ifade ederek, okuyucusuna ve dinleyicisine öğretmeni “kendini yetiştirmiş, halden anlayan, tecrübeli, bilgili, kültürlü, nerede ne yapacağını bilen örnek insan” olarak tarif etmektedir.

Öte yandan öğretmenlere, öğretmenlik mesleğine gerekli değerin verilmemesini ve bu değersizliğin sonuçlarının da çok kötü olacağını belirten Ruhani, öğrencilerin ve özellikle toplumun öğretmene gerekli değeri vermesi, hissettirmesi gerektiğini söylemektedir.

Ruhani, şiirlerinde öğrenci üzerinde fazla durmamaktadır. Şiirlerinde daha çok cahil kelimesini vurgulamakta ve âlim insanla karşılaştırmaktadır. Ruhani, bu anlamda doğrudan bir öğrenci tanımına da gitmemektedir. Onun şiirlerinde informal anlamda

öğrenci fazla yer almasına rağmen formal anlamda öğrenciden bir bahis görememekteyiz.

Ruhani; ilim, fen, teknoloji gibi konuları da şiirlerinde sıklıkla işlemektedir. Okuyucusuna ve dinleyicisine her fırsatta ilimle amel etmelerini, fenni takip etmelerini, teknolojiyi takip eden ve üreten bir ülke olunabilmesi için telkinlerde bulunmaktadır. İlmi teşvik etmenin bile önemli bir görev olduğunu düşünen Ruhani, şiirinin imkânlarıyla ilmi ve âlimi anlatmaya, bunları halka sevdirmeye çalışmıştır.

Ruhani, gelenekten yetişen bir âşıktır. Okul eğitimi almadığını, ancak kahvehanelerde insanları dinleyerek belli bir bilgi birikimine sahip olduğunu söyler. Öğrendiği bilgileri ise şiirlerinde kullanarak insanlara ulaştırmaya çalışır. Âşıklar kültür taşıyıcılığı rolü üstlendikleri için Ruhanîmin halka verdiği mesajlar da daha çok kültürel nitelikte olup kültürlerime yolu ile eğitime hizmet etmektedir.

Yaptığımız incelemede, âşğın şiirleri aracılığı ile verdiği, taşıdığı kültür kodlarının büyük çoğunluğunun informal nitelikte olduğunu gördük. İnfomal nitelikteki bu mesajları da “eğitim biçimi” ve “eğitilen konular” olmak üzere iki başlık altında inceleyerek sonuçlara ulaşmaya çalıştık.

Buna göre, Ruhanimin şiirlerini söylerken dört farklı yolla kültürlenmeyi gerçekleştirdiği, değer aktardığı, değer oluşturmaya çalıştığı görülür. Bunlar:

- Nasihatler yoluyla,
- Atasözleri, deyimler, özdeyişleri kullanma yoluyla,
- Gelenek ve görenekleri aktarma yoluyla,
- Hicvi kullanma yoluyla.

Ruhani, okuyucusuna ve dinleyicisine söyleyeceklerini nasihat yolu ile söyler. Tecrübelerini, öğrendiklerini, düşüncelerini nasihat içeren şiirlerle insanlara ulaştırır. Şiirlerinde eş seçimine, ilim öğrenmeye, hoşgörülü olmaya, engin fikirli olmaya vb. konulara değinen Ruhani, dinleyicisini ve okuyucusunu doğruya yönlendirmeye çalışmaktadır.

Ruhani şiirlerinde deyim, atasözü, özdeyiş türlerini de kullanmaktadır. Bu kültürel ürünler eski tecrübelerden hareketle oluşturulmuş özlü sözlerdir. Ruhani,

şiiirlerinde anlamı güçlendirmek, düşüncesini desteklemek ve örnek göstermek amacıyla bu formlara başvurmaktadır. Bu şekilde hem verdiği mesajların etkisini güçlendirmekte hem de deyim ve atasözlerini kendinden somakilere taşıma görevini ifa etmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi âşıklar, kültür taşıyıcısıdır. Bu sebeple toplumun değer yargılarını, belli normlarını, adet, töre, gibi kültürel özelliklerini de gittikleri yerlerde insanlara anlatarak kültürün yaşamasını, yayılmasını, zenginleşmesini sağlamaktadırlar. Ruhani de şiiirlerinde gelenek ve göreneklerimiz çeşitli şekillerde ve çeşitli konu başlıkları (inanç eğitimi, tarih eğitimi, temel insani değerler eğitimi, çırak eğitimi) altında işleyerek dinleyicisine ve okuyucusuna ulaştırarak onların dolaylı yollardan (âşık icrası ile) bilgilenmelerini sağlamış olur.

Ruhani, gördüğü yanlışlara duyarsız kalmaz. Hemen her zaman yanlış karşısında tepkisini gösteren âşık, güçlü hiciv yeteneği ile doğrudan veya dolaylı olarak muhatabına gereken mesajı vererek onu yanlışından döndürmeye çalışır. Bu anlamda aile ilişkilerini, insan ilişkilerini, sosyal hayattaki aksaklıkları, cehaleti, hurafeyi, yeri geldiğinde devletin yöneticilerini bile hicvederek sesini duyurmaya çalışır. Ruhani, bu sayede hem dinleyicilerine mesajını iletip yanlışlarından dönmelerini sağlamakta hem de okuyucusuna ve dinleyicisine hak aramayı, haksızlıklar karşısında susmamayı fiili olarak gösterip örnek olmaktadır.

Ruhani, informal eğitim anlamında çeşitli sosyal konuları da işlemektedir. Bu çalışmada Ruhanimin dinleyicilerine ve okuyucularına inanç, milli benlik, tarih, temel insani değerler gibi konularda, çırak yetiştirme konusunda bilgi vermeye ve davranış geliştirmeye çalışmıştır.

Âşıkların medrese ve tekkelerle iyi ilişkiler kurduklarını, bu müesseseler tarafından desteklendiklerini çalışmamız içerisinde belirtmiştik. Geçmişten beri dini konulara değinen ve ilahiler söyleyen âşıklar, tasavvufi konuları halka şiiirle anlatarak onları inanç konusunda bilgilendirmeye çalışmışlardır. Fıkıh gibi derin konulara girmeyen âşıklar, daha çok toplumsal ilişkileri düzenleyen konuları şiiirlerinde işlemiş ve bu sayede insan ilişkilerinde dinin istediği şekilde ilişkilerin kurulmasına çalışmışlardır.

Ruhani, bu konuda çok hassas davranan bir âşıktır. Şiiirlerinde ana-baba hakkı, helal-haram, dini vecibeler gibi konuları işleyen Ruhani; ayrıca dini olayları, kıssaları,

ayet ve hadisleri de şiirlerinde kullanarak halkı bilgilendirmeye ve bilinçlendirmeye çalışmıştır. Bunları yaparken de dini öneme sahip olan şahsiyetleri anlatmış, onları da tanıtmaya çalışmıştır.

Ruhani, çevresine şiirleri aracılığı ile “temel insani değerler” olarak adlandırılan ve tasavvufta önemle üzerinde durulan “sevgi, saygı, hoşgörü, ahlak, adil olmak” gibi değerleri kazandırmaya çalışmaktadır. Toplumsal ilişkilerin daha iyi olması ve insani değerlerin yaşatılması için bu konuya önem veren Ruhani, şiirlerinde bu konuları sıklıkla işlemekte ve bu değerleri insanlara aşlamaya çalışmaktadır.

Âşıklar, milli konularda çok hassas davranırlar. Bu sebeple de milli kimliğin bozulmasına tahammül edemezler. Bu sebeple milli değerleri korumaya yönelik girişimlerde bulunurlar ve milli hassasiyeti şiirlerinde okuyucularına ve dinleyicilerine aşlamaya çalışırlar.

Bu anlamda Ruhani de milli kimliğini korumak arzusundadır ve kültürel değerlerin bozulmasına veya kaybolmaya başlamasına göz yummaz. Şiirlerinde milli hassasiyetlerini çeşitli konular altında dinleyicisine ve okuyucusuna aktaran Ruhani, milli benlik oluşturmak için ve milli unsurları yaşatmak için şiirlerinde bu konuları sürekli işlemiştir.

Ruhani, şiirlerinde tarihi konulara da yer vermekte ve okul eğitimine ek olarak sosyal hayatta da tarihi konuları anlatmakta, bu şekilde hem halkta özgüven oluşturmayı amaçlamakta hem de tarihi şahsiyetleri kahramanlıkları ile birlikte anarak dinleyicisine ve okuyucusuna tanıtmaya çalışmaktadır.

Ruhani, şiirleri ile halka dolaylı yollardan davranışlar kazandırırken bir taraftan da yetiştirdiği çıraklar ile âşıklık geleneğinin devamı için mücadele etmektedir. Bu anlamda çırakları ile özel olarak ilgilenen Ruhani, onları yanında çeşitli programlara götürmekte, sanatının sırlarını öğretmekte ve şiirleri ile de hem dinleyicisine hem okuyucusuna hem de yanında bulunan çıraklarına ortamda nelerin yapılması gerektiğini, nelerinse yapılmaması gerektiğini öğretmeye çalışmaktadır.

Bu çalışma ile Ruhanimin de diğer âşıklar gibi halkın dolaylı yoldan kültürlenip, bilgileneceği konusunda büyük önem arz ettiği görülmüştür. Özellikle rekabete dayalı olan atışmalar esnasında fanatizmin etkisiyle sahiplenilen âşıkların hayranları üzerinde bıraktıkları etkiyi de göz önünde bulundurursak, âşıkların yerel ve millî kültürün

yaşatılması ve geliştirilip yayılması konusunda önemli bir görev üstlendiklerini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bascom'un teklif ettiği işlev tasnifinin aşıklık geleneği açısından pozisyonuna baktığımızda aşıkların, halka hoşça vakit geçirtip onları eğlendirirken gelişen olaylarla ve tarihi olaylar gibi çeşitli konulardan haberdar ettikleri; gelenek- göreneklerin yaşatılması ve aktarılması konusunda önemli görev üstlendikleri; halkın eğitim ihtiyacına cevap vermeye çalıştıkları ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılması konusunda taşıyıcılık görevi üstlendikleri; toplumsal ve kişisel baskı ve haksızlıklardan kurtulma ihtiyacını karşılamaya ve kamuoyu oluşturmaya yönelik işlevlerinin olduğunu ve Mustafa Ruhanimin de şiirleriyle bu işlevi yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

Yaptığımız bu çalışma neticesinde, Ruhanimin şiirleri vasıtasıyla halkın eğitiminin dolaylı yollardan gerçekleşmesine önemli katkılarda bulunmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Bu çalışma aynı zamanda Bascom'un folklorun işlevlerine yönelik teklif ettiği tasnifin eğitim başlığıyla, Ruhanimin şiirleri vasıtasıyla halkın kültürlenmesine yaptığı katkının örtüştüğü tespit edilmiştir.

5.2. Öneriler

Yapılan çalışmanın benzeri daha önce yapılmamış olduğu için birçok sıkıntı ve zorlukla karşılaşıldı. Çalışmamız benzer konuda yapılacak olan diğer çalışmalar için bir örnek, adım olabilir.

Bu çalışma ile Halk Edebiyatının ve Halk Biliminin en önemli çalışma alanlarından biri olan âşıklık geleneğinin toplum eğitimi ve kültür taşıyıcılığı konusundaki fonksiyonlarının incelenmesi için bir başlangıç yapılmaya çalışılmıştır.

Benzer konuda çalışacak olan araştırmacılar araştırdıkları âşıkları seçerken yaşayan âşıkları tercih ederlerse kendileriyle ve çevrelerindeki insanlarla yapacakları görüşmeler sayesinde çalışmalarında tespit ettikleri konuların bir anlamda sağlamasını yapmış olabilirler. Yaşayan âşıklarla ilgili yapılacak olan bu çalışmalar devam ettirilip çalışma belli bir kalıba oturtulduğunda yaşamayan âşıklarla ilgili yapılacak olan

alışmalar daha sağlam temeller üzerinde şekillendirilecek ve çalışmanın devam ettirilmesi de daha kolay olacaktır.

Ayrıca toplum, âşıklık geleneği gibi diğer kültürel eserlerimiz üzerinden de değer eğitimi, disiplinler arası metodik olarak çalışılmalı, bugüne taşınabilmelidir.

KAYNAKÇA

- Alptekin, A.B. ve Sakaoğlu, S. (2006). *Türk saz şiiri antolojisi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Ana Britannica (1986). İstanbul. C.2. s.464.
- Arat, R.(1986). *Eski Türk şiiri*. Ankara. s.XX-XXII
- Aslan, E. (1980). *Aşık Gülhani divanı*. Erzurum.
- Bars, M. E. (2005). *Aşık Yaşar Reyhani'nin deyişlerine eğitim açısından tematik bir bakış*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bascom. W. (1963). Four function of folklore. *The Journal of American Folklore*. Vol.67; 333-349. Web: <http://www.jstor.org/stable/536411> adresinden 29.01.2010 ' de alınmıştır.
- Başgöz, İ. (1996). Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu), *Folkloristik*: Prof. Dr. Umay Günay armağanı (Haz. Ö.Çobanoğlu- M.Özarlan) Ankara: Feryal Matbaacılık.
- Beygu, A. Ş. (1936). *Anıt ve kitabeleriyle Erzurum tarihi*. İstanbul
- Boratav, P. N. (Aralık 1968). Âşık Edebiyatı. *Türk dili, Türk halk edebiyatı özel sayısı*. 207, 341-345.
- Bulut, S. (1995). *Erzurum'da iz bırakanlar*. İstanbul: Alemdar Ofset
- Çobanoğlu, Ö. (1996). *Âşık tarzı şiir geleneği içinde destan türü monografisi*. Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık tarzı kültür geleneği ve destan türü*. Ankara: Akçay Yay.
- Dr. Rıza Nur,(1942). Türk şiiri hakkında mütalâalar v. *Tanrıdağı*. Sayı: 11. 21-24
- Düzgün, D.(1997) *Aşık Mustafa RUHANI*. Erzurum Atatürk Üniversitesi Basımevi
- Ergin, M. (1969). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: M E Basımevi, s. IX.
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut kitabı I*. Ankara: TDK Yayınları
- Gökalp, M. (1988). *Bardızlı Âşık Nihani*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

- Gökalp, Z. (1924). *Eski Türklerde içtimai teşkilat*. Milli Tettebbular Mecmuası. S.3.
- Gökyay, O.S. (1975). *Dedem Korkudun kitabı*. İstanbul: M.E. Basımevi.
- Gökyay, O. Ş. (2000). *Dedem Korkudun kitabı*. İstanbul: M.E. Basımevi.
- Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi. (1984). C.2. İstanbul, 897.
- Günay, U. (1992). *Hacettepe Üniversitesi edebiyat fakültesi Türk dili ve edebiyatı bölümü Türk halkbilimi anabilim dalı doktora programı Türk halk şiirinin meseleleri dersi notları* (Notları Tutan: M. Özarslan)
- Günay, U. (1999). *Türkiye’de aşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Halıcı, F. (1981). *Saz şairlerinin diliyle Atatürk*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Halıcı, F. (1992). *Âşıklık geleneği ve günümüz halk şairleri*. Güldeste. Ankara, s.1
- Hınçeri. İ. (1968). Halk şiiri geleneği. *Tarla*. 3(24). 6-8
- İsen, M. (1993). Divanlarda heceyle yazılmış şiirler. *Türk Kültürü Araştırmaları* (Prof.Dr. Şükrü Elçin’e Armağan). Ankara. Yıl XXIX /1-2, 1991
- İslam Ansiklopedisi.(1991). C.3. İstanbul, s.547.
- Kanal, K. (1986). Folklor alanında kullanılan metot ve teknikler. *Halk Bilimi*. Lefkoşa: 86, 1-2.
- Kardeş, M.(1989). Narmanlı Âşık Sümmanioğlu. *Halk Ozanlarının Sesi*. 6, 37-38.
- Kardeş, M. (1962). Tortumlu Aşık Ruhani. *Türk Folklor Araştırmaları*. 155, 2752-2753.
- Kızılkaya, S. (1975). *Tortum’da halk hikâyeleri*. Basılmamış Bitirme Tezi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum.
- Kocatürk, V. M.(1970). *Büyük Türk edebiyatı tarihi*. Ankara, s.6
- Köprülü, M. F.(1916). Türk edebiyatının menşei. *Milli Tettebbular Mecmuası* II, 4.3.133.
- Köprülü, M. F. (1932). Dede Korkut kitabına ait notlar 3. *Azerbaycan Yurt Bilgisi* C.I.
- Köprülü, M. F.(1981). *Türk edebiyatı tarihi (üçüncü baskı)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Köprülü, M.F.(2004). *Saz şairleri*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kurnaz, C.(1990). *Halk ve divan şiirinin müşterekleri üzerine denemeler*. Ankara. Akçağ Yay.
- Malinowski, B. (1926). *Myht in primitive psycholgy*. New York
- Malinowski, B. (1948) *Magic, science and religion*. New York: Garden City. Doubleday/Anchorbooks
- Meydan Larousse.(1960). *Istanbul*, s.777.
- Nadel, S.F. (1958). *The foundation of social anthropolgy*. London
- Oğuz, M. Ö. (1995). *Azerbaycan ve Türkiye sahasında aşık edebiyatının xvi.yüzyılına dair*. İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay .
- Özkırımlı, A. (1982). *Türk edebiyatı ansiklopedisi*. C.1. İstanbul, s.135.
- Özarlan, M.(2001). *Erzurum âşıklık geleneği*. Ankara: Akçağ Yay.
- Ruhani, M. (1976). *Ellere kala* isimli kaseti. İstanbul: Harika Kasetçilik
- Ruhani, M. (2007). *Bir ses var*. Erzurum: Zafer Ofset.
- Ruhani, M. (2010). *Âşık Ruhani ile 27.05.2010 tarihinde Erzurum'da yapılan görüşme*. Görüşmenin görüntüleri ve deşifre edilmiş metni Ö.F.K. arşivindedir.
- Sezen, L.(2004). *Halk edebiyatı ders notları*. Erzurum. 2004.
- Tanrıkulu, N.İ. (1997). *Âşıklar divanı-günümüz âşıkları*. İstanbul, s.6.
- Türk Ansiklopedisi.(1964). C.4. İstanbul, s.51.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük (Genişletilmiş baskı)*. Ankara: TDK.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. *Devirler, isimler, eserler, terimler*. C.1. 184.
- Türkmen, F. (1971). Aşık Kemali de öldü. *Türk Folklor Araştırmaları*. 13, 262-263.

ÖZ GEÇMİŞ

1982 yılında Erzurum'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Erzurum'da tamamladı. 2001 yılında kazandığı Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünden 2005 yılında mezun oldu. 2006 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine hak kazandı. Özel bir eğitim kurumunda Türkçe öğretmeni olarak çalışmaktadır. Çalıştığı eğitim kurumuna bağlı olan yayınevinde ilköğretim öğrencilerine yönelik yedi adet soru bankası yayımladı.